

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

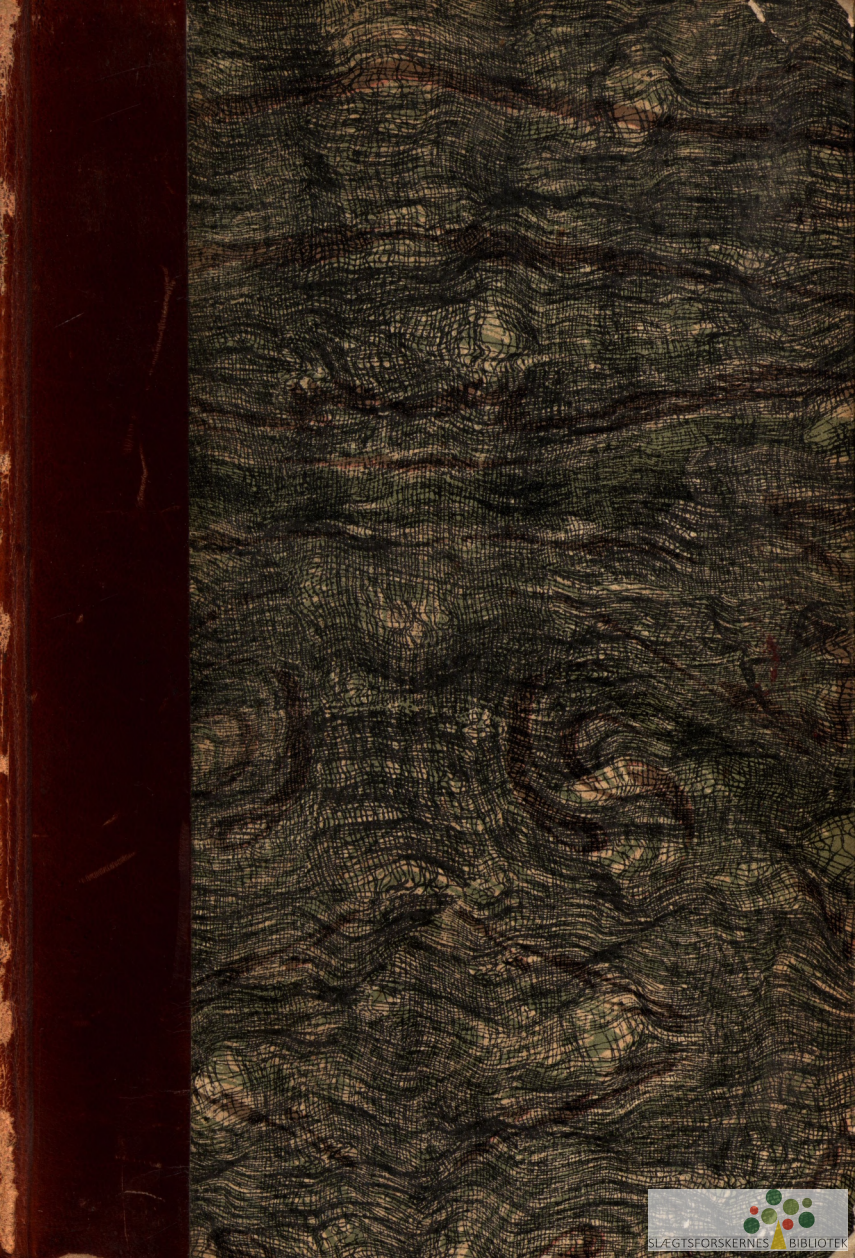
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MINDER FRA 1864

ØJEBLIKSILLEDER

AF

H. G. BØNNELYCKE

ODENSE 1904

MILO'SKE BOGHANDELS FORLAG

MILO'SKE BOGTRYKKERI

Forord.

SKØNT det ikke er mange glædelige Minder, der knytte sig til Krigen 1864 saaledes som til Tre-aarskrigen 1848-49-50, var det dog en bevæget Tid, som sent vil glemmes af den, der har oplevet den, selv om man kun mere indirekte var interesseret i Begivenhederne. Disse medførte imidlertid for Undertegnede, at jeg maatte tilbringe en længere Tid under Krigsforhold, og det er Oplevelser fra denne Periode (dels fra Fredericia, dels fra Fyn), som her meddeles — ikke efter Hukommelsen, men støttende sig til Optegnelser fra den ene Dag til den anden. De afgive saaledes et tro Billede af, hvad der tildrog sig indenfor mit Omraade, og ere selvfølgelig paavirkede af den Stemning, hvori man i Øjeblikket befandt sig.

H. B.

Indhold.

	Side
I. Fra Kong Frederik VII's Død til Opgivelsen af Dannevirkestillingen	1
II. Fra Opgivelsen af Dannevirkestillingen til Fredericias Bombardement	10
III. Fra Fredericias Bombardement til Fæstningens Rømning	51
IV. Fra Fredericias Rømning til Erobringen af Als	75
V. Fra Erobringen af Als til Afslutningen af den tre Maaneders Vaabenhvile	102
VI. Efter Vaabenstilstanden	127

I. Fra Kong Frederik VII's Død til Op- givelsen af Dannevirkestillingen.

Søndagen d. 15. November 1863 var en stille, taaget Dag. En let Nattefrost havde løsnet det gulnede Løv, som Træerne paa Fredericia Volde endnu havde tilbage fra Sommertiden, og medens Blad for Blad faldt lydløst til Jorden, afbrødes Søndagsstilheden kun af Klokkerne i Trinitatis Kirke, der ringede til Eftermiddagsgudstjeneste. I samme Stund som Kirkebønnen der lød for Kongen, havde denne lukket sine Øjne paa Glücksborg Slot. Stor og almindelig var Sorgen, da Dødsbudskabet næste Morgen indtraf. Man vidste vel, at han paa en Udflugt i Slesvig havde paadraget sig et Ildebefindende og var vendt syg tilbage, men Ingen anede dog nogen Fare. Enhver, som har oplevet hin Tid, vil mindes, hvilket uendelig vemodigt Indtryk hans uventede Død, netop paa dette Tidspunkt, fremkaldte, ikke mindst hos dem, hvis første Ungdom faldt sammen med hans Regerings Til-

trædelse og den begejstrede Tid i Krigsaarene; thi man havde saaledes levet sig ind i Forestillingen om hans Uundværlighed. at det i første Øjeblik var, som om Fædrelandets gode Genius havde forladt os med ham. Som Sorgen var stor hele Landet over, var den det ogsaa i Fredericia, hvor saa mange Minder knyttede sig til hans Person, fra den Tid, han som Prins færdedes her. Derefter havde han jo jævnlig gæstet Byen, først som Kronprins og siden som Konge, saavel ved Krigens Udbrud som da Revuen paa Lerbæk Mark afholdtes, ligesom ogsaa senere paa sine Rejser i Jylland, sidst i 1861, saa det var ikke saa længe siden, han havde været i vor Midte. Savnet af ham var dybt og varede længe, men samtidig dukkede mørke Anelser op om, hvad der nu forestod; thi allerede i nogen Tid havde det sét truende ud i den politiske Horisont.

Dagen efter at Dødsbudskabet var kommet hertil, gik Allarmtrommen tidlig paa Formiddagen og kaldte Militæret til det nye Eksercerhus, hvor der, efter at Auditøren havde oplæst Eden og Alle havde sværget, udbragtes 9 Hurraer for Kong Christian IX. Den ene af Bataillonskommandørerne vilde dog kun sværge til Fanen, ikke til Forfatningen. Allerede før Kong Frederik VII's Død var Garnisonen blevet forøget med et Batteri (7de) foruden de i Forvejen herværende 2 (8de og 9de), og det varede heller ikke mange Dage, førend baade Infanteri (10de og 12te

Btl.) og Artilleri fik Marschordre sydpaa, ligesom ogsaa andre Tegn tydede paa, at der var Uro i Luften. Der begyndtes en foreløbig Indsamling til de Udkommanderedes Familier, hvortil Bidrag beredvillig indkom, ligesom ogsaa straks 16 Familier meldte sig. I Stedet for de bortdragende Troppeafdelinger indtraf andre, som skulde indkalde deres Mandskab hertil, og Indkaldelserne naaede efterhaanden alle, som stod for Tur. Der hengik ingen Dag, uden at man gjorde nye Bekendtskaber eller fornyede gamle, men næppe havde man sagt Goddag, førend man ogsaa maatte sige Farvel, thi der var et uafledeligt Rykud og Rykind, som levende kaldte Minderne om de bevægede Krigsaar 1848—50 tilbage. De sidste af den stadig skiftende Indkvartering, som forlod os, vare 24 Mand af 8 Btls. 3. Comp., Jyder, rundt om fra alle Jyllands Egne, af hvilke nogle samme Aar havde været paa Eksercerceskolen i Aalborg. Det var en mørk, sludfuld Decembertid, da de afrejste herfra til Dannevirke, men hvor stor Modsætningen til de lyse, straalende Foraarsdage, da Tropperne »drog afsted« i 1848, end var, mærkedes dog ikke Spor af Misstemning, skønt Udsigten til at gaa et majsommeligt Vinterfelttog i Møde, ikke var meget opmuntrende.

Den 12te December blev det bekendt her, at General Lunding var udnævnt til Commandant i Fæstningen. Det var en Betryggelse at vide Forsvaret lagt i hans Haand, hvis det skulde

komme saa vidt, thi hans Energi og Dygtighed var jo velbekendt fra 1849, men derved bestyrkedes end mere Formodningen om, at der maaske kunde forestaa Byen det samme som i forrige Krig. Imidlertid stode man dog paa, at Krigsoperationerne ikke vilde tage deres Begyndelse saa længe vi var midt i Vinterens Hjerte, men selv om det skete, havde man den urokkelige Tro til Dannevirkestillingen, at den vilde blive Fjenden en saa haard Nød at knække, at dens Fald, som man dog ikke troede mulig, først vilde ske efter langvarige Kampe, saa at man her i Byen rolig kunde afvente Begivenhedernes Gang. Belært af Erfaringen fra forrige Krig, slog man sig dog ikke fuldkommen til Ro, men forberedte sig saa smaat til at møde alle Eventualiteter. Thi lyse var Udsigterne ikke. Alt længe havde det gæret i Hertugdømmerne, og da Kirkeklokkerne i By og paa Land ved Vinter-Solhvervstid ringede sidste Gang for 'den afdøde Konge paa hans Bisættelsesdag, var det ligesom de ringede en god og lykkelig Tid ud. Et Øjeblik blussede Haabet vel op ved Efterretningen om de »22,000 Mand og Han selv«, der vilde komme, skøndt man ikke ret fæstede Lid dertil; det viste sig jo ogsaa snart at være en Illusion. 2den Juledag fik vi den Hjobspost, at Ministeriet var gaaet af, og Efterretningerne lød bestandig alt andet end beroligende. Det trak mere og mere sammen i Horisonten, Oprøret i Holsten var i fuld Gang, og Krigen vilde sikkert

snart bryde ud. Med denne uhyggelige Bevidsthed gik vi ud af det gamle Aar.

Hvad 1864 vilde bringe, var endnu skjult, men man nærede ikke Tvivl om, at store Omvæltninger forestod, og det maaske førend man anede. Januar Maaned forløb dog forholdsvis rolig, og i Fredericia mærkede man ikke meget til Krigen, undtagen at man af og til fik lidt Indkvartering. Om Stemningen i Kjøbenhavn skrev en af vore nærmeste, der d. 3. Januar havde meldt sig som Reserveofficersaspirant paa Landkadet-akademiet: »Her er en forhaabningsfuld Stemning for Krigen. Det vrimler af indkaldte Soldater, som paa alle Tider af Dagen drage syngende omkring i Gaderne, og paa Akademiet have vi stiftet en Sangforening, hvor »den tappre Landsoldat« gaar med en Appel, saa det er en Lyst at høre.« I Modsætning hertil var der ikke andet Militær i Fredericia end det, som behøvedes til Fæstningens Udbedring, og saavidt jeg husker, til Arbejde paa den befæstede Lejr. Først midt i Maaneden ankom 13de Regiment og holdt sit Indtog med klingende Spil; men, som sagt mærkede man i denne Maaned meget lidt til Krigen her. Om Stemningen end ikke var saa fortrøstningsfuld som i forrige Krig, havde man dog godt Haab. Rigtignok udtalte en Købmand i Byen Slesvig, som havde indledet Handelsforbindelse med mig i Anledning af de mange danske Soldaters Ophold i denne By, i et af sine sidste Breve, med temmelig Sikkerhed, at »Ko-

medien snart vilde være forbi«, men denne Ytring skænkedes ikke videre Opmærksomhed. Til nærmere Belysning af Forholdene kunne maaske efterfølgende Uddrag af Breve fra Slægt og Venner ved Armeen sydpaa tjene:

3. Januar 1864.

»Ved Modtagelsen af Deres Brev var jeg i Husum, men fik faa Dage derefter Marschordre til Frederiksstad, hvor jeg blev ansat ved 7de Compagni. Compagniet blev her kun 8—10 Dage, hvorefter vi indkvarteredes i Norderstapel, som ligger omtrent 1 Mil fra Frederiksstad; men heller ikke her blev vi ret længe, førend vi fik Ordre til at marschere til Heide. Turen dertil gik meget godt. Ligeledes vare de fleste Kvarterer gode og Folkene venlige, saa det tydede paa, at vi skulde have det godt i Holsten, men jo længere vi blev der, desto daarligere blev vi stillede. Juleaften vilde Pøbelen storme Vagten. Kl. 9¹/₄ Aften indfandt sig en Sværm paa 6—800 Mennesker, som sang »Schleswig-Holstein meerumschlungen«, men en fra Vagten udsendt Afdeling lykkedes det dog med stor Anstrengelse at splitte Klyngen. Efter den Tid maatte der bestandig 400 Mand paa Vagt om Natten, hvilket var meget besværligt. Den 29. December rejste vi fra Heide. Gennem Lunden og St. Annen havde vi et stort Følge efter os. I den ene By blev en Plakat revet ned, som

var undertegnet: »Friedrich, Herzog zu Schleswig-Holstein«, og i Lunden lod den tyske Fane sig se, men den blev hurtig taget ind igen. Da vi hen imod Aften kom til Brohovedet ved Frederiksstad, blev dette sprængt i Luften, og vi ventede $\frac{1}{2}$ Time for at se paa Sprængningen, hvilket var meget interessant. Nytaarsaften var jeg paa Feltvagt ved Eideren; der er nemlig fra Vest til Øst en Linie af Feltvagter, som ved Poster have indbyrdes Forbindelse.«

Gettorf, d. 22. Januar 1864.

»Saa længe man er paa Forpost, kommer man rigtignok ikke af Klæderne, men man er dog under Tag og i en varm Stue. De Menige derimod have det meget daarligt, og adskillige komme aldrig af Klæderne; men Officererne have det meget godt paa Herregaardene her nede. . . . Sidst vi vare her, bleve Officererne af Underofficererne inviterede til en Bolle Punsch, og Kommandersergenten modtog os med en Tale. Kl. 12 gik vi, og jeg marscherede ud for at inspicere Vagten. Da jeg kom tilbage og havde ligget et Øjeblik paa Sofaen, kom der et Par Dragoner ind til os med en Person, der af Toldvæsenet var anholdt som mistænkelig, da hele hans Vadsæk var fuld af slesvig-holstenske Blade, Grundlov fra 1848 og Proklamationer. Jeg sen-

der én af disse inden i Brevet*). Jeg tog ogsaa nogle Eksemplarer af de andre Sager, men de vilde fylde for meget heri. Foreløbig blev Fyren sat i Vagten, og næste Dag transporteredes han til Oberstløjtnanten, der igen sendte ham til Brigadekommandøren, som atter sendte ham til Slesvig. Hvad der senere blev af ham, véd jeg ikke. Han blev meget nøje undersøgt, men ellers fandt man ikke noget mistænkeligt hos

*) Denne Proklamation havde til Overskrift:

Der rechtmässige Landesherr
und
der Usurpator.

Ein Wort aus Holstein an die Schleswiger.
Mitte Januar 1864.

I samme forekommer bl. a. følgende:

»Die letzten Wochen sind für uns Holsteiner Tage des Jubels und der Freude gewesen. Was die eifrigsten Patrioten noch vor Kurzem kaum zu hoffen wagten, hat sich uns erfüllt: die dänische Fremdherrschaft wurde gebrochen, und frei und offen konnten wir unsern Willen kund thun. . . Herzog Friedrich VIII und das Staatsgrundgesetz von 1848 sind überall in den einzelnen Städten und Ortschaften und nicht minder in der grossen Landesgemeinde zu Elms- horn feierlich ausgerufen worden. Und unser Herzog seinerseits hat mit kühnem Muthe alle ängstlichen, diplomatischen Rücksichten bei Seite geschoben um dem Ruf seiner Unterthanen zu folgen; am 30ten Deeember ist er bei uns eingetroffen und hat in Kiel seinen Wohnsitz genommen. Wir brauchen nicht erst zu erzählen, mit welchem unermesslichen Jubel die Stadt Kiel ihren angestammten rechtmässigen Fürsten empfing.
»Wer die Holsteiner kennt, der weiss, dass es das beste Lob ist, wenn unsere Landsleute vom Herzoge sagen: »Dat

ham. — Efter Ritmester Sommers Sigende have flere Holstenere, der vare indkaldte til Tjeneste af Hertugen, meldt sig til den danske Armé gennem ham; i Dag har der meldt sig én, som helst vilde være Dragon. Nu er det jo blevet Alvor med Tøvejret; det vil hjælpe paa Dannevirkestillingen. Tyskerne, 3: Preusserne og Østerrikerne ventes her allerede paa Mandag eller Tirsdag. Det ser temmelig krigerisk ud, og skøndt man er narret saa ofte, var det dog ikke utænkeligt, at det virkelig en Gang blev Alvor.«

Januar Maaned sneg sig saaledes hen, uden at noget indtraf. D. 1. Februar overskred Tyskerne Eideren og aabnede Fjendtlighederne. D. 3. om Aftenen fik vi at vide, at det Regiment, hvortil min Broder hørte, havde været i Fægtning Dagen forud, og jeg tog derfor straks til Snoghøj for at indhente nærmere Underretning, thi ad denne Omvej fik man den Gang Post i Fredericia ($\frac{1}{2}$ Døgn senere, end hvis der havde

»is een von unser Slag!« (das ist ein Fürst von unserer Art)
 ».

»Warum kam Christian IX nach Schleswig? Was wollte er dort? Wir können nicht Anders annehmen, als dass er darauf ausging, den Schleswigern Zeichen der Zuneigung und der Huldigung abzulocken, welche dänische Arglist hätte benutzen können, um dem Auslande vorzuspiegeln, dass das Volk seiner angemassenen Gewaltherrschaft zustimme. Aber das eigene Gewissen musste dem Usurpator doch sagen, dass er von den Schleswigern keine Freundschaft verdient hat« ø. s. v.

været direkte Postforbindelse). Atter d. 4. erfarede vi, at der den foregaaende Dag var sket et Angreb paa Dannevirkestillingen ved Bustrup, hvor 7de, 9de, 11te samt Halvdelen af 1ste Reg. havde været i Ilden, og at et Hovedangreb ventedes, som allerede skulde være begyndt, men forøvrigt herskede der baade d. 4. og d. 5. en forunderlig Stilhed, da der ingen Telegrammer indløb. Jeg red derfor begge disse Dage til Snoghøj og kom først hjem Kl. 12 om Natten, men uden at kunne meddele yderligere Oplysning til dem, som med Spænding afventede min Tilbagekomst.

II. Fra Opgivelsen af Dannevirkestillingen til Fredericias Bombardement.

Det længe truende Uvejr brød omsider løs, men paa en Maade, der langt overgik de værste Anelser og Forestillinger. Løverdagen d. 6. Februar ved Middagstid slog Efterretningen om Opgivelsen af Dannevirkestillingen ned som et Lyn. I Begyndelsen vilde man ikke tro det, men desværre bekræftede den sørgelige Sandhed sig snart. Med ét Slag knuste den alle de Forhaabninger om Vaabenlykken, hvortil man havde sat sin Lid. Der var dog ikke Tid til at give efter for den uendelig nedtrykkende og knugende

Stemning, hvoraf man grebes, eller til at fordybe sig i det første overvældende Indtryk, thi dette udviskedes ubarmhjertig af de bydende Krav, som Øjeblikket stillede til en selv. Det var jo kun et Tidsspørgsmaal, naar Fjenden kunde staa udenfor Fredericia Volde, og det var derfor nødvendigt at tage sine Forholdsregler, inden Aars-tiden var bleven saa ugunstig, at Forbindelsen med Øerne var os afskaaren. At Byen atter vilde blive udsat for et Bombardement med alle deraf følgende Forstyrrelser og Afbrydelser af alle ordnede Forhold, var jo udenfor al Tvivl. Hvor svært det end faldt, saaledes pludselig at opgive Tanken om den Genoplivelse af Nationalaanden, ligesom i forrige Krig, hvortil man syntes, vi længe havde trængt, saa var der nu, efter at det Værn, hvortil man maaske for ubesindig havde sat sin Lid (men enhver fra den Tid véd, hvor udbredt Anskuelsen om Dannevirkes Uindtagelighed var), paa saa uventet en Maade var opgivet, ikke andet for end at lade alle de længe nærede Forhaabninger derom fare og tænke paa sit eget, thi der var intet Øjeblik at spille. Til en Begyndelse maatte der straks tænkes paa Skibslejlighed, inden Skibene fik Ordre til at forlade Havnen eller blev tagne i Transport. Der var dog ikke mange at vælge imellem. Kaptajnen paa en Brig, som skulde gaa ballastet til en af Fyns sydlige Købstæder, forlangte imidlertid saa ublu en Betaling, at jeg opgav ham, selv da han nedsatte Fragten til

700 Rdl. Der blev da sendt Bud til Middelfart, men heller ikke der var Skibslejlighed at opdrive. Endelig maatte jeg da bekvemme mig til at tage en svensk Skonnert, som for en rimelig Betaling tilbød sig at gaa til Svendborg med hvad den kunde rumme. Varer og Effekter vare assurerede mod Ildsvaade hos det kgl. octr. Brandassuranceselskab for ca. 90,000 Kr. (nøjagtig 44,900 Rdl.), saa der var langt fra Tale om at faa alt med. Imidlertid begyndtes der straks Søndag Morgen med Indpakning af Møbler og andet Husinventar, forsaavidt der kunde skaffes Emballage dertil. Hulter til bulter pakkedes alle større Møbler fulde af Linned, Klædningsstykker, Porcellæn, Bøger etc. mellem hinanden; hvad man mindst af alt tænkte paa Dagen i Forvejen, var nu sket i en Haandevending, idet en total Oprømning af hele Huset siden da var foregaaet, og inden Aften var Indskibningen af Inventariegenstande tilligemed noget af Lageret besørget. Den følgende Morgen holdt allerede Bagagevognene fra Dannevirke paa Raadhuspladsen, saa det var ikke for tidlig, der var taget fat. Denne Dag anvendtes til videre Indskibning af Lageret, og det lykkedes ved ekstra Hjælp af 20 Soldater af 13. Reg. at faa den Del af dette, som var i udpakket Tilstand ombord inden Aften, medens en ikke ringe Del, som endnu var i sin originale Emballage, indtil videre maatte blive tilbage. Søassurance kunde desværre ikke tegnes under den øjeblikkelige Forstyrrelse. At

Kreditoplaget ogsaa helst maatte berigtiges, medens der var Ro, for ikke at blive glemt til 1. April, da en meget betydelig Toldforhøjelse (ca. 360 %) vilde indtræde, var noget, som ikke var taget med i Beregningen, men bragtes dog i Orden, saa at Skibet kunde være klar til Afgang.

Tirsdag d. 9., Kl. 4 Morgen blev Vogne og Heste overførte med Færgen til Strib, og noget senere begav Familien sig til Havnen for at afgaa sammesteds hen. Det var et forrygende Stormvejr, og den alenhøje Sne gjorde det meget besværligt at komme gennem Gaderne. Det bedrøvelige ved hele Situationen forøgedes endmere ved de Afskedsscener, som fandt Sted under Vejs, saa det var et meget sørgeligt Præg, alt havde. Samtidig afgik den svenske Skipper, og nu var efter 2 Gange 24 Timers Forløb Hjemmet forladt og Størstedelen af dets Indhold spredt for alle Vinde.

Det er ikke glædelige Minder at dvæle ved, men jeg anfører det for at forklare, hvorledes man kan være stillet under saadanne Forhold.

At Interessen for selve Krigen traadte i Baggrunden overfor alt, hvad der saaledes lagde Beslag paa Tid og Kræfter, er en Selvfølge. Imidlertid var der nu gjort, hvad der kunde gøres, og man begyndte igen at finde sig tilrette i Forholdene, som de vare, men det blev ikke af lang Varighed.

Samme Dags Eftermiddag begyndte de første Tropper fra Dannevirke at vise sig, og jeg, som

var bleven ene tilbage i Hjemmet, fik først en Lt. St. med Oppasser og Dragon i Kvarter. Senere paa Aftenen fik jeg endvidere 50 Menige af 19de og 21de Reg., som vare ankomne søværts hertil. Da Pigerne endnu vare blevne ved Huset, kunde der sørges for dem paa bedste Maade med Forplejning, men med Hensyn til Logis, var der ikke Mulighed for andet, end at de kunde komme under Tag i det Pakhus, hvis Indhold var paa Vejen til Svendborg, og som derved heldigvis var blevet tomt. Udmattede og forkomne, som de vare, maatte de med vaade Klæder og Fodtøj krybe i Halmen. Deres Tilstand var ynkværdig. Mange af dem havde i 4 Uger ikke været af Klæderne, og i de sidste 5 Døgn havde de hverken faaet Søvn eller Husly, idet de dels allarmedes af Fjenden og dels havde maattet fortsætte Tilbagetog, under hvilket de endogsaa gik sovende eller segnede om paa Landevejen, Mennesker og Heste mellem hverandre, saa at de hvert Øjeblik maatte vækkes for ikke at falde hen i den sidste Søvn. Dertil kom en stærk Kulde og Isslag, hvorved deres Marsch endmere besværliggjordes. Hvad de stakkels Mennesker havde gennemgaaet, er ubeskriveligt. Det fremgaar nu af alt, at Opgivelsen af Dannevirkestillingen, hvor tungt et Slag det end var, dog maatte anses for det ene Rette, da ellers hele Hæren vilde være bleven ødelagt. Hvem der maa bære Skylden, er ikke de 10 Hærførere af 11, som stemte for et Tilbagetog; thi de kunde

ikke gøre andet, eftersom Stillingen var. — Foruden de anførte Menige tog jeg endnu imod en Kommandersergent og 5 Underofficerer af 21. Reg. (Kaptajn Beissenherz's Kompagni), som ikke havde faaet anvist Kvarter, hvilket jeg heller ikke tror, de Menige havde; thi Indkvarteringsforholdene vare paa Grund af den pludselige Overtaskelse ikke ordnede og derfor i et komplet Virvar. Dem kunde jeg dog byde lidt bedre Bekvemmeligheder end de Menige, hvis Antal var for stort til at skaffe dem ordentligt Logis. De vare alle dansktalende Slesvigere af Flensborgs tidligere Garnison, og medens de nød deres Aftensmaaltid inde hos mig, havde jeg Lejlighed til at høre paa deres Samtale om den Kamp, de lige havde bestaaet med Østerrikerne, hvilket var meget interessant (det forekom mig, at de talte om Ryttere i store, hvide Kapper). Ligeledes omtalte de de Hallucinationer, de under Tilbagetoget havde været Genstand for. Foruden en saadan Førstehaandsberetning direkte fra Kamppladsen, gav de mig et Begreb om Nordslesvigernes ægte danske Sindelag, og alt, hvad jeg saa' og hørte til disse Folk i det Par Dage, de vare indkvarterede her, overbeviste mig tillige om, at der maa have været en fortræffelig Korpsaand i deres Regiment. Det var saa velgørende, midt i al den Elendighed, der var overgaaet os, at høre Udtalelser af disse Nordslesvigere, der vidnede om en saa levende Sympati for den danske Sag, at man ret sattes

tilbage i Stemningen fra den første Krig og følte en Genoplivelse af den gode Aand, som raadede den Gang. Her i Fredericia vare vi jo i Fredstid næsten afvante med at betragte Soldaterne som Fædrelandsforsvarere; thi ligesom før 1848 bestod Garnisonen indtil 1864 mest af tysktalende Sydslesvigere og Holstenere, der, om de overhovedet havde noget Fædreland, dog neppe godvillig regnede Danmark som saadant*). I det hele taget, jo mere jeg havde Lejlighed, og den bød sig i rigeligt Maal, til at lære vore Soldater at kende, desto mere maatte jeg beundre deres mageløse Trofasthed og Udholdenhed, at hverken det ydmygende Tilbagetog eller de gennemgaaede Strabadser havde ladet dem tabe Modet. Hvad maatte der ikke kunne udrettes med dem!

Til yderligere Illustration af Dagene efter Dannevirkes Rømning meddeles herved Udtog af et Par Breve, som jeg paa denne Tid modtog:

Dybbøl, 9. Februar 1864.

»Siden jeg sidst skrev, har jeg jo oplevet en »hel Del og haft en Del Strabadser. Af et helt »Kompagni paa 200 Mand er nu kun ca. 40 »samlede. D. 3. og 4. Febr. vare vi i Füssing,

*) Selv blandt Artilleriet, som dog først kom hertil 1858, fandtes Holstenere. Vi havde saaledes i Novbr. haft et Par skikkelige Ditmarskere i Kvarter, af hvilke den ene tillige havde sin Hest staaende her. Efter at Armeen var kommen ned til Dannevirke, havde denne sidste, som nylig var bleven gift før Indkaldelsen, haft Besøg af sin Kone, og Dagen derpaa forsvandt han tilligemed Hesten.

» hvor vi havde det efter Omstændighederne
 » ganske godt; af Klæderne kom vi naturligvis
 » ikke, bleve hyppigt allarmede og maatte stille
 » flere Timer i daarligt Vejr. D. 3. havde 6te
 » Komp. Forpost nede ved Slien i en Mose, hvor
 » vi stod i Vand til Anklerne, og hvor vi baade
 » Nat og Dag maatte opholde os i fri Luft, i en
 » meget raa Regnvejrslæst. Egentlig i Slag har
 » jeg slet ikke været endnu. D. 4. Febr. om Af-
 » tenen kom vort Kompagni som Besætning i én
 » af Mysunde Skanserne; d. 5. om Formiddagen
 » rykkede Preusserne frem og kastede vore For-
 » poster tilbage. De skød, dog kun med Geværer,
 » paa temmelig stor Afstand, men saavidt jeg véd,
 » blev ingen saaret, og det var i det hele taget
 » ikke noget Angreb. Vor 1ste Bataillon har der-
 » imod været med i Fægtningen ved Mysunde
 » d. 2. eller 3. Februar og mistet 2 Kompagni-
 » kommandører, nemlig Kapt. Schow og Prlt.
 » Lommer. 3die Reg. har ogsaa mistet et Par
 » Officerer. D. 5. om Aftenen fortalte Kompagni-
 » kommandøren til Lt. K. og mig, at Dannevirke
 » var taget af Preusserne, og at Kanonerne i
 » Skansen, hvor vi stod, vare fornagledede. Denne
 » Efterretning var ikke behagelig, og kort efter
 » blev der meldt, at Preusserne rykkede frem
 » mod Mysunde, hvorfor vi forlod Skanserne og
 » trak os gennem Byen op over Broen, som vi
 » kastede af bagefter os. Fra Mysunde gik det
 » uden Hvil til Flensborg. Hvor langt der er,
 » véd jeg ikke; men drøjt var det at marschere

»uafbrudt i 14 Timer, naar man de 3 foregaa-
 »ende Nætter ingen Søvn havde faaet, fordi vi
 »havde været paa Forpost. I Flensborg vare
 »vi kun et Par Timer, saa gik det ad Dybbel
 »til. I Flensborg blev Kompagnikommandøren
 »syg, hvorfor 3die Komp. maatte afgive en ældre
 »Løjtnant til 6te, som derefter afgav en yngre
 »til 3die, og det blev mig. Prmlt. N. komman-
 »derer 3die Komp. og er altsaa min nuværende
 »Kaptajn. En Ltnt. ved 3die er syg, og en an-
 »den er, som anført, afgivet til 6te, saa jeg er
 »eneste Løjtnant ved Kompagniet, og har derfor,
 »navnlig i Gaar og i Dag, haft en meget an-
 »strengende Forposttjeneste. Snevejr og Blæst
 »har det været hele Tiden, og navnlig følte vi
 »det paa Marschen fra Coll . . . (?) til Dybbel,
 »til hvilken vi brugte 20, siger og skriver Tyve
 »Timer, uden at sidde et Øjeblik, men derimod
 »maatte vi hyppig staa.«

Sebbelev pr. Augustenborg, 12. Februar 1864.

»D. 10. havde vi en lille Forpostfægtning,
 »hvori vi mistede et Par Mand, men vort Kom-
 »pagni kom da heller ikke denne Gang videre
 »end til at høre Kuglerne pibe over Hovederne;
 »her saa' jeg den første Saarede, en Mand, der
 »havde faaet en Kugle i Underlivet, og som gik,
 »understøttet af to andre. Flere bleve kørt
 »forbi. Jeg har nu 4—5 Gange haft med Preus-
 »serne at gøre, men aldrig haft dem i umiddel-
 »bar Nærhed. Sidst skrev jeg, at Preussernes

»Kavalleri snappede én af mine Vedetposter og
 »3 Dragoner, men kort efter kom vore Drago-
 »ner og tog 2 preussiske Husarer. Samme Dag
 »var Kongen med Suite hos min Feltvagt, som
 »stod ved Chausséen, og gav her Kompagnikom-
 »mandøren, som netop var til Stede, 50 Rdl. til
 »en Snaps til Folkene af 3die Komp. Kongen
 »var os meget nær og talte med Folkene og
 »Officererne, som han beklagede ikke at kunne
 »give Vin. Han havde ingen Overfrakke eller
 »Pelsværk eller saadant noget paa, skøndt det
 »var Snestorm, og Folkene syntes jo derfor, at
 »han var Pokkers haardfør og en S. Karl,
 »da det kun var en Times Tid efter, at Preus-
 »serne havde været hos os, at han kom ud til
 »Feltvagten Det har stadig været
 »Snestorm, og følgelig have vore lange Marscher
 »været dobbelt ubehagelige. Nu ere vi imidler-
 »tid paa Als for at rekreere os, for saa vidt som
 »man kan kalde det Rekreation, at vi ere 3
 »Mand i et Værelse, og Kompagnikommandøren
 »og jeg i én Seng. Ltnt.erne S. og B. staa ogsaa
 »ved 3die Komp., men sidstnævnte er syg. I
 »det hele taget har en Masse Officerer været
 »syge, men jeg er, Gud ske Lov, stadig i bedste
 »Velga aende.«

Naar jeg nylig omtalte, at vor rørlige Ejendom
 i et Øjeblik var spredt for alle Vinde, da skulde
 dette mere bogstavelig gaa i Opfyldelse end jeg
 nogensinde havde tænkt. Da jeg d. 10. Febr.

i Mørkningen gik fra Kommandanten, General Lunding, til hvem jeg havde haft et Ærinde, kom fra et Gadehjørne en Mand springende over imod mig gennem den dybe Sne. Trods Skumringen genkendte jeg snart i ham en af vore Folk, som Dagen i Forvejen var afsendt med Ladningen til Svendborg, og anede straks Uraad. Kort og godt, han bragte den Hjobspost, at Skipperen i Gaarsdagens forrygende Storm og Sneykning var løbet paa Grund paa den sydvestlige Side af Fænø og havde sat Skuden saa fast, at den ikke kunde komme flot igen; paa Stenderup Hage lige overfor laa Tyskerne, og de havde allerede skudt paa et Skib, der var sejlet forbi. Med megen Conduite havde han tvunget Skipperen, som frygtede Vejret og Søen, til at følge med til Fredericia. Her var gode Raad dyre. Skøndt der siden Dannevirkes Fald hverken Nat eller Dag havde været Ro, maatte jeg næste Morgen op Kl. 4, og, forsynet med et Par Halmknipper, se at komme af Sted til Middelfart i aaben Baad. Det lykkedes mig dog at komme derover paa anden Maade og at faa Arrangement truffet med 2 Transportskibe, som til al Lykke vare frie, saa at Omladning kunde paa-begyndes, saa snart Stormen vilde stille af. Dette varede dog flere Dage, og i al denne Tid var der megen Uro og Ængstelse at gennemgaa; thi hvert Vindstød lod mig befrygte, at Skibet, som ikke kunde komme af Grund, vilde sønderlaas eller gaa til Bunds med Mand og Mus i det

forrygende Vejr. Da Ladningen ikke havde kunnet assureres, vilde Tabet jo blive uopretteligt. Slet saa galt gik det dog ikke. Omladningen foregik omsider, og alt kom i Behold til Svendborg; men det viste sig dog senere, at der var en større Manco, og desuden havde det Reddede lidt betydeligt ved de gentagne Ind- og Udskibninger (men alle direkte Tab ere dog for intet at regne mod de indirekte under slige Forhold; derpaa skal jeg dog ikke nærmere gaa ind, da det vanskelig vil kunne forstaas af andre, end dem, der selv have erfaret det).

En anden Ulempe af disse Dages urolige Vejr havde vel mindre at betyde overfor dette temmelig alvorlige Uheld, men var dog netop ved denne Lejlighed følelig nok. Der herskede nemlig den grænseløseste Forstyrrelse i Husvæsenet, af Mangel paa kvindeligt Tilsyn; thi Pigerne, som havde faaet Rejsetilladelse til Middelfart, kunde ikke komme tilbage derfra, saa længe Stormen varede. Ganske ene, kun med en Soldat til at koge Vand, maatte jeg en Tid paatage mig Omsorgen for mine Husfolks Kost og Renlighed. Jeg indskrænkede da Kosten til den tørre og opgav Renligheden, medens jeg selv af og til fandt Tilhold hos gode Venner og Naboer, som endnu vare blevne tilbage.

Et Par andre, mig bekendte Eksempler paa Følgerne af den Panik, som Dannevirkens Fald fremkaldte, skulle her anføres.

To ældre Damer (Fru N., Enke efter den ved

Slesvig faldne Kapt. N., samt Frøken J.), som hidtil ikke havde kunnet bestemme sig til at tage bort, men omsider fandt Tilstanden uudholdelig, henvendte sig til mig om Raad. Jeg fandt dem meget fortvivlede, navnlig har jeg aldrig set nogen saaledes ude af sig selv af Skræk som Frk. J., men det var ikke saa forunderligt, da de hidtil havde ført en lykkelig og fredelig Tilværelse, som Krigen nu havde forstyrret. Jeg raadede dem til ikke at blive, lovede at sørge for deres Tøj og var dem behjælpelig med at komme af Sted til Kjøbenhavn. Med Diligencen forlod de da for bestandig den By, hvor de gennem 2 Menneskealdre havde tilbragt deres hele Levetid. Kort efter Ankomsten til Kjøbenhavn døde Frøken J.; hun havde ikke kunnet udholde Rejsens Anstrængelser paa denne ublide Aarstid tilligemed den stærke Sindsbevægelse.

Endnu værre gik det en yngre Dame her fra Byen, Frøken B. W. Hun kunde ikke blive færdig med at ordne sine Sager, da hendes Familie afrejste til Middelfart, og begav sig først Dagen efter derhen i aaben Baad. Vejret, som i alle disse Dage havde været meget uroligt, var slaaet om til en forrygende Snestorm, og skøndt Baadførerne havde gjort denne Tur vel de tusinde Gange uden Hindringer (under almindelige Forhold kun 1 Times Overfart), vare Vind og Strøm dog saa ugunstige, at Baaden dreves ud i Kattegat, og de maatte tilbringe Natten paa Søen. Efter mange Besværligheder lykkedes det

dem dog at naa Trelde Næs, hvor de gik i Land. Da Frøken W. ikke havde forsynet sig med tilstrækkeligt Rejsetøj for et saa langvarigt Ophold paa Søen, var hun meget forkommen, og, efter hvad Søfolkene selv have fortalt mig, maatte de her gaa frem og tilbage med hende i Sneen for at holde Liv i hende. Derpaa gik de alle i Baaden igen og forsøgte at naa ind til Fredericia; men da de vare komne saa langt som udfor Krudttaarnet, viste det sig, at hun var frosset ihjel. Af alt, hvad der passerede i denne Tid, var denne Begivenhed unægtelig den uhyggeligste og sørgeligste.

D. 18. Februar overskred Fjenden Kongeaaen, og som Følge deraf var Forvirringen stor over hele Byen. Skøndt man ikke kan fortænke nogen i først og fremmest at sørge for sit eget under slige Omstændigheder, er det dog for en Fabrikdrift et føleligt Savn, naar den i Forvejen sparsomme Arbejdskraft bliver endnu sparsommere derved, at Arbejdsfolk forlade Byen, blive Marketendere eller paa anden Maade søge at drage sig Forholdene til Nytte; thi den Hjælp, man kan faa af Soldater i deres ledige Timer, er ikke til at gøre Regning paa. Det var dog ikke alene i det Private, Forstyrrelsen greb ind, overalt var den paa det højeste. Jeg mærkede det derpaa, at der herskede komplet Raadvildhed alle Steder, hvor jeg henvendte mig, og jeg maatte derfor foreløbig opgive Bortsendelsen af Fru N.s Tøj, som jeg havde paataget mig, og

hvortil hun som Officersenke havde erholdt Krigsministeriets Tilladelse til at benytte et af de Dampskibe, som vare her i kongelig Tjeneste.

Den indtraadte Forvirring lagde sig ikke saa snart, og, som altid, naar der kom Uro i Lejren, tog vi fat paa Indpakning; thi saa længe der endnu var Færgeforbindelse med Strib, benyttedes Lejligheden til Forsendelse til Fyn af hvad der var tilbage. I Gildebros Mølle, 3 Mil inde i Landet, hvor min Familie foreløbig havde taget Ophold, havde vi nemlig tillige et midlertidigt Depôt.

Da Tropperne fra Omegnen nu droges ind i Fæstningen igen, retournerede Lt. St. (den første Indkvartering, som jeg havde, efter at jeg var bleven ene tilbage) til sit gamle Kvartér. Med ham fulgte Dr. H., som vi kendte, og som Kuriosum vil jeg anføre, at da han blev opmærksom paa, at Canariefuglen ikke hørte hjemme i de nuværende Omgivelser, pakkede han den omhyggeligt og sagkyndigt ind i en lille Kurv med Bomuld, saa at den paa denne Maade velholden kunde gøre Rejsen med et af Læssene til Fyn. Her var nu ikke meget lysteligt at være, men at tage bort, var dog ikke til at tænke paa, da her endnu var altfor meget at forlade. Det mærkedes ogsaa paa den idelig skiftende Indkvartering, at Uroen havde paavirket Indkvarteringsforholdene. Dette var imidlertid ikke saa forunderligt og havde i alt Fald mindre at betyde; men det viste sig mere og mere, at alt

blev saa chaotisk, at der ingen Traad var at finde i Begivenhederne. Men desuagtet havde denne Tid dog i mange Henseender sin Interesse og vil altid være uforglemmelig for den, som har oplevet den, desto mere, jo mere Nutiden gaar i helt anden Retning. For imidlertid at faa nogenlunde Sammenhæng i, hvad der i Øjeblikket fængslede Opmærksomheden, vil jeg fra nu af hovedsagelig holde mig til Dagbogsformen som den, under hvilken de skiftende Virkelighedsbilleder bedst lade sig forene.

Febr., 20. Den Indkvartering, jeg i Forgaars fik af 1ste Reg., og som debuterede med at jage 8 Underkorporaler af 13de Reg. ud af de Kamre, hvilke jeg paa deres Anmodning havde overladt dem, idet de tillige fik Titulaturer som »tyske Røverbander« (forresten ganske uforskyldt) med paa Vejen, blev i Dag afløst af 70 Mand af 11te Reg. Da det kneb med Provianten, som var ved at slippe op, fandtes der ingen anden Udvej, for dog at vise dem nogen Villighed, end at beværte dem med Punsch, hvormed de maatte lade sig nøje. Men da Indkvarteringen skifter hvert Øjeblik, er der for Fremtiden ikke andet for end at opgive alle slige Hensyn, hvor nødvendig man end vil. Tobak kunne de dog faa.

Febr., 21., Søndag. Lt. St., som er af en meget musikalsk Slægt og selv musikalsk, spil-

lede efter Anmodning Orgel til et Soldaterbryllup i Michaelis Kirke i Morges, da der ingen Organist var at opdrive. Jeg saa' Brudgom (en Soldat af 21de) og Brud (formodentlig en Enke, da hun havde Kappe paa med Blomster og Baand, der flagrede i Vinden) vandre nok saa trøstig deres ensomme Gang til og fra Kirke i den tidlige Morgenstund. Min Broder, som har været i Svendborg for at modtage Skibene, retournerede i Dag til stor Gavn for det forsømte Husvæsen, som nu kan komme bedre paa Fode, da her er Lejlighed nok for ham til at øve den Sport, som ikke falder i hans Lod under normale Forhold, nemlig at gøre sig nyttig i huslig Henseende. Den ene Pige er her dog endnu.

Febr. 22. De, som hidtil have haft den naive Tro, at Folkeretten skulde være en Skranke mod fjendtlig Vilkaarlighed, have nu faaet Syn for Sagn, at Tyskerne have gjort Alvor af at gaa ind i Jylland. I Dag begravedes nemlig paa Michaelis Kirkegaard 2 jyske Dragoner (de første faldne Krigere paa denne Egn), som bleve skudte i en Forpostfægtning ved Nørre-Bjert i Fredags. Dr. Zeuthen holdt Tale, og 13. Reg. afgav Salve over dem. — Efter at vi nu i den sidste Tid have skiftet Indkvartering hveranden Dag, fik vi i Dag en fast Besætning, som indtil videre skal blive her, nemlig 2 Ltnt., 4 Underofficerer og 75 Menige af 13de Reg. Desuden ere de 8 Underkorporaler ogsaa vendte tilbage, efter at de vide sig sikre for ikke at træffe sammen med 1. Reg. Officererne

yde vi, hvad Huset formaar, Underofficererne kunne vi dog byde et særskilt Soverum med Senge, men de Menige maa om Natten krybe i Halmen i det tomme Pakhus, og alt, hvad vi kunne gøre for dem, er, i deres Fritid at give dem Adgang til Fabriken, hvor der kun er faa Folk i Arbejde. Her have de Lys og Varme, kunne læse, skrive Breve etc., ligesom de ogsaa forsynes med Aviser. 12 Bind af et gammelt tysk Folkeskrift, købt engang paa en Auktion, kom ved denne Lejlighed til Nytte og cirkulerede flittig blandt disse tyskfødte Soldater.

Febr. 23. Medens vi i Aften sad og talte med de nyankomne Løjtnanter, blev der bragt os en Løbeseddel fra Avisen med Meddelelse om Affæren ved Dybbøl i Gaar, og blandt de Saarede fandtes anført vor Broder ved 18de Reg.

Febr. 24. I Anledning af det passerede havde vi talrigt Besøg, men da der ingen nærmere Efterretninger var indløbne, gjorde jeg mig rejsefærdig til Als for selv at indhente yderligere Oplysning. Lt. Rs. Hansen af 13de Reg. raadede mig dog til først at telegrafere til Redaktør Grimm i Sønderborg, fra hvem der Kl. 11 Aften indløb Svar, som var saa tilfredsstillende, at jeg opgav Rejsen,

Febr. 25. I et Brev til Familien i Gildebro Mølle, hvor min Moder, skønt det ikke manglede paa Tilbud fra Slægt og Venner, saavel paa Sjælland som paa Lolland, havde foretrukket at tage Ophold foreløbig for at være nærmere ved Hjem-

met, giver min Broder følgende Skildring af det daglige Liv siden hans Tilbagekomst:

»Vi leve her i en ordentlig Forstyrrelse. Hver
 »Dag tre—fire Officerer til Middag, og jeg maa
 »ene gøre Værtinde-Tjeneste. Madam M. er mig
 »jo rigtig nok en Støtte, men det er kun om Mid-
 »dagen, jeg har hende. Ellers har vi det meget
 »godt, men Nyheder er her ingen af; kun Soldater,
 »hvor man vender og drejer sig. I Gaar var her
 »mange Besøg, men kun de halve blev til Mid-
 »dag. Skønt Lt. St. er flyttet, opholder han sig
 »dog hele Dagen igennem hos os. Vi have faaet
 »Løjtnanterne H. og L. i hans Sted. Til Stadig-
 »hed har jeg H., H., St., H., Drengene, D. og mig
 »selv samt de to Løjtnanter, undertiden et Par
 »til, til Middag — en net Armé! I kan tro, at jeg
 »er dygtig vigtig som Værtinde, hvis I betvivle det.«

Febr. 27. I Gaar ankom 2 Breve til min Moder fra Lt. S. ved 17de Reg. med gode Efterretninger om den Saaredes Tilstand, og fra Kapt. S. Lundbye modtog jeg selv i Dag følgende:

»Augustenborg, 23. Februar 1864.

»Højstærede! Jeg ligger her paa Lazarethet for
 »som helbredet at gaa herfra i Morgen, efter at
 »have mistet de fleste Negle paa mine Fødder
 »af Overanstrengelse. Dog, det var ikke det,
 »jeg vilde meddele Dem, men Underretning om,
 »at Deres Broder af 18de Reg. i Gaar Eftermid-
 »dags kom hertil som let saaret. Han har i For-

»postfægtningen i Gaar Morges, i hvilken han
 »deltog, efter alles Udsigende med sandt Mod,
 »erholdt et Skudsaar i det ene Laar. Kuglen er
 »gaaet helt igennem, men heldigvis uden at
 »beskadige Benpiben. Jeg har set til ham ogsaa
 »i Dag. Han er fri for større Smerter, lidt Gigtisk
 »har slaaet sig dertil. Man har det her fortrinlig
 »godt, og det er mig under nærværende Omstæn-
 »digheder en Trøst at bringe denne Efterretning,
 »da der ingen Fare er paa Færde.

»Vær hilset og hils gode Venner! Hils min
 »Familie! Deres S. Lundbye.«

Det var mig en Glæde at kunne tilstille min Moder en Afskrift heraf tilligemed de 2 Breve, som sikkert vilde være til stor Beroligelse for hende, der havde 3 Sønner i Krigen.

Der indløb ligeledes et Brev fra den Saarede selv, hvori han bl. a. skriver:

»Kaptajn Lundbye tilbød straks at skrive, men
 »jeg kunde ikke opgive ham, hvorhen han skulde
 »adressere Brevet, da jeg ikke vidste, om der
 »var nogen af Familien i Fredericia endnu. Over-
 »læge Hahn mener, at det vil være et Par Maane-
 »der, inden jeg bliver tjenstdygtig igen, saa jeg
 »kan sige, at af et saa langvarigt Saar at være
 »er jeg sluppen med faa Smerter. Min Oppasser
 »fik jeg dog med mig, og han reddede alt mit
 »Tøj, skønt han var meget udsat for at blive
 »taget til Fange. Der var adskillige Officerer,
 »som mistede deres Oppassere og deres Tøj, da

»Angrebet kom saa pludseligt og skete med en »overlegen Styrke. 18de Reg. mistede 5 Officerer (1 død, 1 fangen og 3 saarede) samt 150 »Mand (Døde, Saarede og Fangne).«

Fra Morgenstunden af var Byen allarmedet, men det viste sig snart, at det intet havde at betyde. Imidlertid foranledigede det, at der hele Dagen var en stærk Uro over Folk, og man havde ligesom faaet et Vink om ikke at slaa sig for trygt til Ro. Vi havde just faaet os indrettet ret hyggeligt med de tilbageværende Stumper og skulde have haft Selskab, men dette reduceredes af ovennævnte Grund til et enkelt Spilleparti, og forresten belavede vi os nu paa hvert Øjeblik at løbe fra det hele.

Marts 2. Medens de sidste Dage (Skuddagen ikke at forglemme) have været temmelig rolige, var der atter i Nat stærkt Røre. Vi fik Underretning om, at en gammel Dame af vort Bekendtskab, Frk. M., i Nat var afgaaet ved Døden i sit Exil i Staurby. Hun havde altid været ved godt Helbred og fejlede intet ved Afrejsen herfra, men har aabenbart som Flygtning ikke kunnet holde Stand overfor de uvante Forhold paa denne ublide Aarstid. Samtidig læste vi i Bladene, at Frk. J., hvem jeg tidligere har omtalt, var død i København. Det er ikke for meget sagt, og er da ogsaa den almindelige Mening, at disse to ere blevene Ofre for Paniken i Dannevirkedagene.

Marts 5. Det kunde vel ikke undgaas at afholde Rigsraadsvalg her, skønt Forholdene er

saa ekstraordinære, men som rimeligt er, havde dette ikke formaaet at samle ret mange Interesserede. Jeg saa kun 11 Personer til Stede, da jeg mødte, og betvivler, at Antallet senere har været synderlig forøget.

Marts 6., Søndag. Fra Fru R. i København, i hvis Hus min Broder, der var bleven saaret, havde boet sidste Sommer, medens han forberedte sig til Officerseksamen, kom der i Dag Brev for at erfare hans Opholdssted, da hun og hendes Familie forgæves havde søgt Oplysning derom i Krigsministeriet og paa Lazaretherne. Det var et Vidnesbyrd om, hvor stor Deltagelsen overalt var for de Saarede, selv hos Folk, som man kun havde et fjernere Bekendtskab til. Han var imidlertid efter eget Ønske fra Als evacueret, ikke til København, men til Svendborg, hvor vi havde Familie, som baade i denne og forrige Krig ved alle Lejligheder havde staaet os bi med Raad og Daad, hvor ofte vi end havde været nødte til at lægge Beslag paa dens utrættelige Gæstfrihed. Denne kom nu ogsaa ham tilgode, og daglig modtog han under sit langvarige Lazarethophold Beviser derpaa. Ligeledes var der en Dame af vort Bekendtskab, nu boende der i Byen, som viste ham megen Deltagelse og Opmærksomhed, og selv Fremmede vidste ikke alt det gode, de vilde gøre de Saarede paa Lazarethet. Af Officerer var der foruden ham en Løjtnant Gorm af 18de Regiment. De afhentedes med lukket Vogn, der sendtes Møbler, som manglede,

op til dem, de forsynedes med Lektüre og mange andre Ting, Pastor Warburg besøgte dem, kort sagt, der gjordes alt, hvad der var muligt, for at formilde dem det tvungne Ophold. Skøndt min Broder saaledes havde det saa godt, som det under disse Omstændigheder var muligt, kunde den lange Rekonvalescents, som hans Tilstand udfordrede, dog falde besværlig nok. Hans inderligste Ønske var snart at komme til Arméen igen, og han udtalte jævnlig i sine Breve Frygt for, at hans Regiment i Mellemtiden skulde komme i Ilden, og han være afskaaren fra at komme med til at banke Preusserne.

I hvert Brev, som ankom fra vor nærmeste Familie, opfordredes vi stadig til ikke at blive for længe, men se at komme bort i Tide, medens i andre Breve (og jeg gemmer flere Hundrede fra den Tid, hvori Krigsbegivenhederne selvfølgelig altid spille Hovedrollen) Fraværelsen fra Hjemmet skildres som næsten uudholdelig for dem, som vare rejste bort. I ét af disse meddeles, at hvor de Flygtende mødtes, udvekslede de gensidig Følelser og Tanker, som næsten altid drejede sig om Længsel efter at vende tilbage til »vor gode, kedsommelige By«, og der tilraadedes os paa det bestemteste at holde ud til det sidste, idet der forsikredes, at det var meget slemt at have forladt sit Hjem. Dertil behøvedes nu heller ikke mange Overtalelser, da der endnu var meget tilbage at træffe Disposition om, og desuden havde det bevægede Liv sin store Interesse.

Det var en Selvfølge, at da der var vendt op og ned paa alle dagligdags Forhold, var Byens Udseende helt forskelligt fra det sædvanlige, ligesom ogsaa Tilstanden her var anderledes end i Byer, der enten laa fjærnere eller ikke vare saa direkte berørte af Krigen. Overalt var det Soldaterne, der beherskede Terrænet, ude som inde. Vi komme ikke ret meget udenfor Huset, da der inde er nok, som lægger Beslag paa Tiden og optager Interessen, saa vi ikke mærke, at vi dog egentlig leve paa en Vulkan. Vi have da ogsaa jævnlig Besøg, saavel af Militære, kendte og ukendte, som af dem af Byens Folk, der er blevne tilbage. Blandt disse nævner jeg Præsterne, Dr. Zeuthen, Dr. Clausen, Stahlschmidt, Gøtzsche og Sidenius. Kirketjenesten er derfor ogsaa næsten det eneste af det tilvante, der gaar sin regelmæssige Gang, dog med den Forskel, at det nu er Militæret, som fylder Kirkerne, hvor de faa Civile forsvinde som Draaber i Havet. Der er noget meget opløftende og begejstrende i at være til Stede ved disse Gudstjenester, hvor Tidens Alvor ikke undlader at paavirke saavel Prædikanter som Tilhørere. Uden at gaa nærmere ind derpaa, skal jeg blot bemærke, at man i onde Tider bedst har Lejlighed til at erfare, hvor dybt rodfæstet vor gamle Folkekirke er i den almindelige Bevidsthed.

Dr. Clausen prædikede i Formiddags i Trinitatis Kirke, der som sædvanlig var overfyldt, saa at jeg med Nød og Neppe tilkneb mig en

Plads paa en Bænk lige indenfor Kirkedøren. En saadan Sang, som her lød fra Hundreder af Struber, hører man ikke under almindelige Forhold, men endmere overraskedes jeg ved at opdage, at jeg havde faaet Plads mellem to Koncertsangere. Min Nabo paa den ene Side var nemlig en Dame, som i mange Aar havde ledet Sangen dér i Kirken, og hvis Stemme tidligere havde været af den Betydning, at der skulde have været Tale om hendes Anbringelse ved det kongelige Teater. Da Salmesangen begyndte, faldt hun naturligvis ind med og hørtes snart over den hele store Forsamling, men samtidig hævede min Nabo paa den anden Side, en Underofficer af 9de Reg., sin Røst, og da han havde saa god en Heltetenor som nogen samt et godt Foredrag, blev det en hel Kirkekoncert, der opførtes. — Ikke mindre ejendommelige vare mine Omgivelser i vor egen Sognekirke, Michaelis, da Pastor Clausen om Eftermiddagen holdt sin Tiltrædelsesprædiken som Feltpræst. For at være sikker paa at faa Plads, var jeg gaaet op i vor aflukkede Pulpiturstol; men det varede ikke længe, førend en menig Soldat af 21de Reg. tog Plads derinde, og kort efter kom General Wilster og satte sig midt imellem os. Det var jo rigtignok en anden Tilhørerkreds end den, der plejede at være dér. — Da Feltpræsten efter Gudstjenesten kom ind til os med Pastor Gøtzsche, forbavsede det mig at erfare, at han pludselig havde faaet Ordre til at afgaa til Arméen i Vendsyssel. Saa-

ledes gaar det i denne Tid — lutter Usikkerhed i alle Forhold, saa at man den ene Dag ikke véd, hvorledes man vil være stillet den næste. Muligvis kunde det ogsaa tyde paa, at der var Ugler i Mosen, og at en Overraskelse kunde ventes hvert Øjeblik, thi der var i det hele taget en stærk Uro over Folk. En bekendt Mand betroede mig, at der snart vilde ske noget, og opfordrede mig til at gøre ham Følgeskab til Fyn i Morgen. Tilstanden begynder saaledes at se ret kritisk ud.

Marts 7. Der skete dog ikke noget den Gang. Tværtimod forløb Dagen saa rolig, at jeg hos Divisionsintendant Svendsen og Kammerjunker Oehlschläger kunde hæve 3400 Rdl. for Gros-serer R.s Regning i Svendborg og faa dem afsendt uden Bryderier.

Marts 8. Vor Moders Fødselsdag celebreredes paa en fra det sædvanlige meget afvigende Maade og blandt vildfremmede Mennesker. Hun tilbringer den i Aar paa Fyn, og de sædvanlige Gratulanter ere selvfølgelig borte fra Byen; men én af disse indfandt sig dog, nemlig Pastor S., som er her endnu, og hvis Kone, som ogsaa har Fødselsdag i Dag, plejede at være Gæst hos os ved denne Lejlighed. Den traditionelle Chokoladedrikning kunde dog foregaa i nogenlunde Ro, men dermed var Freden forbi, og Dagen forløb under idelig Uro og Forstyrrelse. Under Udbringelsen af Skaalen faldt det første Kanonskud fra Voldene, og i samme Øjeblik begyndte en stærk

Kanonade, der fortsattes langt hen paa Dagen. Vi tog den til Indtægt som en Æressalut til Fødselsdagsbarnet, der ikke vilde være helt ufortjent for den sjældne Gæstfrihed, hun ved alle Lejligheder havde vist mod den talrige Indkvartering, vi som Regel havde i Krigsaarene.

Jeg kommer nu til, hvad det var, der foranledigede Forstyrrelsen i Dag. Kl. 10 Formiddag blev her blæst Allarm, og alt hvad der var i Fæstningen af Militær kom paa Benene, saa at Byen i et Øjeblik var som blæst tom for Soldater. General Wilster gik under Allarmeringen ganske rolig ned ad Gaden, kom et Øjeblik efter tilbage til Hest, og kun en Time senere var han saaret tilligemed hans Stabschef, Kaptajn Hoffmann, hvis ene Ben desværre maatte amputeres. Generalen blev ført til København. Der havde nemlig udviklet sig en temmelig betydelig Fægtning her udenfor med et for os uheldigt Resultat. 20de Regiment havde været stærkt engageret og havde af Officerer Kapt. Weien og Ltnt. Köhler saarede, sidstnævnte haardt. Blandt andre af dets Officerer, som særlig havde udmærket sig ved denne Lejlighed, var der megen Tale om Ltnt. Rosenstand. Et Kompagni under Kapt. Daue toges til Fange ved Damgaard, og Fjenden rykkede frem mod Fæstningen, endog saa nær, at han havde besat Stoustrup, Fuglesang Skov og Erritzøe, en lille halv Mil herfra. Kl. 5 saa jeg fra Volden gennem Kikkert nogle Tyskere lejrede om en Kogekedel i den lille Skov ved

Sanddal. Fra Oldenborgs Bastion sendtes nogle Granater derover, af hvilke én beskadigede Gavlén i Proprietær Holts Gaard. Fjendens Feltartilleri beskød et ved Strib liggende Skib paa samme Tid som et Dampskib førte 2 Transportbaade med Dragoner over til Fyn. I Retning af Vejle hørtes en stærk Skydning, og ogsaa her vedvarede den til langt hen paa Eftermiddagen. Man mener, at der samtidig er sket et Angreb paa Dybbølstillingen. Vi blive her nu vist ikke ret længe.

Marts 9. Med Bevidstheden om at være indenfor Tyskernes Skudvidde tilbragtes Natten meget uroligt, og denne Dag blev ogsaa en sand Forstyrrelsesdag. Hvert Øjeblik ventedes Bombardement, og som sædvanlig, naar der kom Uro i Lejren, blev der Travlhed med at bortsende, hvad man endnu syntes burde skaffes afvejen. Henad Aften hed det sig imidlertid, at Fjenden havde trukket sig tilbage, men hele Huset havde dog været vendt paa den anden Ende med Indpakning og Flytning. Midt i al denne Forvirring kom Dujardin med Pastor Rørdam fra Lyngby og spurgte, om vi foreløbig vilde tage ham i Kvarter, indtil D. om nogle Dage kunde faa indrettet Lejlighed til ham hos sig selv i den gamle Præstegaard. Jeg gik med Fornøjelse ind derpaa, naar Pastor R. vilde tage tiltakke med Forholdene, som de vare, og han blev her med det samme.

Pastor Rørdam, der paa egen Tilskyndelse var taget herover som Feltpræst — en stor Opofrelse

af en Mand i hans Alder (henved de 60) at forlade en Menighed, der satte saa megen Pris paa ham, for at underkaste sig Feltlivets Besværligheder — var nemlig lige ankommen til Byen, men havde ikke kunnet faa Kvartér anvist, formodentlig fordi Indkvarteringsforholdene i Dag vare mere uregelmæssige end sædvanlig i denne Tid, som Følge af den almindelige Uro. Han havde da paa Gaden truffet Naalemager Broe, der havde tilbudt at være ham behjælpelig med at komme i Kvartér. I et forfærdeligt Sneføre havde de da gennemkrydset Byen uden Resultat. Dr. Zeuthen, hvis Familie og Husstand var bortrejst, kunde selvfølgelig ikke tage imod Pastor R., saa meget mindre som han selv var flyttet op til Dr. Clausen (der boede i den modsatte Udkant af Byen, og da denne ikke var stort heldigere situeret under nærværende Forhold, kunde ingen af Præsterne tage imod Pastor R. i Dag. Omsider henvendte Hr. Broe sig da til Klokker Dujardin, der i sin Tid var konfirmeret af Pastor R.s Broder, Dr. theol. H. C. Rørdam, tidligere Sognepræst her, hvem D. vidste, at vi kendte og satte saa megen Pris paa, og han kom da i Tanker om at henvende sig til os. Vel var Huset blevet tømt omtrent for den sidste Rest ordentligt Bohave, og desuden manglede alt reglementeret kvindeligt Tilsyn, men med Hjælp af en tilhaandegaaende Kone havde min Broder efterhaanden faaet saa megen Øvelse i at holde Husvæsenet paa Fode, at det nogenlunde kunde

lade sig gøre at modtage en fremmed Gæst. Komfort kunde der selvfølgelig ikke bydes meget af, men hvad Forplejningen angaar, kunde der præsteres, hvad der var muligt i en belejret By.

Marts 10. Vi og Husfæller tilbragte hele Dagen i Pastor Rørdams Selskab, som var usædvanlig oplivende og vækkende. Han interesserede sig meget for en lille Feltsalmebog, han havde samlet (noget større end den fra 1849, som endnu var i Brug i denne Krig), og Fortepianoet, som endnu ikke var bortsendt, hvilede ikke fra Morgen til Aften, thi det var ham meget om at gøre at faa de ny, iørefaldende Salmemelodier indøvede. Blandt disse fandt han særlig saavel Melodi som Tekst til »Jeg gaar i Fare, hvor jeg gaar« egnede for Soldaterne. Iøvrigt manglede det ikke paa Opfordringer til at tage bort, men endnu kunde vi ikke bekvemme os dertil.

Marts 11. Jeg fortrød ikke at være bleven denne Dag over, thi var jeg taget bort, vilde jeg være gaaet Glip af de mange interessante Besøg, som Pastor Rørdam havde paa Embeds Vegne. Bl. a. overværede jeg en Forhandling, som han havde med Feltprovsten, der var taget herop fra Als for hans Skyld. — Skøndt den sidste Pige har faaet Rejsetilladelse i denne Tid, har min Broder dog allerede erhvervet sig saa megen Rutine i Husvæsenet, at han til Middag kunde stille 3 Retter paa Bordet. Pastor R. er ikke vanskelig at tilfredsstille, men uden stadig Forsyning fra Familien H. i G. Mølle vilde det næppe

være muligt at skaffe et og andet til Veje, som ikke godt kan undværes, men ellers ikke er let at faa i denne Tid. — Som Kuriosum fortalte Brigadeadjutanten, Lt. K., at han i Dag paa en Ridetur med Obersten havde genkendt en Gibsfigur fra vor Have udenfor Byen, som var opstillet paa en Skanse mellem to Kanoner, hvorhen Soldaterne havde ført den fra Havehuset, som er opbrudt og benyttes til Nattelogis for Feltvagten. Iøvrigt mente Lt. K., at Belejringen vilde finde Sted, saasnart Tyskerne kunde faa deres Skanser opkastede, men dette er til Dato ikke sket.

Marts 12. Det trækker mere og mere sammen, og efter alt, hvad man hører af Sagkyndige, kan Bombardementet ikke udeblive ret længe. Her var mange Besøgende, men jo mere jeg erfarede om Sagernes Stilling, desto større blev Raadvildheden for mit Vedkommende. Her var nemlig ikke saa lille et Lager tilbage, som endnu var i sin originale Emballage og derfor hidtil ikke bortsendt. Turde jeg risikere at lade det blive eller ikke? For Udenforstaaende kunde det jo synes temmelig uvæsentligt, men for hvem det angaar, er det i højeste Grad en *casus mixtus compositusque*, som jeg dog ikke skal opholde mig nærmere ved. — Blandt dem, som i Dag spurgte efter Pastor Rørdam, var ogsaa en Soldat fra Jellingeegnen ved Navn Lars Thomsen, der ønskede at tale med ham, fordi han var »af samme Tro«, medens andre forekom Karlen

at fordre for meget. Ligeledes var her i Gaar en nylig ved Borgerskolen ansat ung Lærer Holm for at foresynge ham de nye Salmemelodier, hvilket denne skilte sig meget godt ved. Da det havde været meget vanskeligt at finde en dertil kvalificeret, var jeg kommen i Tanker om at foreslaa den Underofficer af 9de Reg., paa hvis Sangstemme jeg var bleven opmærksom i Søndags i Kirken; nu behøvedes det altsaa ikke, og det vilde vel ogsaa have været umuligt at opspørge ham. Efter at Pastor Rørdam ved Middagsbordet havde taget Afsked, flyttede han hen til Dujardin, som Bestemmelsen var. Vi havde gerne beholdt ham længere, hvis Tilstanden i Huset havde været mere normal, saa at vi kunde have budt ham mere Komfort og Ro.

Marts 13., Søndag. I Dag holdt Pastor Rørdam i Michaelis Kirke sin Tiltrædelsesprædiken som Feltpræst. Ved Gudstjenesten benyttedes de smukke Salmer af den ny Feltsalmebog, og den ejendommelig livlige og vækkende Tale gjorde et stærkt Indtryk paa den talrige Forsamling. Straks efter Hjemkomsten gav den Anledning til en ivrig Disput, *pro et contra*, mellem de mange Besøgende, vi havde i Dagens Løb, og det mærkeligste var, at selv de, som kun havde hørt om den paa anden Haand, tog Parti imod; iøvrigt vare Meningerne ligelig delte. Denne Strid fortsattes hele Dagen igennem med nye tilkomne, og jeg var om Aftenen saa træt som efter en Confirmationsdag, naar man har

haft Gratulanter at modtage. Iøvrigt var det ogsaa paa anden Maade en Dag, som satte Gemytterne i livlig Bevægelse, thi ved Middags-tid kom en Efterretning hertil, som foraarsagede stor Glæde, nemlig den, at der var udbrudt Krig mellem Østerrig og Italien. Den livede svært op, og man hengav sig i Øjeblikket til de lyseste Forhaabninger — noget, som man just ikke er forvænt med i denne Tid — om, at nu vilde Genoprejsningens Time slaa. Paa Soldaterne vilde den jo ogsaa øve god Virkning. At disse dog ingenlunde, hvor tilbagetrukken en Stilling de end længe have maattet indtage, havde tabt Modet, derom vidner bedst en Vise, som den ene af vore Løjtnanters Oppassere forærede mig. Den er forfattet af en Forstærkningsmand og lyder saaledes:

En ny Sang
for
den danske Landsoldat.

Mel.: En Vise vil jeg skrive etc.

Det unge Mandskab ryster

Forstærkningsmanden lytter til:

Hvad mon der er paa Færde? —

Os Preussen banke vil.

Vel har Du taget Holsten

Og Slesvig som et Pant,

∴ Og mere vil Du have,

Men ikke Dig som Gave

Forære Jylland vil. ∴

Den danske Mand han undre,
 Alverden paa dit Vaaben staar,
 Du dog ved Lejesvende
 Vil banke os i Aar.
 Vel er vor Troup kun lille,
 Men mandigen vi slaa.
 :|: Til Vaaben griber Manden,
 Vor Flaade er paa Stranden,
 Med Hjælp den til os naar. :|:

Ved Dybbøl er der bygget
 De Skanser af den danske Mand,
 De modstaa ogsaa Trykket
 Fra en forræderisk Aand.
 Du Preusser vil da mindes,
 Hvad Du til Frokost fik.
 :|: De danske smaa Kanoner
 Mod Kejserdømmer toner,
 Det vidt bekendes vel. :|:

I Jylland er Du kommen,
 Men det er som ubuden Gæst,
 Der ønsker Du at holde
 Den glade Paaskefest.
 Det var en Paaskemorgen,
 Vor Frelser han opstod,
 :|: Derpaa Du skulde huske
 Og ikke fra os luske
 Det gamle Dannebrog. :|:

En Fæstning er hernede,
 Den vilde Du vist gerne ha',
 Men vent nu blot til Paaske,
 Saa kan Du den jo ta'.
 Beværtet skal Du blive
 Med Paaskeæg med mer'.
 :|: Fredericia er Navnet,
 Den danske Mand gør Gavnet,
 Han kun af Døden ler. :|:

Et Hurra for vor Konge,
 Han elsker gamle Dannebrog,
 Saavel som gamle, unge,
 De elske danske Sprog.
 Vi frit i Kampen drage
 Og tænke paa vort Hjem,
 ∴ Vi bede Gud at spare
 Og helligen bevare
 Vor Konge og vort Hjem. ∴

Den Vise den er digtet
 Og det af en Forstærkningsmand,
 Som nu tillige ønsker,
 At alle holder Stand.
 Bent Andreassen er Navnet,
 Fra Amtet Frederiksborg,
 ∴ Et ædelt gammelt Minde,
 Som ikke maa forsvinde,
 Det er en Kongeborg. ∴

Fredericia, d, 3. Marts 1864.

Underkorporal B. Andreassen,
 Farum.

Marts 14. I Morges Kl. 10 Allarmering, som dog intet havde at betyde. En stærk Storm hele Dagen hindrede Overfarten til Strib, saa at Færgen ikke kunde afgaa førend Kl. 5 Efterm.

Marts 15. Med Lt. L. vare vi i Michaelis Kirke, hvor Rørdam talte til Soldaterne, og senere i Trinitatis Kirke, hvor Feltpræst Clausen, som er her endnu, havde samlet dem. Sidstnævnte Kirke er nu fuldstændig ryddet tom og Koret dækket af en Bræddevæg, da den skal tages i Brug til Militæret. — De bedre Udsigter, som

en Krig mellem Østerrig og Italien giver Haab om, saavel som den Omstændighed, at Tyskerne endnu ikke have begyndt at opkaste Batterier, virke beroligende med Hensyn til det ventede Bombardement; maaske man endog tør haabe, at det helt udebliver. Paa Fyn ser man dog anderledes paa Tingene. Min Moder vedbliver stadig sine Opfordringer til os om at tage bort og er Beboerne i Møllen taknemlig, fordi de lade Porten staa aaben om Natten for at tage imod os til enhver Tid. I Fyns Stiftstidende har der staaet, at Tyskerne have slæbt 600 Mand bort fra Bjerreherred og tvunget dem til at bygge Skanser foran Fredericia. Endvidere, at det var blevet forbudt Fredericia Avis at meddele Efterretninger fra Krigsskuepladsen, at Kapellanen og Seminaristerne i Jellinge havde delt Skæbne med de 600 Mand fra Bjerreherred, at Wrangel skulde have Hovedkvarter nær ved Fredericia, at han havde truet med at jævne den med Jorden, at der havde været Tale om at flytte Landsoldaten og Bülows Buste til Fyn m. m. Imidlertid er det sikkert, at man til Dato her ikke véd noget om, at Fjenden har begyndt paa Skansearbejde, men maaske bliver det kun et Tidsspørgsmaal.

Marts 16. Den Bonde fra Erritzøe, som i Søndags Nat blev skudt ved Forposterne, der antog ham for Spion, fordi han ved at køre efter Jordemoder havde saa stærkt Hastværk, at han ikke lod sig standse, er nu død paa Lazarethet efter haarde Lidelser. Hvor beklagelig denne

Tildragelse end er, var det dog undskyldeligt af den Soldat, der skød ham, thi Spionernes Tal er *legio*. Saaledes blev der i Gaar anholdt én, hos hvem der fandtes en fuldstændig Plan over Fæstningen og dens Bestykning. Ogsaa blandt Slesvigerne ved 13de Reg. ere mange upaalidelige; det forlyder, at der nylig deserterede 5 i en Baad fra Middelfart, og der er sikkert mange iblandt dem, som staa i Korrespondance med Fjenden. Der bliver nu imidlertid dannet en Garnisonsbataillon af alle de tvivlsomme, og i Dag fik Regimentet ny Tilgang af Rekruter fra Odense — Sjællændere, Fynboere og Kronjyder — saa at det har Udsigt til at genoprette sit tabte Renommé. I den Anledning skal der ske en Omlægning af Mandskabet, og i Morgen flytter vor Indkvartering af dette Regiment, ialt ca. 90 (Officerer, Underofficerer og Menige), med hvilke vi kun have haft Grund til at være tilfredse, medens man mange Steder hører Klager over 13de. Flere af dem anmodede om at maatte forblive i Staldkamrene, hvilket de ogsaa fik Lov til.

Marts 17. Atter Allarmering, og Kommandanten ud til Vogns med lyseblaa Generalshue med Guldgalloner. ledsaget af sine Adjutanter; foran red Lt. Könicke, og ridende Ordonnantser (Dragoner og Husarer) dannede Eskorte. En af Pastor Rørdam ansat Gudstjeneste forhindredes ved denne Allarmering, og man fik i det hele taget Indtrykket af, at man ikke skal slaa sig

alt for sikker til Ro. Saaledes gaar det op og ned. Jeg belavede mig allerede paa at bortsende det resterende Lager, men efter at have modtaget en Billet fra paalidelig Haand med Underretning om, at »et befrygtet Batteri ved Sanddal havde vist sig at være Løgn«, og at der »i det mindste i Morgen over ingen Fare var fra den Kant«. lod jeg endnu denne Dag gaa over.

Marts 18. I Dag blev der gjort Alvor af en ny, større Oprømning. Alt tyder paa, at Bombardementet snart vil begynde. Der var truffet Anstalter til at modtage Fremmede til Middag, men dertil blev der hverken Tid eller Ro. Efter at der var fragtet to Smaaskibe, som i Morgen skulle indlade Størstedelen af det resterende Lager og afgaa dermed til Bogense (hvor det assureredes for 10,000 Rdl.) samt tillige medtage et nyt Fortepiano og andre bedre Inventariegenstande, der endnu ikke vare bortsendte, blev der Travlhed med Forberedelser dertil. Endnu var der mere end nok tilbage at prisgive for et Bombardement.

Marts 19. Midt under Afskibningen af Sagerne til Bogense blev der blæst Allarm, og Soldaterne, som vare beskæftigede dermed, maatte bort. Der fandt nemlig en Fægtning Sted udenfor Voldene, i hvilken bl. a. faldt Løjtnant Christensen, Adjutant ved 21. Regiment, Søn af Balthazar Christensen. Som Følge af denne Allarmering, var Forstyrrelsen Resten af Dagen paa det højeste, men det lykkedes dog inden Aften at faa den

omtalte Indskibning tilendebragt. Jeg gik derpaa til Pladsmajoren, den flinke Kaptajn Schmidt, som ved alle Lejligheder viste stor Imødekommenhed, og fik Tilladelse til at faa 2 slesvigske Gensdarmere i Kvartér for at beskytte Hus og Ejendom mod Overlast i Tilfælde af Bombardement. Endvidere fik jeg Løfte af H.s Kompagnikommandør om, at denne, der indtil sin Indkaldelse som Militær havde været hos os og nu var indkvarteret her, saa vidt muligt maatte forblive ved Huset og have Tilsyn med Fabriken, naar jeg og min Broder toge bort. Saaledes syntes Huset vel beskikket, saa at vi i Morgen kunde tage afsted til Bogense for at modtage Skibene, hvorpaa en højst urolig Dag endtes med at »servere« Æggepunsch*) over hele Linien, baade ude og inde.

Marts 20., Søndag. Skøndt Bombardementet hvert Øjeblik var ventet, kom det dog temmelig overraskende, og mindst af alt tænkte vi paa, da vi i Morges vaagnede, at Kugler og Granater allerede i nogen Tid havde spillet lystig omkring os. Det mærkedes straks, at der ikke fyredes med saa svært Skyts som i det forrige

*) Denne Æggepunsch kom Dagen efter til at spille en Rolle. N. N. har senere fortalt mig, at da han den første Bombardementsdag træt og sulten var kommen ind i vort forladte Hus, havde det været ham højst velkomment at forefinde en Terrin med lidt kold Æggepunsch paa Køkkenbordet; thi der var hin Dag hverken vaadt eller tørt at opdrive i Byen.

Bombardement, men til Gengæld var Antallet af Skud og Eksplosioner langt hyppigere og mere fordelt over hele Byen, saa at der intet Steds var sikkert. Det var altsaa til det yderste Øjeblik, vi havde opsat vor Afrejse, og nu var det endogsaa tvivlsomt, om vi kunde komme afsted til Børgense, hvor vi skulde modtage Skibene, der allerede vare klare til Afsejling i Gaar. Efter at have ordnet et og andet med de Tilbageblivende, begav vi os imidlertid paa Vej med en Følgesvend, som bar vor Haandbagage. Det blev os tilraadet at gaa ad Havnen til, hvilken Kurs vi ogsaa valgte. Udfor katolsk Kirke laa et Projekt midt paa Gaden. Det saa' ud til at være en Granat, der ikke var sprungen; for at undgaa den, drejede vi om ad næste Sidegade, og da vi kom til Gothersgade, stod der paa Hjørnet en Afdeling Soldater opstillet, som bemærkede: »Der gaar nogle, som ville afsted, og nu kunne de ikke komme bort.« Jeg troede næsten heller ikke, at det havde ladet sig gøre. Havnepladsen var ganske øde, og ingen Fartøjer i Havnen, saa derfra kunde vi ikke komme over til Fyn. Vi søgte da op til Østrestrand. Medens vi gik op ad Vejen ved Anlægget paa Granater og noget, jeg forestillede mig som Brandpile, os uafladelig om Ørerne. Formodentlig var den stærke Beskydning ad denne Kant rettet mod Kastellet, der i forrige Krig havde været et Tilflugtssted for Beboerne i Bombardementsdagene, hvilket dog ikke var Tilfældet denne

Gang. Omsider naaede vi da Østre-Bro, hvor der var Sikkerhed, skønt flere, som vi mødte paa Vejen, mistrøstede os dermed. Herhen var Beboerne af den øvrige Bydel tyede, og der herskede en sand babylonisk Forvirring ved Østrestrand. Efter at have gaaet en Tid dernede og set paa de mange Mennesker, som i ubegribelig Tryghed hidtil intet havde reddet, og nu ligesom vi forgæves spejdede efter Lejlighed til at komme bort, kom Lodsens Chr. Madsen og tilbød os Plads i en Baad, som var sendt herover fra en svensk Brig i Beltet for at hente Lodsens Familie over til Røile. Straks blev der Sammenstimlen af Folk for at komme med, men Lodsens vilde ikke tillade flere det, formodentlig fordi han frygtede for at faa den lille Baad overlæst. Hvor bønligt end den gamle Madam Lund med sin Hund i Favnen tiggede og bad ham derom, var han ubønhørlig, og jeg kunde heller ikke formaa ham til at gøre en Undtagelse med hende, thi han mente vel, at andre da vilde benytte sig deraf. Om det senere lykkedes hende at komme bort med Baaden, da denne vendte tilbage for at hente Lodsens Tøj, har jeg aldrig erfaret, skønt jeg baade med gode Ord og god Betaling paa det instændigste paalagde de svenske Søfolk at sørge derfor. Under Overfarten mødte vi det ene af vore i Gaar fragtede Skibe. Vi landsattes ved Røile Mose og begav os paa Vejen imod Strib, men en Fisker, som vi mødte, advarede os mod at gaa videre ad den Kant.

Det gik nu over Enge, Marker og Høje indtil vi naaede et ved Landevejen liggende lille Sted, som maatte antages at være udenfor Skudvidde, og den Kaffe, vi fik her, var det første, vi havde nydt den Dag. Klokken maa da have været 11. Paa Vejen videre frem standsedes vi jævnlig af Folk, baade Civile og Militære, som udspurgte os om Tilstanden i Fredericia og hjalp os at bære vor Bagage, indtil vi mødte en Vogn, som var udsendt af vor Familie for at hente os til deres Domicil i G. Mølle, hvor vi ankom ca. Kl. 2, dygtig udmattede. Fra Kl. 5 til næste Morgen sov jeg uafbrudt efter alle Dagens Strabadser.

III. Fra Fredericias Bombardement til Fæstningens Rømning.

Marts, 21. Vi havde altsaa nu forladt vort Hjem og taget Ophold 3 Mil inde i Fyn. Da vi i Gaar kun kunde medtage det aller nødvendigste, havde jeg glemt en ny Overfrakke, som jeg i Dag skulde bruge i Bogense. En Husmand i Møllen, som havde hørt dette, tilbød da at tage over sidste Nat for at hente den. Jeg troede naturligvis ikke, at det kunde lade sig gøre, især da han aldrig før havde været i Byen og følgelig var aldeles ukendt med Lokaliteterne,

men da han havde stor Lyst dertil, vilde jeg ikke modsætte mig at lade ham forsøge det. Jeg beskrev ham da Gaden, hvori vi boede, samt hvor Bygningen laa, hvor mange Værelser han skulde igennem, førend han kom til det, hvor Frakken var bleven glemt etc. —, og i Morges blev jeg ikke lidt overrasket ved, at han bragte mig Frakken velbeholden. Det kunde man kalde Held i Uheld, thi det Værelse, hvori den havde hængt bag Døren, havde i særlig Grad været Genstand for Plyndring i Bombardementet og var bleven totalt ryddet for alt sit Indhold, som ellers ikke var meget værdifuldt, bl. a. et som Rullegardin brugt Dannebrogflag og en stor Reol med gamle Bøger, der ikke kunde have mindste Interesse for uvedkommende. Det viste sig saaledes, at de trufne Foranstaltninger til Husets Beskyttelse havde været forgæves, men under et Bombardement slaar heller ingen Beregninger til.

Efter Bestemmelsen kom vi i Dag afsted til Bogense for at tage imod Ladningen fra de to Skibe. Det vrimlede her af Fredericianere, hvis Tal var forøget med de for Bombardementet flygtede, og det var derfor meget vanskeligt at faa Pakhusrum og Befordringsmidler, men trods alle Besværligheder lykkedes det mig dog, saa at Losningen kunde begynde i Morgen, medens saa mange andre maa gaa raadville omkring. En af de første Efterretninger, jeg erfarede, var, at Kapt. Gyldenfeldt og Maleren Ltnt. Carlson

af 10de Reg. vare faldne ved Dybbel. Iøvrigt kunde man herfra iagttage, hvorledes det brændte derovre i Fæstningen, hvor Bombardementet altsaa havde været fortsat i Dag, og det var naturligvis livligt Samtaleemne mellem de mange Fredericianere, som hele Dagen igennem samledes paa Gæstgivergaarden. Under Bombardementet var den gamle Blikkenslager C. bleven dræbt, men ellers vides ingen af Befolkningen at være omkommen.

Marts, 22. Hele Dagen hengik med Losning og Transport af Varerne til Købmand Engelbreths Pakhus. Gæstgiveren, Hr. Andersen, hos hvis Fader vi i forrige Krig havde vore Sager opbevarede, havde denne Gang ikke Plads, hvorimod han ikke alene med megen Beredvillighed overlod mig Vogne og Heste hele Dagen, hvilket i og for sig var en stor Tjeneste, men vilde ovenikøbet ingen Betaling modtage derfor. — Kommandanten her er én af Tvillingerne Brossbøll fra Fredericia. — Henad Aften kom der med Orlogskaptajn Schultz gode Efterretninger fra den belejrede By: Tyskerne skulde have trukket sig tilbage og vore demoleret deres Batterier. Saaledes forholdt det sig vel ikke ganske, men Faktum var dog, at Bombardementet var ophørt i Gaar Aftes og ikke fortsat siden. Vi vare nogle Fredericianere, som efter Anmodning gik op til Borgmesteren, der opholder sig her, for at meddele ham den glædelige Efterretning, som var kommen til vor Kundskab.

Marts, 23. Den travle Færden af Fredericianere paa Bogense Gæstgivergaard hørte op, idet de fleste rejste bort i Dag. Ogsaa vi vendte tilbage til vort fynske Opholdssted. Ved vor Hjemkomst erfarede vi, baade af mundtlige og skriftlige Beretninger, at der under Bombardementet ogsaa var blevet plyndret i vort Hus, hvor Døre, Skabe og Pulte vare opbrudte og alt rodet mellem hinanden i en gyselig Forvirring, ganske ligesom forrige Gang.

Marts 25., Langfredag. Der gik de vildeste Rygter om, hvorledes det skulde være gaaet til i Fredericia i Bombardementsdagene. Det var derfor naturligt, at man kunde ønske at se med egne Øjne, hvorledes Tilstanden var i Hjemmet, og jeg fik i Morges en Mand til at køre mig og min Broder til Strib, hvorfra vi lod os sætte over til Fredericia Havn. Det var just ingen glimrende Velkomst, der mødte os. Byen saa' uhyggelig ud, og det var med alt andet end venlige Øjne, der blev set til de tilbagevendende Beboere. Da vi kom til vort Hjem, fandt vi det temmelig ubeskadiget, men dygtig smudsigt og forstyrret. Brevene, som havde været i en opbrudt Pult, fløj omkring paa Gaden. Af Bomber eller Granater vare flere faldne i Gaarden eller sprungne i Forbifarten, men kun én havde gjort Skade. Den var gaaet gennem et Hjørne af Pakhuset, men uden at tænde. H. og Lt. L. havde iøvrigt under vor Fraværelse varetaget Husets bedste, saaledes at Plyndreriet hos os

ikke var saa slemt, som det ellers kunde have været, og vi vare forholdsvis slupne lempeligt derfra. De havde bl. a. hos Pladsmajoren sørget for at faa en Skildvagt anbragt. Paa Loftet, hvortil »Redningsmændene« ikke havde fundet Adgang, havde H. skjult en Del Varer under Laas og Lukke, og Lt. L. attraperede et Fruentimmer med en Pose, som hun havde fyldt med Indholdet af nogle Chatolskuffer, ligesom han ogsaa i et Opbevaringskammer for Cigarer greb en Person paa fersk Gerning, som havde været med til at tømme dette. Vedkommende fik saa stærkt Hastværk, at han efterlod et splinternyt Porcellains Taffelur, som han andetsteds havde forsynet sig med. Med Undtagelse af Loftet og et af Værelserne, var der ikke en Plet i hele Huset, uden at den havde været Genstand for Undersøgelse og Molest, dog maa jeg tilstaa, at det kunde have været værre, hvis ikke en og anden Militær havde hjulpet til at forhindre Ekscesser. — Min første Udflugt var over til Michaelis Kirke. Ved at aabne Døren saa' jeg Kirken propfuld af Soldater og Rørdam staa rolig for Alteret. Han havde holdt Gudstjeneste hver Dag som sædvanlig, selv i Søndags under Bombardementet. Paa Kirkegaarden var der en Mængde nykastede Grave, hvori de, som vare omkomne ved Bombardementet, vare begravede; med Lt. Christensen, der faldt sidste Løverdag, samt nogle af Sygdom døde Militære og enkelte Civile, var der paa én Dag begravet ialt 22.

Senere gik jeg en Tur ud i Kastellet og ned til den lange Bro, hvor Militæret stod opstillet og Dannebrogssflag vajede til Ære for Kongen, hvis Ankomst ventedes. Dernæst gik jeg en Runde omkring i Byen for at bese Ødelæggelsen, der dog ikke var saa stor, som jeg havde formodet efter den heftige Beskydning; havde der i Stedet for Feltskyts været anvendt Belejrings-skyts, vilde det have set galt ud. I Riddergade og Prinsessegade vare flere Huse brændte, ligeledes enkelte spredte, saasom Bager Petersens, Gades, Snedker Mathiesens o. a.; mange vare forfærdeligt ramponerede paa Tag og Mure, men den meste Ødelæggelse var dog sket i Butikerne, hvor der var vendt op og ned paa alting og intet levnet. Dørene vare brudte af mange Huse og anvendte til Barakker. 13de Regiment faar mest Skyld, men der har ogsaa været mange »civile« Røvere. I Stedet for Borgmesteren, der er bortrejst, er Justitsraad Aug. Jørgensen fra Slesvig af Kommandanten indsat som Borgmester. — Kongen, som ventedes, kom i Mørkningen og ledsagedes af Musik og Militær ud til Kommandanten i Kammerherre Lorentzs Gaard, men tog Ophold om Natten paa Dampskibet, som førte ham hertil. — Med Kusken, som havde kørt os til Strib, sendtes blandt andet Redningsgods tilbage den sidste af de Svaner, vi havde i Behold fra forrige Krig. Det var saaledes for anden Gang, den havde oplevet Bombardement.

Marts, 26., Paaskeløverdags. I vor Bolig

var der nu ikke mange Bekvemmeligheder, men dog et tomt Sengested, hvori vi havde kunnet sove med Klæderne paa. Forresten anvendtes Dagen til Nedgravning af Porcellæn i Haven og yderligere Oprømning, hvortil der var Hjælp at faa af Soldaterne. Som Følge deraf var der overalt i Huset det forfærdeligste Roderi. Midt under Forstyrrelsen kørte Kongen forbi med sin Suite, i hvilken befandt sig Kapt. F. Moltke af Artilleriet. Han havde været vor Indkvartering i forrige Krig saavel som senere ved andre Lejligheder, og opdagede os ved Vinduerne, men anede neppe, i hvilken miserabel Forfatning hans gamle Kvarter for Øjeblikket befandt sig. Fra Trinitatis Kirke kimede Paaskeklokkerne saa fredeligt, som om der ingen Tyskere laa og lurede udenfor Voldene.

Marts, 27., Paaske dag. Det faldt lidt underligt at befinde sig, ikke som Herrer, men som Gæster i sit eget Hus paa denne Højtidsdag; thi, som overalt i Byen, havde vi ogsaa overladt Terrænet til Militæret. Byens Beboere vilde ikke vende hjem, saa længe det var uvist, om Bombardementet kunde blive fortsat, og man saa' derfor kun Soldater færdes alle Steder. Paa Raadhuspladsen stod en Afdeling Marinesoldater opstillet under militær Kommando. De vare komne herind fra Kanonbaadene for at deltage i Formiddagsgudstjenesten, som afholdtes i Michaelis Kirke af Dr. Zeuthen og havde et særlig højtideligt Præg. I den overfyldte Kirke saas Militære af

alle Vaabenarter, men saa godt som ingen Civile. Eftermiddagsgudstjenesten holdtes af Pastor Rørdam, hvem vi havde indbudt til Middag Kl. 4. Vi fik en Del flere Gæster, men Kalkunen, som vor betænksomme Værtinde paa Fyn havde forsynet os med, maatte bøde paa den Omstændighed, at Dugen var af Papir, og Skeerne lige saa vel af Tin og Træ som af Sølv. Efter Bordet gik vi en Spaseretur omkring i Byen med Pastor Rørdam. Af de sædvanlige Beboere saas ingen; overalt kun Soldater. Saaledes mødte vi en stor Flok, som ledsagede 2 Kammerater, der vare udklædte, og af hvilke den ene bar Brillen, medens den anden havde Generalsdistinktioner af Halm paa Kappen og Tyrolerhat med Fjer paa Hovedet. Det er i det hele taget en Ejendommelighed hos Soldaterne, at de have deres bedste Morskab af at klæde sig ud, i hvilket Øjemed Brillen uden Glas altid spille en stor Rolle, men man ser i denne Tid ogsaa flere med Modehandlerinde-Fjer paa Huen (formodentlig reddede fra en Manufakturbutik), og i Dag stillede en »Blaamand« med Træsko paa og en Tøjblomst paa Huen.

Marts, 28., 2. Paaskedag. I Aften var jeg til Stede ved et Møde paa Raadhuset, hvortil Pastor Rørdam havde sammenkaldt nogle af Soldaterne. Anledningen dertil var, at én af disse, en stor, stærk gammel Forstærkningsmand, Peter Madsen, som Grund for sin Vægning ved at arbejde paa Skanserne i Gaar, havde angivet for

Præsten, at hans Samvittighed forbød ham det. Peter Madsen blev naturligvis forklaret det fejlagtige i denne Anskuelse, men slap ikke saa let sin Mening, skønt flere af de andre paa en særdeles tiltalende Maade tog Afstand fra ham. Jeg hørte ikke saa faa sunde Meninger, ogsaa om andre Ting.

Marts, 29. Efter at have faaet adskillige Ting ordnede, begav jeg mig tilbage til Fyn, men havde førend Afrejsen endnu den Fornøjelse at se et Optog af en Snes Personer drage forbi, som jeg først antog for en Beridertrup, men snart erfarede var røde preussiske Husarer, som med deres Heste vare tagne til Fange paa en Ekspedition til Bjerreherred af et Komp. af 19de Reg. under Ltnt. Harboe og et Komp. af 20de under Kapt. Stockfleth, hvilke 2 Officerer nu førte dem til Kommandanten. Et andet, mindre glædeligt Indtryk forlod jeg Byen med. I vor Gaard havde nemlig en gammel Haandværksmester her af Byen lagt sig ind paa det af Soldaterne udkastede Halm, hvor han i forkommen Tilstand kort efter afgik ved Døden. Ved Stribs Bro laa et Dampskib, som skulde overføre 2. Bat. af 11te Reg. til Fæstningen, og tillige holdt der en Vogn med en Kiste, hvori Liget af en af Byens gamle Beboere, der, som det hedder i Soldatersproget, var bleven »hjempermitteret« og nu skulde transporteres der over. Iøvrigt er det en Erfarings sag, at naar meget gamle eller svage Folk undtages eller ikke særlige Uheld støde

til, er Dødeligheden ikke saa stor i Krigstid som under almindelige Forhold, idet Spændingen ligesom holder Livet oppe hos mange. Da vi kom til Blanke, hvor vi vilde aflægge Besøg i vort gamle Kvarter fra forrige Krig, fandt vi Gardinerne nedrullede, og troede straks, at vi for 3. Gang i Dag kom i Berøring med Døden, men det viste sig dog ikke at være Tilfældet. Grunden var, at en dér indkvarteret Løjtnant B. af 4de D. R. havde daarlige Øjne og ikke kunde taale Lyset, hvorfor han maatte holde Karantæne for nedrullede Gardiner. Han maatte finde sig i, at Gaardens unge Mand introducerede os til ham, hvilken Forstyrrelse dog ikke lod til at være ham uvelkommen. Vi tilbragte en meget behagelig Dag i hans Selskab, og da vi Kl. 7 maatte tænke paa at naa vort fynske Hjem, tilbød Manden at køre os til Indslev. Det var meget koldt, og da vi ikke vare forsynede med Rejsetøj, laante Løjtnanten os Kappe og andet Tilbehør, hvilket gav Anledning til, at alle de Dragoner, vi mødte under Vejs, gjorde Honnør for Distinktionerne. Vor Indtrædelse i Indslev Kro fremkaldte ligeledes almindelig Rejsning af alle de Dragoner, som fyldte Stuen, og vi førtes her midt ind i et Liv, der var meget interessant og uden Spor af Vildskab eller Raahed, hvilket ogsaa fremgaar af, at Favoritdrikken var Kirsebærvin.

Marts, 31. Møllen, hvori vi nu opholdt os hos vor Familie, ligger midt imellem Gribsvad

og Indslev Kroer, og til disse Steder foretoges jevnlig Rideture efter Posten, for ikke at være helt afskaaren fra at følge med Begivenhederne, som ellers først sent komme til vor Kundskab saa langt inde i Landet.

April, 2. Besøg i Fredericia, hvor jeg havde forskellige Ærinder at besøge, først og fremmest at se til Hjemmet, hvor Driften fortsattes under H.s Tilsyn med Forarbejdelse af det tilbageværende Raavarelager, for saa vidt det under de nuværende Omstændigheder lod sig gøre. Da jeg vandrede gennem de øde Gader og var kommen ud for katolsk Kirke, lød der pludselig et stærkt Skrald, saa jeg troede, at Bombardementet var begyndt igen. Det efterfulgtes af 2 andre og viste sig at være en Æressalve, som blev afgivet over en Konstabel af Fæstningskompagniet Moltke, der begravedes paa den nærliggende Michaelis Kirkegaard. Mit Ophold hjemme var kun meget kort, da jeg havde lovet at se til en Ejendom i Gothersgade, fra hvis Ejerinde jeg havde forskellige Instrukser, og ligeledes havde jeg noget at besøge i Kastellet. Paa Vejen derud mødte jeg en af de hos os tidligere indkvarterede Soldater af 13de Reg.; med ham fulgte en brun Pudelhund, som jeg havde anskaffet mig kort før Krigen og ikke var bleven fortrolig med endnu. Den havde paa sædvanlig Hundemaneer sluttet sig til Soldaterne, og befandt sig saa vel derved, at jeg bortskænkede den til én af disse, som bad mig derom. Jeg var saa heldig

at komme tilbage til Strib med en Baad, som overførte Telegrafdirektør Faber, Forfatteren af »Den tappre Landsoldat«, og havde, foruden andre, 2 Mand af 19de Reg. med som Passagerer paa Vognen hjemad. De skulde til Harrendrup og hørte til et Detachment, som laa paa Strib for at forhindre Tyskernes Strejfture med Baade til den fynske Kyst.

April, 4. I Dag tog jeg ind til Middelfart for at besørge en Del Forretningsbreve afleverede paa Posthuset og fik under Vejs 4 Soldater med op at køre; de kom fra Lazarethet i Odense, hvorfra der daglig udskrives en Mængde, som afgaa til Fredericia, og som man træffer paa Landevejene overalt. I Middelfart, denne ellers saa stille By, rørte der sig et ualmindeligt Liv. Paa Gaderne færdedes en Masse Militære, Kavalleri, Infanteri og Artilleri, og paa Gæstgivergaarden var der stærk Confluks, da den ikke alene besøges af de Militære, som ligge i Byen, men tillige som Stamgæster har de paa Landet indkvarterede Kavalleriofficerer, og desuden et stort Publikum af de som Flygtninge her bosatte Fredericianere, som ikke behøve at savne deres hjemmefra tilvante Vagtparade-Promenade, men paa Trods af den skarpe Vind, som stryger gennem Gaderne, give flittigt Møde, naar Brigademusiken daglig spiller paa Torvet Kl. 5 eller ogsaa udenfor General Caroc, boende hos Justitsraad Møller.

April, 5. En heftig Storm forhindrede os i

at tage videre til Fredericia, og jeg maatte derfor blive Dagen over i Middelfart. Med Dr. Bj. spadserede vi en Tur til Hindsgavl, men maatte under en Snebyge søge Ly i et lille Hus ved Stranden. Tyskerne vare ikke at se paa jysk Side; deres Kæde staar ved Damgaard, og kun af og til viser sig en Patrouille paa Snoghøj. Aftenen tilbragtes paa Gæstgivergaarden, hvor de sædvanlige Kavalleriofficerer vare forsamlede, blandt hvilke Ritmester J. særlig maa nævnes som den, der ved sit gode Humør sætter Liv i Tingene.

April, 6. Da jeg i Dag forlod Fredericia, blev jeg opmærksom paa en Kone, som tog Afsked med en Soldat, idet hun steg i Baaden, og fik senere at vide, at det var hendes Mand, med hvem hun havde 8 Børn. De vedblev at nikke og vifte til hinanden, saa længe de kunde ses; der var jo Mulighed for, at det kunde blive sidste Gang.

April, 8. Kong Christian IXs første Fødselsdag som Konge fejredes i Middelfart ved almindelig Flagning og Diner paa Gæstgivergaarden, hvortil Musiken udførtes afvekslende af »die Hautboisten« af 3die Brigades Musikkorps og af »die blauen Kerls« af 2det Dragonregiment, alle tysktalende Folk, men »gode Musikanter«. Efter Dineren fulgte Brigademusiken Hofjægermester Fønss ud til Gremershus, medens Dragonmusiken spillede omkring i Gaderne. Ogsaa i

Fredericia er Dagen fejret ved Musik og Parade af Tropperne paa Raadhuspladsen.

April, 11. I denne Tid opholder jeg mig dels i Middelfart, dels i Fredericia, hvorfra jeg jævnlig modtager Anmodning om at komme over og se, hvorledes Sagerne staa. Iøvrigt er alt dér som sædvanligt. Soldaterne, som have indkvarteret sig i de ledige Huse, føre overalt Regiemtet og ere ved godt Humør. Blandt dem, som havde lagt Beslag paa vor Gaard, fandtes to Kokke, til hvis Værdighed ogsaa hørte Brillen (uden Glas), som de sagde, for at de bedre kunde se i Gryderne og kigge efter Overløberne af deres Regiment (13de), som forlod dem. I Middelfart er ogsaa meget Militær, mest Dragoner, hvis Musikkorps bidrager til at live op i den daglige Ensformighed, og ikke mindre er dette Tilfældet med den fortræffelige Brigademusik (Chefen for 3die Division, General Caroc, har Hovedkvarter her), paa hvilken den nylig i en ung Alder afdøde Musikdirektør Junge sikkert ikke har været uden Indflydelse. Anledningen til, at jeg i Dag maatte over til Fredericia, var et Rygte om, at 19de Reg. i Forening med 21de skulde være afgaaet til Als; thi hvis det var sandt, vilde Hus og Hjem igen være overladt til sig selv, da H., som styrede Sagerne derhjemme, jo maatte følge sit Regiment (19de). Det viste sig imidlertid, at 19de og 21de Reg. ganske rigtigt først havde været bestemt til Afgang til Dybbel, men i sidste Øjeblik blev det forandret, saaledes at det blev

9de og 20de, som kom afsted, saa H. var der heldigvis endnu. Iøvrigt fik jeg udvirket, at to københavnske Politibetjente kom til at bo i Huset for alle Tilfældes Skyld. Byen faar nu mere og mere Udseende af at være forladt, og Forholdene blive mere abnorme. Paa Gaden traf jeg Dr. Zeuthen, som ventede paa et Ligtog; da dette kom, viste det sig, at der ingen almindelig Kiste havde været at faa, men kun »fire Fjæle«, dækkede med et graat Shawl. — Forresten lader det til, at der begynder at komme Røre i Tingene, og der forestaar vist snart noget. Kavalleriet i Middelfart og en Del Artilleri har sat sig i Bevægelse, og Kanonbaadene passe nøje paa, at ingen Baad lander ved Kysten, ligesom det ogsaa tages meget strengt med Pas. Ved Dybbel, hvor det en Tid lang har set galt ud, skal der, ifølge et i Dag ankommet Telegram, være indtraadt en meget gunstig Vending. Blandt de i den senere Tid Faldne dér findes Kapt. Hansen, tidligere Vagtmesterløjtnant i Fredericia, Kommandersergent Most, ogsaa velbekendt, samt 10de Regs. Kommandør, Major Rohweder, som dog ikke har haft Garnison i Fæstningen, da han først efter Krigen er bleven Chef for Regimentet.

April, 15. Skønt vi havde det godt i Møllen, kunde min Broder og jeg dog ikke finde os i at være tre Mil fjernede fra Fredericia, og besluttede derfor at søge Logis paa Landet i Nærheden af Middelfart. Da det imidlertid ikke var til at opdrive, fordi Pladsen overalt var optaget af Indkvartering og Flygtninge, bestemte vi os for

Gæstgivergaarden i Middelfart, hvortil vi ankom i Gaar, men heller ikke her kunde Værten love os Værelse førend i Dag, hvorfor vi maatte tage til Takke med at tilbringe Natten paa Sofaen i Gæstestuen, for straks i Morges at kunne være ved Haanden og tage Major Bruhns og Lt. Löwenfeldts Værelse i Besiddelse i samme Øjeblik, de forlod det. — Efter Aftale med Damerne i Møllen skulde jeg møde dem paa Strib for at følge dem over til Fredericia, hvor de aldrig havde været før, og hvor Fru H. gerne vilde se til sin Søn, førend Forbindelsen helt blev afbrudt. Det blev dog en Lysttur med mange Forhindringer. Før det første kunde jeg ikke selv komme af Sted fra Middelfart førend Kl. 10, da jeg skulde forsynes med Pas, som ikke var at faa før, og da jeg omsider traf sammen med Damerne paa Strib, blev der sagt os, at de først maatte til Middelfart for at skaffe Pas. Da hele Turen derved vilde blive forstyrret, vovede jeg, uagtet den vagthavende Løjtnant fraraadede det, dog at sætte over med dem og forsøge Lykken. Kusken, som havde kørt for dem til Strib, vilde snige sig med i Baaden, men blev stoppet i Farten og maatte blive tilbage. En ung Søofficer, som var med, mente, at det ikke kunde gaa at tage over uden Pas, og det havde nær heller ikke gaaet; thi da vi ankom til Fredericia Havn, maatte Damerne, som manglede Pas, ikke komme videre, men interneredes i Karantænehuset hos Gensdarmene og Indkvarteringskommissionens

Faktotum, Skrædder Ebbesen. Her maatte de nu forblive, indtil det kunde lykkes mig at ud-fri dem, men skønt jeg var nærved at løbe Livet af mig for at finde Justitsraad Jørgensen, som var den eneste, der kunde give Tilladelsen, varede det dog tre Timer, førend jeg var saa heldig at træffe ham og erholde hans Samtykke. Fraregnet disse Fataliteter forløb Turen paa det heldigste, og i det straalende Foraarsvejr tog Byen sig ret fordelagtig ud, idet de mange Feltlivsscener bødede paa den Forladthed, som hvilede over det hele. En af de hos os indkvarterede Menige af 13de Reg. blev skudt ved Vaade, idet hans Formands Gevær i Geledet gik af og dræbte ham.

April, 17., Søndag. Paa Gæstgivergaarden i Middelfart havde to Herrer fra Odense i Gaar tilbudt os at køre med til Strib, hvilket Tilbud vi gerne benyttede for at komme over til Fredericia endnu en Gang, inden Forbindelsen blev afbrudt. Kommandantskabet har nemlig forbudt al Passage dertil, men den ny Borgmester har fortolket Forbudet saaledes, at det endnu i Dag er tilladt at tage derover og at forlade Byen, hvorimod der ikke mere er Adgang for Fremtiden. Vi tog da efter Bestemmelsen afsted i Morges og lejede Baad fra Strib sammen med de to Herrer. I samme Øjeblik, som vi vilde sætte fra Land, kom en civil Herre, som ønskede at komme med, men Færgekarlen protesterede paa det mest energiske derimod, fordi

han ikke havde Pas. Da det imidlertid opklaredes, at det var Politiinspektør Hertz fra København, maatte Færgekaren jo falde til Føje. Straks efter Ankomsten til Fæstningen, traf vi to Officerer, som fortalte, at de strenge Forholdsregler med Pas og fremtidig Afbrydelse af Kommunikationen fra i Morgen af vare begrundede i, at Spioneriet drives saa vidt, at den Ordre, der i Dag 8 Dage udstedtes til 9de og 20de Reg. om at afgaa til Als, var lige saa tidlig bekendt i Vejle som her. Ved Vagtparaden om Middagen fik vi et Adgangskort til den befæstede Lejr, hvilket der dog ikke blev Lejlighed til at benytte, hvorimod vi gjorde et Besøg i Kolding-Skansen. At gaa nærmere i Detail om alle de Oplevelser, hvorpaa denne Dag var saa rig, vil ikke kunne interessere. Jeg anfører blot, at det var det skønneste Foraarsvejr af Verden, og det var, ligesom den Stemning, der laa i Luften, havde forplantet sig til alt og alle; thi baade ude og hjemme mødte vi fra først til sidst saa megen Venlighed og Opmærksomhed fra alle de mange, højst forskellige Mennesker, vi kom i Berøring med, at det var som lutter Solskin. Skulde det derfor blive sidste Gang vi satte Foden paa Fredericias Grund, vilde vi aldrig have kunnet skilles fra den med et bedre Indtryk end det, hvormed vi i Dag forlod den.

April, 18. General Caroc holdt Selskab paa Middelfart Gæstgivergaard, men paa Grund af Efterretning fra Dybbel om; at Skanserne IV og

V vare tagne, blev Musiken afsagt, og der herskede en trykket Stemning.

April, 19. I Gribsvad Kro læste jeg Telegrammet med de sørgelige Efterretninger fra Dybbel. De midterste Skanser vare demonterede og begge Fløjene havde tiltraadt Retræten med betydeligt Tab, dog venstre med størst. Rolf Krake havde assisteret, men trak sig efter $1\frac{1}{2}$ Times Beskydning temmelig uskadt tilbage. Tabet er stort, navnlig for 2det og 22de Regiments Vedkommende; ogsaa 9de og 20de, der fik Ordre til at afgaa fra Fredericia til Als i Stedet for 19de og 21de, have lidt meget. Af Officerer er mange faldne; Tabet af Kaptajn Lundbye (som Bataillonskommandør for 2det Reg.) beklages især af alle, som have kendt ham. Artilleriet i Stillingen er gaaet tabt. I den sidste Tid faldt der en Granat hvert Sekund.

April, 20. I Dag skal den Konference begynde, hvormed der har været talt saa længe, og hvis Udsættelse har kostet saa mange Menneskeliv, der kunde have været sparet, hvis den fører til noget. — Vi ere nu paa Lundbjerggaard, en Fjerdingvej fra Middelfart, hvor vi have lejet to Værelser paa Kvisten med en ganske fortryllende Udsigt over Beltet og Fænøsund, hvor en Kanonbaad med det danske Flag er stationeret, og længere tilbage ligger Stenderup Hage, hvor Tyskerne tænde Baal om Aftenen. Det var en god Anvisning paa Logis, man havde givet os i Middelfart; thi alt her vidnede om en eksempel-

løs Properhed — Gulve og Trapper vare rene og hvide som Sne, der var bekvem Trappeopgang med Ampel og i Værelserne nedenunder fandtes flotte Møbler og Lysekroner. Der var en stærk Indkvartering, blandt hvilke Dragoner af 4de D. R.. med det højrrøde Eskadronsmærke. De forskellige Eskadroner have nemlig hver sit særskilte Kendemærke, som for 1ste bestaar i et gult Baand, for 2det er det blaat, 3die har højrrødt, 4de grønt, 5te hvidt og 6te carmoisinrødt. — I Middelfart, hvortil jeg jævnlig har Ærinde, traf jeg paa Gæstgivergaarden mange Fredericianere, blandt hvilke ogsaa den katolske Præst, Dr. Coppennath, hvem Gæstgiveren paa Regningen havde tituleret »Dr. Coppensach«. Formodentlig har Navnet Hoppensach foresvævet Manden; thi det var ikke saa forunderligt, om det kongelige Teater havde indpræget sig varigt i hans Hukommelse, eftersom han var den selvsamme Person, der i sine unge Dage havde gjort den meget omtalte Saltomortale fra Galleriet ned i Parkettet uden endog at have taget Skade paa sit Urglas. Denne Begivenhed var naturligvis jævnlig paa Tale her.

April, 21. Da Fodgarden, 16de og 17de Reg. samt Resten af 9de og 20de ventes her til Egnen med det første fra Als, skulle Dragonerne, som ere indkvarterede her og i Nærheden, nu forlægges til andre Byer, men beholde dog Vagtstue her paa Gaarden. — Fra Gremershus foregik i Dag Enke-Kammerherreinde Fønss' Begravelse.

velse. Det var et højtideligt Skue at se Toget med den udmærkede Brigademusik i Spidsen og Middelfart Søfolk med Flag foran Kisten, der bares af Godsets Bønder, skride hen ad den dejlige Kongebrovej i et glimrende Foraarsvej og med et glimrende Følge af samtlige Officerer her paa Egnen og enkelte af de nærmestboende Adelige. Sørgegudstjenesten afholdtes i Middelfart Kirke af Provst Fønss, og derfra skulde Liget føres til Familiebegravelsen i Roerslev Kirke. — Med Peter Kongebro, som har Tilladelse til at sejle mellem Middelfart og Fredericia, og som stadig bringer os Tilførsel af Breve, Kontanter og andet, saa længe der er noget at sende af, modtog vi i Dag et gammelt Fortepiano, som vi havde ønsket at faa herover til Underholdning fremfor at unde Tyskerne det, naar det efter al Sandsynlighed nu snart vil gaa løs ved Fredericia.

April, 22, Store Bededag. Man skulde lede længe for at finde et skønnere Panorama end det, der her fra dette Sted udfoldede sig for Øjet i denne Morgenstund. Til højre begrænsedes Synskredsen af en til Hindsgavl hørende Skov, midt for har man det dybe Fænø Sund med Fænøs skovbegroede Kystpynt som Baggrund, medens en friere Udsigt aabner sig til venstre med Gamborg Fjord, skilt ved en smal Landtunge, Fønsskov, fra Lillebelt, bag hvis aabne Vande Stenderup Hage i nogen Afstand viser sig. I Foraarssolens Belysning og med

Helligdagens Stilhed over sig, hvilede hele dette Landskab som i den dybeste Fred, saa man glemte, at nær herved, hinsides Beltet, ulmede Ufreden, der kun ventede paa en Lejlighed til at bryde ud i lyse Luer.

Om Opholdet her paa denne Gaard vil jeg iøvrigt meddele følgende Uddrag af et Brev fra min Broder til Familien:

»Vi har det meget godt, og jeg har blot at tilføje, at Udsigten her er saa mageløs, som man kan forlange. Kedeligt bliver her heller ikke saa let, da her er Militær paa Gaarden, baade Dragoner og Infanterister. Forleden Aften, da jeg Kl. 9^{1/2} kom fra Middelfart, kom en Dragon jagende efter mig og spurgte om Feltraabet, men da han saa' mig nærmere, kunde han kende mig, og jeg fik Lov til at passere. Men ikke nok hermed; idet jeg vilde dreje ind i Gaarden, lyder der et »Hvem der?« og en blinkende Bajonet holdes mig for Brystet. Det var en Infanterist, som havde Vagt ved Porten, men som ogsaa kendte mig, da han saa' nærmere paa mig. Nu troede jeg, at alle Farer vare forbi, men deri tog jeg fejl; thi midt i Gaarden stod en afskyelig Gase, som bed mig i Benene, og jeg maatte i en Fart skynde mig at komme ovenpaa. Det kan man kalde en Gaard i Forsvarsstand.

»— — — Her er mageløst. Det er underligt at være Tyskerne saa nær; de sparer ikke

»paa Brændsel til deres Blus om Aftenen. Jeg
 »har faaet det gamle Fortepiano her over til
 »stor Fryd for Gaardens Folk. Om Aftenen,
 »naar jeg spiller, danse Dragonerne nedenunder
 »paa Plænen; kort sagt, her er romantisk. Vi
 »har rigtignok kun kalkede Vægge heroppe paa
 »Kvisten, men her er saa rent, saa det er ræd-
 »somt.«

April, 24. I Berlingske Tidende læste jeg, at Prøjserne fra Overkommandoen havde faaet Ordre til at rykke op i Jylland og belejre Fredericia, og Dr. Bj. fortalte os, at der i de tyske Blade havde staaet, at saa snart Fjenden var færdig med Dybbel, vilde han marchere op og tage Jylland i Besiddelse som Erstatning for Blokaden og gaa mod Fredericia. Yderligere har en Overløber, som var kommen dertil, fortalt, at nu skulde Belejringen for Alvor gaa for sig. Der var dog endnu i Dag Forbindelse med Byen, idet Peter Kongebro bragte Penge og Breve derfra, men længe vil det vel ikke kunne gaa paa denne Maade, og for Fredericia og dem, som skulle blive tilbage, ser dét desværre meget alvorligt ud. Fodgarden var kommen dertil i Forgaars Aftes, medens 13de Reg. og et Batteri ere komne herover og skulle til Fænø, hvor en Landgang af Tyskerne befrygtes.

April, 25. Her var rig Anledning til at studere Folkelivet, som har mange gode Sider, men rigtignok til Dels er anderledes end det i

i Almindelighed skildres. Det er mest Sjællandsk her tales af Indkvarteringen; for den, som kun kender Jysk og Fynsk og aldrig har hørt Sjællandsk før, kan det vel forekomme noget fremmed, men det lyder ikke ubehageligt.

April, 27. Fra Garnisonskirke i Kjøbenhavn begravnes i Dag de faldne Dybbel-Helte, blandt hvilke Obersterne Lasson, Bernstorff, Scholten, Kapt. Lundbye, Lt. Irminger. Majorerne Schack og Rosen begravnes til en anden Tid. Af bekendte Underofficerer af Fredericia Garnison er ogsaa Kommandersergent Eistrup af Artilleriet, en overordentlig duelig og afholdt Mand, død af sine ved Dybbel erholdte Saar.

En Efterretning om, at Fredericia nu skal rømmes for alt Militær, kom forunderlig overraskende, da man mindst af alt ventede sligt, men der er næsten ikke mere noget, der overrasker.

April, 28. Det er nu blevet Alvor med Fredericias Rømning. Alt Militær og Materiel, Kommandanten og Borgmesteren er borte. Fabrikant Hansen er Borgmester, og kun en lille Styrke er bleven tilbage som skal hejse Parlamentærflag naar Fjenden viser sig.

April, 29. Fra Strib saa' jeg i Kikkert over til Fredericia. Der var ikke et levende Væsen at opdage derovre, men det østerrigske Flag, gult-rødt-sort, vajede paa Prins Georgs Bastion. Alle vore vare lykkelig komne derfra. En Herre, med hvem jeg kørte i Diligencen fra Strib til

Middelfart, fortalte, at han var kommen fra Fredericia i en Baad med nogle Artilleriofficerer, som vare tagne over for at redde en Del Materiel, og havde været saa heldig at slippe ud af Byen i samme Øjeblik, som Tyskerne rykkede ind, Kl. to Eftermiddag. Samme Held havde Peter Kongebro haft, som i sidste Øjeblik var kommen bort med en Ladning til mig af hvad H. havde kunnet redde, førend han tog bort.

April, 30. Lt. Goldschadt af 10de Reg. er nu død paa Augustenborg Lazareth af sine d. 18. April erholdte Saar.

IV. Fra Fredericias Rømning til Erobringen af Als.

Maj, 8., Søndag. Vi ere nu adsplittede over hele Landet: tre ved Arméen (deraf de to for Tiden paa Lazaretherne i Svendborg og Assens), tre her paa Egnen og tre paa Lolland, idet min Moder og Søstre, efter at have tilbragt tolv Uger paa Fyn, have ombyttet Opholdet her med hendes Broders Præstegaard i Fuglse, hvor de ville oppebie gunstigere Tider, da det lader til at trække ud med at kunne vende tilbage til Hjemmet. De urolige Tider kunne vare længe ved, og man véd ikke den ene Dag, hvad den næste vil bringe. Det ene mer eller mindre sandsyn-

lige Rygte krydser det andet, og desværre kan man befrygte alt.

Jeg er i Dag, efter at have fulgt Familien paa Vej til Korsør, hvorfra jeg besørgede den ombord i Dampskibet til Guldborg, vendt tilbage til vort Kvartér her ved Fænøsund. I de otte Dage, jeg har været borte, er her imidlertid foregaaet en stor Forandring. Det hyggelige, idylliske Liv er forbi, thi den befrygtede Overgang af Tyskerne til Fyn har sat hele Egnen i Uro. Allerede førend jeg rejste fik vi Paabud om ikke at brænde Lys paa Kvisten om Aftenen, for at Tyskerne ikke skulde observere det fra Stenderup Hage, og jeg havde derfor tænkt paa at rykke længere ind i Landet, hvilket jeg nu ogsaa bestemte mig til. Hvad der end mere forøgede Uhyggen var, at en paa Egnen grasserende Omgangssyge havde angrebet baade Manden og Konen her (han døde kort efter). Denne Syge-Atmosfære var ikke til at udholde, og vi maatte ind til Middelfart for at indtage Modgift. Ligesom Indkvarteringen paa Landet her omkring var betydelig forøget siden Fredericias Rømning, saaledes traf man nu ogsaa her mange af dem, som vare komne derfra, bl. a. Pastor Rørdam, som nu holder Gudstjeneste for Soldaterne i Middelfart. Iøvrigt var Uroen og Forstyrrelsen ogsaa her paa det højeste, og man ventede hvert Øjeblik Fjendens Overgang. Medens vi sad paa Gæstgivergaarden faldt der et Skud, og i samme Øjeblik foer den tilstedeværende Kapt. Th. af

Artilleriet ud af Døren i den Tro, at det nu gik løs, hvilket vi ogsaa alle vare overbeviste om.

Maj, 10. I Gaar færdedes jeg meget paa Landevejene for at opsøge et nyt Logis, men det var forbundet med store Vanskeligheder, da Pladsen alle Vegne var optaget af Indkvartering og Flygtninge. Endelig lykkedes det mig at blive anbragt i Blanke, i den samme Gaard, hvor vi i 1849 tilbragte hele Landflygtighedens Periode. Kl. 12 Middag forlod vi Lundbjerggaard og begav os til det nye Opholdssted, hvor vi, saa længe de ingen Indkvartering have af Officerer, kunne disponere over den samme Lejlighed, som vi havde i forrige Krig, samt have Adgang overalt til Hus og Have.

Maj, 11. I Fredericia gaar det lystigt til i den senere Tid. Den ene Sprængning følger paa den anden, saa det dunder baade i Vinduer og Døre herovre i Blanke hver Gang Østerrigerne sprænge en Skanse; navnlig hørtes i Dag et forfærdeligt Brag, vistnok Kolding Skansen, der fløj i Luften. De forresten temmelig upaalidelige Rygter, der i nogen Tid have gaaet om, at Tyskerne snart skulle rømme Jylland, fik for saa vidt en Slags Bekræftelse ved den overraskende Nyhed, at der var sluttet Vaabenstilstand for fire Uger. Jylland skal imidlertid saa længe holdes besat af Fjenden, saa der er ingen Udsigt til at komme over og tage fast Ophold for det første. Der var dog adskillige Flygtninge, som straks begyndte at tage tilbage til Fredericia igen, rig-

tignok mest saadanne, som intet havde at risikere. Saaledes var der nu atter sket noget, som man mindst af alt havde ventet, og umuligt var det vel ikke, at vi efter Vaabenstilstanden kunde faa Fred. I saa Tilfælde vilde dette Feltliv vel snart være til Ende, men forinden dette sker, vil jeg dog ikke glemme at anføre én af dets Lyssider, og det er den Enigheds- og Samfundsfølelses-Aand, som ved Krigen er kommen til Live. Et Vidnesbyrd herom er bl. a. de daglig i de fynske Aviser forekommende, næsten rørende Taksigelser fra Menigmand til deres Kvarterværter, der vidne lige saa fordelagtigt for Yderne som for Modtageane.

Maj, 13. Omgangssygen naaede mig ogsaa her, saa det hjalp ikke, at vi vare flyttede. Den var ret generende, men heldigvis bor vor Doktor hjemmefra her i Nærheden, i Kustrup Mølle. Den har nu holdt mig i Karantæne paa tredie Dag.

Maj, 15., 1. Pinsedag. I Aftes faldt jeg i Søvn under Afsyngelsen af tyske Sange her udenfor paa Landevejen, og i Morges blev jeg vækket paa samme Maade. Jeg saa' da en Del slesvigske Soldater af 13de Reg. drage gennem Byen med grønne Grene og Grønt paa Huen, medens de sang: »Wer hat dich, du schöner Wald« etc. og andre tyske Liedertafel-Sange. Det lød ganske vist anderledes harmonisk og korrekt end vore sædvanlige Soldater-Sange, som iøvrigt sjældent høres i denne Tid, men havde kun én Mangel,

og det en meget væsentlig — det var alt andet end nationalt, og det skulde man dog vente af danske Soldater. — Min yngste Broder, som nu, da der er indtraadt Vaabenhvile, igen skal fra Odense Skole over til Fredericia for at læse privat hos Rektoren dér, kom hertil i Gaar, og da vi paa Grund af min Sygdom havde maattet afslaa en Indbydelse til i Dag, tog han og den anden Broder over til Fredericia for at se, hvorledes det stod til under Østerrigernes Regimente, medens jeg blev ene tilbage paa Gaarden her. Det var nu for anden Gang, jeg tilbragte Pinsen under Krigsforhold paa dette Sted, men Kontrasten mod 1849 var rigtignok paafaldende, særlig fordi Krigsførelsen for 15 Aar siden anderledes var begunstiget af Lykken end nu. Men hvor meget der end var forandret siden hin forrige Pinsedag, der hørte til mine lyseste Minder fra Treaarskrigen, var der dog ligesom et Tilknypningspunkt mellem før og nu, idet Pastor Melbye var her endnu, thi hans Navn er for mig altid uadskillelig forbundet med Fyn, Pinsen og Krigen. I Aar prædikede han dog ikke som sidst i den lille, venlige Roerslev Kirke — der med sit Spir i de grønne Omgivelser ogsaa altid dukker frem mellem Minderne fra Krigstiden, — men derimod i Hovedsognet Asperups Kirke. Derop slæbte jeg mig da med Nød og Neppe som Rekonvalescent over den lange Baa-ring Banke, men fortrød det ikke; thi det rette Indtryk af Pinsen faar man kun paa Landet.

Paa denne herlige Aarstid, hvor ethvert Pust af den milde Foraarsvind, hvis Susen i Træer og Buske strøede de hvide Blomsterblade i Tusindvis paa Vejen, førte ligesom en Pinseluftning med sig, kunde man ikke tænke sig en skønnere Kirkevej end denne. Skønt der var Vaabenhvile, fik man dog straks ved Indtrædelsen i Kirken Indtrykket af, at vi befandt os midt i Krigstilstande. Paa Orgelet eller i hvert Fald den Plads, hvor et saadant plejer at flndes, sad de blaa Dragoner paa Rad, og overalt, hvor man saa' hen i den overfyldte, rummelige Kirke, vare Uniformerne i Majoritet. Der var Stemning og Alvor over Gudstjenesten under disse Forhold, og hvad Prædikenen angaar, behøver jeg ikke at sige, at den udgjorde det nødvendige Complement til, hvad der i Foraarstiden forkyndes der ude i Naturen; thi Prædikanten forstod lige saa vel at klargøre Pinsens Betydning, som at værdsætte det oprindelig Gode i Menneskenaturen uden at gaa paa Akkord, paa lignende Maade, som det ogsaa findes udtrykt i et Digt af Fried. Rückert, hvor det hedder:

»Neu wird die Rose blüh'n am Ziel der Dornenbahn.
Erfüllt das Christenthum, so ist es abgethan,
Einsetzen werden dann das Fleisch in seine Rechte
Des Geistes Freie, nicht wie jetzt der Sünde Knechte.«

~~April~~, 16., 2. Pinsedag. Mine Brødre, som i Aftes vare vendte tilbage fra Fredericia, vare saa udtømmelige i deres Lovtaler over Øster-

rigerne, at jeg fik Lyst til at gøre dem Følgeskab derover i Dag for selv at sætte mig ind i Forholdene. Straks ved Ankomsten til Havnen modtoges vi af en Masse hvide Uniformer; det var Infanteri, af hvilke Ungarerne havde smalle, spidse Benklæder og Snørestøvler. Pionerernes Uniform var graa, Ingeniørernes (»Genie«) blaa, Artilleriets brun, Dragonernes grøn o. s. v. Ejendommeligt for dem alle var, at deres Frakke udmærkede sig ved en hidtil ukendt Korthed. I Anlæget spillede deres Musik under Anførsel af en glacébehandsket »Kapellmeister« for et ikke meget udsøgt Publikum; den store Tromme blev trukket af en Hund. Vi havde hjemme to Officerer, en Skriver og 6 Ordonnantser i Kvarter og vare slupne saa lempeligt med Indkvartering, fordi Pladskommandantskabet havde opslaaet sin Residens hos os. Paa Holms Gæstgivergaard var hver Plads optaget af Officerer, og Rhinskvinen flød. Landsoldatens Monument frede og hygge de om, og spille ogsaa »Den tappre Landsoldat«; men, hvor fortræffelig deres Musik end er, og hvor humane de end optræde som Fjender, slaar dog ligesom en uhyggelig Luft én imøde overalt, og det er umuligt at forsone sig med dette Fremmedherredømme. Man kan ikke andet end føle en vis Bitterhed ved at vide sit Fædrenehjem i deres Vold, og maa uvilkaarlig sukke: Hvad skal dog Enden blive!

Maj, 19. Da jeg i Morges kom ud i vor

Have udenfor Byen, modtoges jeg af to Ungarere, som hver præsenterede mig en Buket Blomster. De vare jo nu Herrer her, men vilde dog paa denne Maade byde mig velkommen, hvilket jo fra deres Standpunkt betragtet, kunde være meget elskværdigt. I det hele taget vare alle de Østerrigere, som jeg traf paa, meget meddelssomme og forekommende. Det laa dem særligt paa Sinde, at Beboerne vilde vende tilbage, og de bestræbte sig for paa alle Maader at vise sig saa behagelige som muligt. Jeg kom dog snart til det Resultat, at der for vort Vedkommende ikke kunde være Tale om at vende tilbage, efter alle de Forholdsregler, der vare truffne, da man først maatte afvente, om den ved Vaabenhvilen afbrudte Overgang til Fyn, som var planlagt, ikke blev iværksat efter dennes Udløb. De beherskede jo nu Farvandet fra jysk Side. Iøvrigt var der meget stille i Fredericia. Handel og Omsætning var kun ringe og der kom ikke mange Folk til Byen. Flere ledige Butiker vare tagne i Brug af Hamborger Handelsmænd, som havde fulgt Østerrigerne her op og forsynede dem med alt fornødent. Som omtalt residerede Pladskommandantskabet i vor Ejendom, og som Følge deraf havde vi lidt forholdsvis ringe Overlast, medens der ellers, hvor Beboerne have været borte, er blevet slemt rumsteret, Møbler have været opbrudte og andre Ekscesser begaaede. Uagtet den strenge Disciplin og haarde Straf for Tyveri, kunde de Me-

nige, der bestaa af mange forskellige Folkeslag, saasom Ungarere, Zigøjnere, Kroater o. s. v., foruden de egentlige Østerrigere, dog ikke afholde sig fra Smaarapserier, naar Lejlighed gaves. Dersom H. ikke forinden sin Afrejse havde sørget for, at vor gamle Mester med Familie var flyttet op i vort Hus, vilde alt, hvad der var tilbage, være stjaalet. Da han i sine unge Dage havde rejst meget i Tyskland og altsaa var godt inde i Sproget, fungerede han som Tolk. og var halvvejs som en Slags Underkommandant, hvilket paa mange Maader kom os til gode, ligesom det ogsaa var til Nytte for dem, der henvendte sig til Kommandantskabet. Hvad Officererne angaar, gjorde de derimod alt, hvad der var muligt for at forhindre Ekscesser og holde Orden, i hvilken Henseende de fortjente den største Ros. Saaledes udstedtes der endog Kvittring for et grønt Shawl, der i Danskertiden havde figureret som Bordtæppe hos os, da de ønskede at benytte det til Paahæftning af Ordensdekorationer, som en Dag uddeltes paa Raadstuepladsen, og efter Afbenyttelsen havde det nu igen indtaget sin Plads som Bordtæppe. — Det tiltalte mig dog slet ikke at være Vidne til al den Forandring, her var foregaaet siden vore danske Soldater vare her, og jeg skyndte mig at komme bort snarest muligt med en Baad til Middelfart. Der var et Par danske Artilleriunderofficerer med, af hvilke den ene, der havde rejst som Haandværker i Øster-

rig, gentagne Gange paa ægte, gemytlig Kjøbenhavnsk tilraabte en Østerriger, som fulgte ham ned: »Grüss Dich Gott, Seppeler!« Deres sædvanlige Hilsen, naar de gaa eller komme, var iøvrigt »Servus!« (ærbødigste Tjener). De røg nogle umaadelig stærke, lange, saakaldte »Fachinen«-Cigarer, men vare forresten meget barnlige i flere Henseender. Da Baaden paa Grund af det stille Vejr maatte krydse og jævnlig nærmede sig Land, havde fem af dem deres Morskab af at løbe omkap med den langs Kysten over $\frac{1}{4}$ Mil, og til sidst klattrede de som Katte ud paa en Række Pæle i Vandet for at komme med. Det frie Hav havde altid stor Interesse for dem, da de hjemme fra kun kendte Floder, men de havde ogsaa en vis Respekt for det som Landevej for Kanonbaade og i det hele taget for Skibe, hvis Tilsynekomst voldte dem altid meget Hovedbrud.

Ovenstaaende kan suppleres med følgende Ud-
drag af et Brev fra Fredericia noget senere til
den fraværende Familie:

»Jeg kan ikke andet end skrive et Par Ord
»her fra Fredericia, omgivet som jeg er af Øster-
»rigere paa alle Kanter. . . . Det er forunder-
»ligt saaledes at leve med dem; de ere saa fore-
»kommende og venlige; men i de fire Uger, Vaa-
»benhvilen varer, kan man vel nok stole paa Ven-
»ligheden. . . . Nylig havde jeg fire østerrigske
»Ordonnantser til at vande den lille Have. Den

»ene af vore Officerer stillede dem til min Raadighed. Den østerrigske Musik er magesløs; »de spille stadig »den tappre Landsoldat«, og de »hade Preusserne af ganske Hjerte. Deres største Lyst vilde være i Forening med de Danske »at kunne banke Prøjserne. »Landsoldaten« har »aldrig været saa smuk som nu; de have sat »nye Pæle og Telegraftraade der, hvor de manglede, og de vande hver Aften Plænen — kort »sagt, min Ros over Østerrigerne kunde gerne »fylde flere Ark Papir. Men det kommer jo dog »an paa, om de ikke, naar de fire Uger ere forbi, »vende Kløerne til.

»Det er forunderligt at høre, hvor gale de ere »paa Kjøbenhavnerne. De sige, at de ere Skyld »i Krigen, og dem kunne de takke for, at de »have maattet gøre dette Vinterfelttog med.«

Maj, 21. Daglig foretages Ride- eller Køreture, og paa Landevejene her omkring træffer man overalt Militær, som nu er rykket længere ind i Landet, medens der i Middelfart er temmelig tomt for dem. Derimod har Byen en Tiltrækning, som ikke bør lades uomtalt, og som næsten har vundet Berømmelse i denne Tid hos de mange, der forstaa at skatte den, nemlig Gæstgiverfruens fortrinlige Beuf, der ikke godt kan undværes som et Supplement til Landsbykosten.

Maj, 24. Efter at have ventet paa Strib til Kl. 3^{1/2} paa et Selskab, som jeg havde lovet at

følge over til Fredericia for at præsentere dem Østerrigerne, blev Resultatet, at Turen maatte opgives. Østerrigerne havde nemlig forbudt Passagen over Strib, og Adgangen over Middelfart—Snoghøj, som var tilladt, var forbunden med for mange Omstændigheder. Selskabet maatte da nøjes med at betragte Østerrigerne gennem en stor Kikkert (men saa' dem da ogsaa tydeligt, baade tilfods og tilhest), som Færgegaardens Ejer, Hr. Schmidt, beredvillig stillede til Disposition. Foruden ham maa ogsaa Kommandanten paa Strib, Kaptajn Pio (saa vidt jeg véd den bekendte Louis Pios Fader), nævnes for den Imødekommenhed og Hjælpsomhed, de ved alle Lejligheder udviste mod de flygtende.

Maj, 25. Indkvarteringen her i Blanke er nu bleven forstærket, og vi ønske derfor at flytte, saa snart vi kunne finde passende Anbringelse et andet Sted.

Maj, 29., Søndag. Paa en Spadseretur gennem den vidunderlig skønne, berømte Humleegn hørte vi i Skovshøjrup Kro af Oberstløjtnant Holm, at der skulde være kommet et Telegram om Vaabenstilstandens Forlængelse i 3 Maaneder. Hvis dette har sin Rigtighed, vil en saadan Forlængelse vel kun være Forløber for en endelig Fred. Maalet for Udflugten i Dag var forøvrigt Fyllested, 1 Mil herfra, hvor jeg havde et Ærinde til vor Assuranceagent hjemmefra, som har taget Ophold hos en Slægtning, en velhavende Gaardejer i denne By. Jeg gjorde

atter her den Erfaring, at Krigen kan forvandle Folk. Under min mangeaarige Forbindelse med Agenten, havde jeg aldrig fundet ham saa elskværdig som nu. Det var en Egenskab, jeg aldrig havde tiltroet ham; thi til daglig Brug gik han saa aldeles op i det forretningsmæssige, at intet i Verden formaaede at slaa et Smil af ham. Men nu var han, ved for en Tid at tvinges ud af den evindelige Trædemølle, blevet et helt andet Menneske. Den flinke Gaardejer kørte os til Baaring og vilde have kørt os helt hjem, hvis vi ikke vare staaede af ved Andersens Gaard for paa Lazarethet dér at se til en Dragon, som var blevet slaaet af en Hest.

Juni, 1. Jeg var i Dag ude paa Rekognoscering efter et nyt Kvarter, men det var forbundet med store Vanskeligheder at finde et, da Pladsen overalt er optaget, og jeg henvendte mig seks Steder forgæves. Omsider lykkedes det mig dog at faa Udsigt til et saadant i Skovshøjrup Kro.

I et Brev fra Fredericia hedder det: »Jeg vil »benytte Natten til at skrive, da her er saa megen Forstyrrelse om Dagen, og her er naturligvis ikke Tale om at komme i Seng (jeg maa »ligge paa en Sofa med Madam S.s Kaabe over »mig, men godt er det dog, at S. og hans Kone »bo her i Gaarden, saa har jeg lidt Tilhold, »naar jeg kommer herover). Klokken er næsten »Eet, og gennem de aabenstaaende Vinduer lyder »Sangen: »Das ist mein Oesterreich« fra en

»Bierquelle«. Der er nemlig østerrigske Sangerinder i et Hus her i Nærheden. Jeg kan ikke nægte, at det er et underligt Forhold, saaledes den ene Dag at trykke danske Soldater i Haanden og næste Dag østerrigske. I Grunden er det vist ikke rigtig patriotisk, men mig er det umuligt at vise noget fjendtligt Sindelag overfor disse Østerrigere.

»De mene for ganske vist, at vi faa Fred; thi de ere fra i Dag satte paa Fredsfod med Hensyn til Lønning og Forplejning, som er meget større paa Krigsfod. Den ene østerrigske Officer, han, der stillede mig de fire Ordonnantser til Raadighed, spørger bestandig, skønt han ikke længere er indkvarteret her, om »die Familie noch nicht zurückgekommen ist.« »Jeg har da flere Gange sagt ham, at, hvad enten vi faa Fred eller ej, kommer den ikke tilbage for det første. Det er ellers ikke mange, der ere vendte tilbage; de fleste ville vist afvente Konferencens Udfald.

»Østerrigerne synes i det hele taget ikke om, at man ikke vil slaa sig til Ro iblandt dem, og hver Gang jeg er herovre, er det stadige Omkvæd altid: »Morgen wieder nach Fühnen?« De mene jo, at jeg maatte hellere blive hos dem.«

Juni, 3. Paa Landevejen fik vi en gammel Bondekone med op at køre, som fortalte, at hun kom fra Indslev Kro, hvor hun var gaaet hen for at høre om Brev fra sin Søn ved 5te Regiment, til hvem hun havde skrevet for en Maa-

ned siden uden at have faaet Svar. I Stedet for havde hun da af »de store Aviser« faaet at se, at han var død paa Augustenborg Lazareth den og den Dato. »Og nu er jeg saa »forsørget«,« sagde hun, »at jeg intet kan mere; thi han var min eneste Søn og skulde have blevet hos mig i min Alderdom. Jeg gaar nu hen til min Datter, som boer henne ved Vissenbjerg, for at fortælle hende det. Jeg har ingen flere Børn, og hvorledes skal jeg nu holde Livet ud, da han er borte, som var alt mit Haab.« Ja, det var sandelig en haard Skæbne, efter en Maanedes Ventetid i Stedet for Brev at modtage kort og godt Besked i »de store Aviser«. Tydeligere kan Krigens Skyggesider ikke træde frem end ved saadan en Lejlighed. Jeg søgte at berolige hende saa godt, jeg kunde, og hun takkede »mange tusinde Gange«, da hun forlod os.

Juni, 4. tog vi vort nye Logis i Skovshøjrup Kro i Besiddelse og traf der en frivillig Korporeal N. af 4. Dr. R., Søn af en Herregaardsforpagter paa Lolland, hvor han kendte de fleste af vor Familie.

Juni, 5., Søndag. Man mærker straks, at vi her i Skovshøjrup ere længere fjernede fra Krigsskuepladsen end hidtil, bl. a. derpaa, at der fra Kroen vajede et stort Dannebrogssflag fra det øverste af Huset til det nederste, ligesom der ogsaa flagedes fra flere Gaarde her paa Eggen i Anledning af Grundlovens Aarsdag. Faa vi ikke Fred eller forlænget Vaabenhvile, have

vi snart Tyskerne ogsaa her ovre. Vore egne Militære vente en Overgang, skønt de sige, at den vil blive vanskelig for Fjenden at iværksætte. Kapt. Schmidt, der har Artilleriet ved Kongebroen, imødeser i det mindste et Angreb Natten mellem d. 11te og 12te og har ingen Forsvarsmidler af Betydning, da vore intet maa foretage førend d. 12te. Han var meget ked deraf, uagtet han, som bekendt, ikke er af dem, der let lade sig skræmme. For mig privat vilde Krigens Udbrud paany være meget ubehagelig; thi jeg kunde da ikke slaa mig til Ro med, at alt det, som var reddet til Fyn, var i god Behold, men maatte belave mig paa videre Bortflytning — dog er det næsten for uhyggelig en Eventualitet at tænke paa. — Efter nu i fem Dage at have fartet omkring, dels i Forretningsanliggender, dels hvor personlig Nærværelse ufordredes, var det velgørende at komme lidt til Ro i de idylliske Omgivelser her mellem Skov, Humle og Nattergale. Livlig Færdsel er her jo ogsaa, og i Dag var her nogle Damer fra Fredericia i Besøg, som bo i det nærliggende Aahøjrup, for at gæste en fredericiansk Familie, som opholder sig her og er i Slægt med Ejeren. De blev her til Aften og musicerede, og Kl. 11 fulgte vi i et større Selskab dem paa Vej til deres Opholdssted i Aahøjrup, for i den smukke Sommeraften at høre Nattergalene, hvis Sang dog næsten overdøvedes af Frørnes Kvækken. Man kan vel nok sige, at det ikke er noget vildt Kroliv,

der føres, hvor Damer kunne komme for at spille Kegler; thi for at øve denne Idræt var de samme her ogsaa forleden.

Juni, 7. Da jeg i Dag havde begivet mig her fra Kroen paa Vej til Blanke for at afhente Befordringen, kom jeg i Tanker om, at jeg havde glemt mine Lommebøger, hvori mine kontante Penge (og det var ikke Smaasummer, jeg til enhver Tid maatte have til Disposition i denne urolige Tid) befandt sig, og som laa i min Haandkuffert. Jeg var allerede kommen saa langt op ad Baaring Banke, at det forekom mig umuligt at vende om og gaa tilbage i den stærke Varme, som det var. Mine Lommebøger kunde jeg ikke undvære, da jeg bl. a. skulde afgøre Betalingen for Opholdet i Blanke, og var meget ked af at have glemt dem; men heldigvis mødte jeg i det samme en ridende Dragonunderofficer, der skulde ad Skovshøjrup til. Jeg havde aldrig set ham før, og han ikke mig, men det faldt ganske af sig selv, at da jeg havde forklaret ham Situationen, modtog han Nøglen til min Haandkuffert og lovede at levere den til min Broder (hvis Udseende jeg beskrev ham, og hvem jeg sagde, at han vilde møde paa Vejen i Nærheden af Kroen) med Anmodning om at udtage Lommebøgerne af Kufferten og bringe mig dem. Alt blev ogsaa besørget med saadan Nøjagtighed og Punktlighed, at jeg kom i Besiddelse af det manglende, inden jeg naaede Blanke. Under almindelige Forhold havde sligt ikke kunnet lade sig gøre,

men i Krigstid kendes hverken Smaalighed eller Utjenstvillighed, og det er ogsaa én af dens gode Sider. »Alle Menschen werden Brüder,« som Schiller siger.

I Middelfart, hvorhen vi senere paa Dagen havde Ærinde, tog vi Valghandlingen med, som foregik paa Torvet, og kunde notere som Resultat, at Kredsens hidtilværende Repræsentant, N. Andersen, valgtes mod en »politisk Rekrut«, som han kaldte sin Modkandidat. Ogsaa i Fredericia var der Rigsdagsvalg; cand. polit. M. Gad valgtes uden Modkandidat. Det maa vel have været nødvendigt at holde disse Valg her paa Egnen i denne Tid; men alligevel er det en underlig Kontrast.

Juni, 8. Paa Grund af Tyskernes Fortolkning af Vaabenhvilens Ophør efter fire Ugers Forløb i Stedet for, som antaget, en Maaned, er der kommen Ordre til Dragonerne om at afgaa her fra til Als. De have nu i længere Tid været indkvarterede her paa Egnen og overalt vundet Sympati hos Befolkningen, som nødig vilde af med dem. Denne Efterretning bragte paany Røre og Uro i Sindene; thi man befrygtede, ikke uden Grund, at Fyn, hvis Krigen atter brød ud, først og fremmest vilde være udsat. Hvad der yderligere bestyrkede denne Frygt var, at 17de Reg. i Aften kom her igennem paa Vejen fra Bogense til Røile, for allerede i Nat at gøre Strandvagt, da der ventedes en Overgang.

Juni, 9. Intendanturen har nu ogsaa sat

sig i Bevægelse. Fra Bogense kom i Dag 55 Vogne her forbi, belæssede med dens Sager, paa Vejen til Indslev og videre. Fra Fredericia skrives, at Passagen mellem Fyn og Jylland fra i Dag er spærret paa den danske Regerings Befaling; paa Posthuset og Toldboden er man ivrig beskæftiget med at pakke ind, da begge Institutioner skulle flyttes over til Fyn, og alle Skibe og Baade ere ude af Havnen. Kun Peter Kongebro er, som sædvanlig, den begunstigede, og har Tilladelse til at sejle mellem Fredericia og Middelfart til d. 12.

Juni, 10. Manden her opfordrede os til at følge med op og se paa Dragonernes Afrejse; men de hendøende Hurraraab, som vi hørte paa Vejen, lod formode, at det vilde være forgæves. Han foreslog da at gaa til Brænderup, og i den brændende Solhede, som det var i Middagsstunden, saa' vi ogsaa snart Casquerne blinke. Paa det højroede Eskadronsmærke kendte vi, at det var 3die Eskadron af 4de Dragonregiment, den samme, som under vort Ophold paa Lundbjerggaard havde gjort Vagttjeneste dér. Vi tog Afsked med flere, bl. a. med de fire Korporaler, som havde kommanderet de skiftende Vagthold, samt de Menige, hvis Nr. jeg den Gang alle havde kendt og endnu erindrede nogle af, nemlig Nr. 35, 69, 173 og 175. — Senere om Eftermiddagen erfarede vi, at Vaabenhvilen var forlænget 14 Dage, hvilket forhaabentlig vil give Udsigt til en fredelig Løsning.

Juni, 11. Da der nu igen er foreløbig Vaabenhvile, kunde jeg besøge Post i Middelfart, og traf dér en Mængde Bekendte; thi der vrimlede af Militær, som var beordret dertil i Anledning af Vaabenhvilens Udløb, men nu skulde tilbage til deres gamle Kvarter igen. Paa Lolland har der i Dag været hørt en stærk Skydning, som bragte Vinduesruderne til at klirre, og Folk befrygtede, at Tyskerne havde omgaaet Vaabenhvilen og overrasket vore, hvilket dog ikke var Tilfældet.

Juni, 13. Ved Krigen kommer man til at gøre Bekendtskab med Folk, som man i mange Aar har boet i By sammen med uden at have kendt nærmere. Saaledes med den gamle, hyggelige Madam J., som opholder sig her med sine Døttre. Hun er i Slægt med Kromandsfamilien, og da denne igen er beslægtet med en Familie i Aahøjrup, hos hvilken der ogsaa boer en fredericiansk Familie af vort fælles Bekendtskab, er det næsten et halvt Familieliiv, vi føre, hvorfor vi ogsaa efter Omstændighederne befinde os vel her og foreløbig agte at slaa os til Ro.

Juni, 14. Da Passagen til Fredericia nu er genaabnet efter Vaabenhvilens Forlængelse, tog vi i Dag derover for at se, hvorledes Tilstanden var. En Dame af den i Aahøjrup boende fredericianske Familie, som ogsaa ønskede at se til sit Hjem, gjorde os Følgeskab. Opholdet blev dog kun af kort Varighed, da man snart kom til det Resultat, at der intet var at udrette.

At komme dertil over Strib havde ikke været forbundet med Vanskeligheder; men disse viste sig, da vi skulde derfra. Tilbageturen skulde nemlig ske over Snoghøj, og der var ingen Køretøjer at opdrive, da alle Befordringsmidler, saa vidt muligt, vare skaffede af Vejen. Til alt Held kunde den omtalte Dames Broder, Købmand H., stille en Arbejdsvogn med Agebrædt til Disposition for Søsteren og mig (min Broder blev tilbage); men førend vi kunde begive os afsted i et saa originalt Optog, maatte vi forsynes med Pas. Et saadant fik jeg da ogsaa af Herredsfoged, Etatsraad H., hvem jeg var saa heldig at træffe paa Gaden. Han var netop den Dag tilfældigvis kommen ind til Byen fra sit Ophold i Landjurisdiktionen. Det komiske i Situationen, at to ugifte Personer, der begge (særlig Damen) vare ude over den allerførste Ungdom, i skøn Forening foretog en saa eventyrlig Udflugt, har aabenbart moret ham, og han undlod ikke, meget vittig, at tilføje den ved Pas undertiden brugelige Formular, indeholdende Opfordring til alle Vedkommende om at lade os »uhindret passere«. Passet skulde forevises paa Snoghøj for Østerrikerne, der her, ligesom i Fredericia, vare overordentlig høflige, men tillige meget kede af, at de endnu ikke kunde komme hjem. Da jeg paa Snoghøj Gæstgivergaard drak min Kaffe staaende, for Hastværks Skyld, kom en Østerriker straks springende og tilbød mig sin Stol. At de kun nærrede venlige Følelser overfor os

Danske, derpaa havde jeg et Bevis, idet jeg paa et Besøg i vor Have udenfor Byen fandt følgende Inskription paa Laagen til et Skab i Havehuset:

»Lebet wohl Ihr Dänen!

Hier dachte ich auf meiner (!) Liebe und nach der Heimath.

Josef Renaud, k-k. oesterreichischer Unterofficier aus Warasdin. Crowacien (!)

d. $\frac{9}{5}$ 1864 hier.

Du Hausinhaber, wie von dem Garten, einen Gruss an Dich. Lebe wohl.

Dein unbekannter Freund jetzt.

J. de Renaud, 11. Feldjägerbat., 3. Komp.«

Dette var altsaa skrevet ved Vaabenhvilens Begyndelse, da de formodentlig havde ventet at komme hjem, og paa en Tid, da Haven, trods sin forsømte Tilstand, maa have pranget i et rigt Flor af den store Mængde Crocus, Tulipaner, Narcisser, Hyacinter og andre tidlige Løgvækster, som jeg sidste Efteraar havde ladet nedlægge. Selv skulde jeg ikke opnaa at se dem blomstre, men at en Østerriger derved skulde foranlediges til at tænke paa sin »Liebe« og sit »Heimath«, havde jeg rigtignok mindst drømt om den Gang.

Juni, 17. 4de Dragonregiment ligger nu i Egnen ved Bogense og afgiver Ordonnantser til Telegrafstationen i Staurby. 2den og 3die Eskadron

er i Løverdags afgaaet til Als. — I disse Dage ligger 12te Reg. i Odense.

Juni, 18. Vi nærme os nu stærkt d. 25., Tiden for Vaabenhvilens Udløb, og godt var det, om vi snart kunde komme ud af den nuværende Uvisheds Tilstand og faa Rigtighed paa Tingene; thi det er nærved at blive for kedeligt med denne tvungne Fraværelse fra Hjemmet. Alligevel er der ikke megen Sandsynlighed for, at vi faa Fred, og førend dette sker, kunne vi dog ikke vende tilbage.

Juni, 21. I Bogense, hvor jeg spiste til Middag med Fredericias fungerende Borgmester, Fabrikant Hansen, blev der fortalt, at der i Gaar havde været nogle bevæbnede Tyskere i Land paa Æbeløen, hvorfor Kommandanten i Dag skulde være taget derover med 4 Mand. Han har nok kun en meget lille Styrke til Raadighed. Tyskerne ere jo utrættelige med Udspionering, og det er meget rimeligt, at de have villet anstille Undersøgelser angaaende Muligheden for en Landgang ad denne Kant. — De hjemme hos os i Fredericia indkvarterede Østerrigere have ladet sig forlyde med, at Middelfart skal bombarderes paa Søndag (d. 26.). Der er ogsaa telegraferet dertil om det, og Folk begynde allerede at flytte ud. Det er ganske vist Tyskernes Hensigt at gaa over til Fyn, men om det vil lykkes, er dog tvivlsomt. At Fredericia derimod i saa Tilfælde vil blive beskydt fra fynsk Side, er uundgaaeligt. Officererne paa Strib sige, at det

er umuligt at skaane Byen, naar Tyskerne skyde derfra, og det ville de; thi de have Batterier derovre. Paa hver Side af Strib er 3 mindre Batterier med riflet Skyts, og under en Krydsild fra begge Sider, kan man let forestille sig, at det vil gaa ud over Byen. — Stemningen blandt de Menige, som fra Begyndelsen var god, daler gradvis; de ere altfor meget hildede i de falske Begreber om Fred for enhver Pris og Uvilje mod Kjøbenhavnerne, men de gøre deres Pligt uden Knur og med en mageløs Udholdenhed. Det er heller intet Under, om Lysten kan tabe sig og Taalmodigheden briste under de nuværende Forhold. — Nu paa Løverdags Nat vente vi her, at der vil ske vigtige Begivenheder. — Min yngste Broder, som jeg ikke turde lade blive i Fredericia, kom her over i Aften. Han fortalte, at Tyskerne i den senere Tid gøre store Forberedelser til en Landgang paa Fyn, hvorfor det med Sikkerhed antages, at Krigsskuepladsen vil blive forlagt hertil. Bl. a. have de slæbt en Masse Tømmer, navnlig Pallisader, efterladte af de Danske, sydpaa, formentlig til Snoghøj og Stenderuphage.

Juni, 23. Vi vare en Tur i Middelfart og talte bl. a. med Provst Fønss, der, ligesom de fleste af Middelfarts Beboere, har ladet sin Familie flytte ud paa Landet, af velbegrundet Frygt for Bombardementet paa Søndag, men selv bliver tilbage. Østerrigerne have jo truet dermed, og sølgelig var der temmelig uhyggeligt i Byen. Danseestraden ved Kongebrogaarden var selv-

følgelig tom; det vilde vel blive Kugler og Granater, som næste Gang kom til at opføre Dansen. Paa Gæstgivergaarden var der nogle østerrikske Sangerinder, ledsagede af en Herre, som under de nuværende kritiske Forhold havde haft den Dristighed at komme her over, rimeligvis fra Fredericia, og nu gav deres Præstationer til bedste her. Mig forekom det temmelig sandsynligt, at der kunde være Spioneri forbundet dermed. — De mange St. Hans Blus, vi saa' paa Hjemvejen, have uden Tvivl givet de aarvaagne Tyskere noget at spekulere paa; thi naar der var noget ekstraordinært paa Færde, hvilede de ikke, førend de havde skaffet sig Vished for, at det ikke var noget, der kunde forurolige dem.

Juni, 24. Der blev mig af en Soldat vist et »Himmelbrev«, som han bar hos sig. Besynderligt nok var der mange, som lod til at have en overordentlig Respekt for en saadan Amulet, der dog nok ikke er saa vanskelig at komme i Besiddelse af.

Juni, 25. Der træffes nu Forberedelser til at tage mod Tyskerne ved en eventuel Landgang, og her var livligt Røre. I Nat kom 17de Regiment her forbi paa Vej til Kysten. Der marcheredes kompagnivis, og nogle af Kompagnierne gjorde Holdt her udenfor, ved hvilken Lejlighed vi traf ikke faa Bekendte. — Om Eftermiddagen red jeg til Middelfart, hvis Tur det er blevet at bryde op. Beboerne have dog nu

anset det for rigtigst at bringe sig selv og deres Sager i Sikkerhed. Vejene vare opfyldte af flygtende Mennesker, og det ene Læs Flyttegods efter det andet passerede forbi — en for os vel kendt Situation. Da jeg vilde oppebie Ankomsten af Posten, som i Dag gaar for sidste Gang, maatte jeg vente til Kl. 10 Aften, førend jeg kunde begive mig paa Hjemvejen; men alt var stille, saa der sker formodentlig intet i Nat. — Flygtninge fra Fredericia begynde nu paany at indtræffe til Fyn, og fra sammes Omegn er her til Kroen ankommen en yngre Gaardejer, som var flygtet for at undgaa Tyskernes Efterstræbelser, da han frygtede deres Hævn, fordi han havde hjulpet de Danske at fange en fjendtlig Patrouille, og, saa vidt jeg véd, en tidligere omtalt Spion.

Juni, 26., Søndag. Henad Midnat gik jeg med den nysnævnte Gaardejer op til Baaring Banke for at se, om Fjendtlighederne skulde tage deres Begyndelse, hvilket vilde blive tilkendegivet ved tændte Bauner, som fra dette højtliggende Punkt bedst kunde iagttages. Vi talte med en Dragon, som stod Vagt deroppe for at passe paa, naar Baunerne tændtes, men han havde hidtil intet observeret, og vi fik heller intet at se.

Juni, 28. I Gaar og i Dag i Forretningsanliggender til Bogense. Ligesom i Dagene efter Fredericias Bombardement, træffer man nu ogsaa mange Fredericianere her paa Gæstgivergaarden,

og da vi jævnlig komme her, have vi ogsaa gjort Bekendtskab med nogle af Byens Folk, bl. a. Kateket B., Landinspektør R., Kommandanten o. fl. Ogsaa Middelfarts Beboere forøge nu Flygtningenes Antal her og i det nordvestlige Fyn. Paa Gyldensten er Lazareth, men af Militær er her ikke meget; kun den flotte Husar-Vagtmester ser man, ligesom tidligere, ride forbi, ledsagende en eller anden Dame tilhest. Garver Wulff af Fredericia har allerede sendt sine her lagrede Huder til Kjøbenhavn; men skønt jeg fik et meget billigt Tilbud om at faa mit herværende Lager pr. Skib til Kallundborg, kunde jeg endnu ikke bestemme mig dertil. — Ifølge et paa Børgense Gader opslaaet Telegram ere Fjendtlighederne nu aabnede paany, idet der er skudt paa et Arbejdskommando ved Arnkielsøre og paa Rolf Krake.

Juni, 29. Paa vor daglige Vej til Indslev efter Posten tog vi en syg Soldat op og kørte ham til Grimerlykke. Da vi kom til Indslev, fik vi den sørgelige Efterretning om Als's Erobring. Vore havde lidt et stort Tab og Tyskerne havde faaet Fodfæste paa Øen. Denne Nyhed fremkaldte en yderst nedslaaet Stemning og stærk Spænding efter at erfare, hvorledes det var gaaet Besætningen dér, blandt hvilken vi havde to Brødre ved de Regimenter (18de og 10de), som vare bestemte til først at tage imod Fjenden, samt mange andre, som vi kendte.

Fredericia er nu helt afspærret; Breve dertil

gaa ikke længere end til Kolding, hvor de blive afviste. Den eneste Maade, hvorpaa min yngste Broder, som længtes efter at komme derover for at fortsætte sin afbrudte Manuduktion, kunde faa sit Ønske opfyldt, var at lægge Vejen over Kjøbenhavn og Lybek; men da man tillige ikke vidste, hvorledes det kunde gaa Byen, syntes denne Omvej dog for vidtløftig for en Afstand af to Mil.

V. Fra Erobringen af Als til Afslutningen af den tre Mdrs. Vaabenhvile.

Juni, 30. Posten bragte ingen Efterretninger fra Als, da Telegrafforbindelsen var afbrudt; kun saa meget erfarede, at 18de Reg. havde kæmpet med udmærket Tapperhed. Det er beklageligt, at Øen ikke tidligere er rømmet, og at en saa lille Styrke, som Besætningen dér, gives til Pris for en overlegen og overmodig Fjende.

Juli, 1. I Indslev for at høre Nyt fra Als, hvilket indskrænkede sig til, at Armeen derfra var landsat i Faaborg og paa Lyø. Vi tog da videre til Causlunde for at besøge vor Broder, der er Aspirant ved 12te Reg., som for Tiden ligger i Egnen der omkring. Ved hans Kompagni er der blandt de sidst tilgaaede Rekruter fem Mand, som paa Grund af deres gode Sang-

stemmer ere til almindelig Glæde for hele Kompagniet og udgøre ligesom en Slags Sangforening. Blandt dem er en lille Skolelærer, som tillige deklamerer og giver mimiske Smaascener til bedste. En Aften havde Kommandersergenten, som bor hos en Sognefoged, faaet denne Sangforening til at synge i Haven, og Sognefogden blev saa henrykt over Skolelærerens Præstationer, at han tilbød at skaffe ham Skolelærerembedet i Sognet, der snart vilde blive ledigt. Dertil svarede Skolelæreren, at han ikke vilde have noget imod at komme til det fede Fyn i Stedet for at være i Vendsyssel, hvor Køerne gik paa Timian (Lyng). — Forresten var der nær blevet Optøjer paa Causlunde Gade, foranlediget af, at en civil Mand sagde: »Godaften, Jens!« til en Artillerist, som han mødte, og som tog ham denne Titulatur meget ilde op. Først da nogle andre Artillerister kom til, som kendte den Civile og kunde overbevise Kammeraten om, at der ikke var tilsigtet nogen Fornærmelse med Ordet »Jens«, lod han sig formilde. Imidlertid var der ogsaa kommet nogle Infanterister til, og efterhaanden, som flere og flere af begge Vaabenarter samledes, gik det, som sædvanlig hvor Folk stimle sammen, at det ene Ord tog det andet, og det kom til en heftig Skærmyd- sel mellem Artilleri paa den ene Side og Infanteri paa den anden — alt af denne uskyldige Anledning — men heldigvis blev Striden bi- lagt.

Juli, 2. I Dag kom Fortegnelsen over saarede, fangne og faldne Officerer paa Als. Det nærmere er tilstrækkelig bekendt; jeg anfører derfor kun, at blandt de Faldne findes Oberst Faaborg, Kommandør for 4de Brigade, og at der særlig findes mange kendte Navne blandt Officererne af 10de Reg., hvilket Regiment i det hele taget har lidt store Tab. Min Broder, som er Frivillig ved samme, er blandt de Fangne.

Iøvrigt gav egne Affærer nok at tænke paa nu, da Fyn er udsat. Der blev mig tilbudt Skibslejlighed til Malmø for Lageret i Bogense, men førend jeg bestemte mig til at sende dette saavel som det i Svendborg bort, maatte jeg indhente nærmere Oplysning om Told og andre Forhold i Sverrig. Denne Transport vilde jo igen forårsage enorme Udgifter; vidste man blot, hvad der var rettest at gøre!

Begivenhederne paa Als have fremkaldt stor Uro her paa Fyn. Havde der været Panik, da Middelfart truedes med Bombardement, blev det nu for Alvor galt. Selv i Odense belavede Folk sig paa at sende deres Tøj bort, og flere Familier vare allerede flyttede derfra. Det hed sig, at Broerne vare underminerede, men det var nok, som mere af den Slags, overdrevne Fantasi-fostre*). Bogense mentes dog særlig udsat. Man

*) Jeg har senere erfaret, at det ikke var Overdrivelse, men at Ingeniørerne virkelig havde været i fuldt Arbejde med at underminere saavel Frederiks- som Albani- og Lange-Bro.

har hidtil, ikke uden Grund, moret sig over Østerrigernes gentagne Besøg paa Æbeløen og fundet dem komiske, men nu mene baade Officerer og andre, med hvem man taler, at der for Alvor kan være Fare for en Overgang ad den Kant. — Paa Lolland har Tilstedeværelsen af to Spioner, der foregav at ville købe Heste, sat Skræk i Folk for en Overgang fra Fehmern, og Rygtet gik endog dér, at Nationalbanken i København havde sendt sin Beholdning til Malmø, men Erfaringen har altid vist, at jo mere afsides et Sted ligger fra Krigsskuepladsen, desto vildere cirkulere Rygterne.

Juli, 3., Søndag. Ved Hjemkomsten fra Asperup Kirke i Middags forefandt jeg et Visitkort fra Løjtnant L., Brigadeadjutant hos Oberst Max Müller, som kommanderer det flyvende Korps (8de og 15de Reg.), og var saa heldig at træffe ham endnu i Gæstestuen. Efter en Times Ophold red han videre til Bogense, hvorefter han var sendt i en hemmelig Mission, og paa Tilbagevejen havde jeg Besøg af ham igen. Efter at han anden Gang var reden bort, havde jeg et aparte Eventyr. Medens jeg i Mørkningen stod og saa' ud paa Vejen gennem Glasdøren i et lille Værelse, beliggende mellem Krostuen og vor Lejlighed, blev jeg opmærksom paa en Person, som kom listende paa Hosesokker, med Træskoene i Haanden, og standsede spejdende udenfor de oplyste Krovinduer. Jeg tænkte dog ikke videre derover, men en halv Times

Tid efter, da jeg havde sat mig til Ro i Storstuen, hørte jeg nede fra Krostuen en forunderlig drævende og klynkende Stemme, der talte i en jysk Dialekt, som forekom mig mere ravjysk end nogen mig bekendt mellem Skagen og Kongeaaen. Jeg gik da ned i Krostuen og saa' til min Forundring den samme Person, som nylig havde listet sig forbi, sidde i Samtale med Kromandens Søn og to Mænd fra Odense, hvilke han udspurgte meget omstændelig om Vejen til Bogense, da han agtede sig derhen. Ved at se ham nærmere ved Lys, forekom han mig temmelig fordægtig, ligesom det ogsaa var mig klart, at hans paafaldende Mundart saa vel som hans Enfoldighed var Forstillelse, og paa en Gang vare vi fire andre Tilstedeværende stiltiende paa det Rene med, at det ikke forholdt sig rigtigt med ham. Denne Formodning bestyrkedes end mere ved hans Udfritten om Krigsforhold og den Opmærksomhed, hvormed han fulgte alle de Historier derom, som bleve stukne ham ud, da vi først vare komne paa Sporet, samt ved at indvikle ham i hans egne Modsigelser om, hvorfra han kom, og hvor han vilde hen. Der var næppe Tvivl om, at han jo var en Spion, men hvad skulde man gøre med ham? Imidlertid traf det sig saa heldigt, at Kommandanten fra Bogense i det samme kom kørende fra Middelfart med Købmand Rosenberg og to andre Herrer og holdt udenfor Kroen. Jeg gik da ud til dem, forklarede dem vor Mistanke og fik

dem til at love at tage Fyren med til Bogense, hvor de nok skulde sørge for at faa ham anbragt i Sikkerhed. Skønt han havde foregivet, at han vilde til Bogense, kom det ham dog saa overraskende, da det nu blev ham sagt, at han kunde komme kørende dertil, at der undslap ham det Udraab: Det var ærgerligt, hvilket blev sagt paa godt, flydende Dansk, i en Tone saa forskellig fra den tidligere, at det endog frapperede ham selv, at han havde røbet sig, og han antog skyndsomst sit fingerede Mæle igen. Førend han skulde afsted, bad han om at maatte gaa udenfor et Øjeblik, hvilket han nu ikke burde have haft Lov til, da han formodentlig benyttede Lejligheden til at skille sig af med mistænkelige Sager, og da dette var besørget, kom han saa »op at køre«.

Juli, 4. I Dag kom her seks Dragoner, som vare udsendte for at lede efter Spioner, ifølge Melding til 4de Dragonregiment fra Divisionen, til hvis Kundskab det var kommet, at der nyelig af Østerrigerne var sat fem saadanne herover til Fyn. Senere kom Regimentschefen, Oberstløjtnant Rosenkrantz, selv, som havde hørt om Affæren i Gaar, og ønskede at tale med mig derom. Han mente, at den til Bogense transporterede kunde være én af disse Spioner, i hvilken Anledning han opgav mig følgende Signalementer:

Nr. 1. Franz Sch, meget høj, langt Ansigt, sort Haar, Bakkenbarter og Øjenbryn, lang krum Næse, stærk Bygning, taler Wiener-Dialekt.

Nr. 2, rundt Ansigt, middel Størrelse, lyst, stridt Haar, blaa Øjne, lyst Overskæg, bøhmisk Dialekt.

Nr. 3, høj, mager, langt Ansigt, lyst Haar, Overskæg og Bakkenbarter, rødløbne Øjne.

Nr. 4, stort, rundt Ansigt, lyst Haar, Overskæg og Bakkenbarter, temmelig korpulent, rød Vorte paa højre Kind.

Intet af disse fire Signalementer passede imidlertid ganske nøjagtigt paa den Anholdte, men da Oberstløjtnanten sagde, at her vrimlede af Spioner i denne Tid, er der neppe sket ham Uret. Maaske har han været den femte og har som Indfødt skullet være Cicerone for de fire andre, der forhaabentlig nu have lidt Afbræk i deres noble Metier.

Juli, 5. I Bogense fragtede jeg to Smaaskibe for at afgaa til Skelskør med det herværende Lager, medens jeg lod Møbler og sligt blive tilbage. Til Sverrig kunde jeg ikke sende det, da det blev mig sagt, at der vilde gøres Vanskeligheder med Tolden (først senere fik jeg fra Malmø Underretning om, at det kunde have været oplagt dér mod en ubetydelig Transittold), i Korsør var der overfyldt med militære Sager, og til Holbæk frygtede jeg Sejladsen om Sjællands Rev, derfor valgtes det afsides liggende Skelskør. Hvad der slog Hovedet paa Sømmet var, at jeg fik at vide, at alle de kongelige Kasser i Bogense skulde have deres Beholdninger parate til Bortsendelse med Toldkrydseren, som laa til Disposition i dette Øjemed, og naar man har

set alle de Transporter af kgl. Sager, der føres fra Fyn til Sjælland, kan man let sige sig selv, hvad der ventes. I alt Fald vil Bogense være stærkt udsat, naar Fjenden først er kommen til Middelfart. Der tales ogsaa om en Overgang ved Faaborg, og i saa Tilfælde burde det større Lager i Svendborg bort, men dertil bliver vel altid mere Frist.

Juli, 6. Denne Danmarks stolte Sejers- og Mindedag, som for os Fredericianere har særlig Betydning, gik naturligvis i Aar upaaagtet hen. Af den »permanente« Sjettejuli-Komité var Kap-
tajn Lundbye falden, og vi andre spredte til alle Sider. Der hviler et saa stærkt Tryk over det hele, at man kun med Vemod kan tænke tilbage paa Slagdagen for 15 Aar siden. Hvilken Forskel paa da og nu og paa de Scener, som denne Egn den Gang ogsaa var Vidne til. Medens i forrige Krig alt spirede og grønnedes under Regn og Solskin, blæser der nu en dræbende Vind, som truer med at afsvie, hvad der da var kommen i Vækst, og det bliver bestandig værre og værre.

Udskibningen i Bogense blev i Dag foretaget; hvad vi nu have tilbage her og i G. Mølle maa vi overlade til sin Skæbne. Det var i rette Tid, Bestemmelsen blev taget; thi af Bladene ses, at der nu tænkes paa at rømme Fyn og indskrænke hele Forsvaret til Sjælland og Kjøbenhavn. 4de Dragonregiment er nu kommet til Bogense-Eggen igen.

En lille Mindelse om Dagen fik man dog derved, at der blev løsnet Skud fra Dampkanonbaaden »Schrødersee«, som er stationeret her ved Bogense. Der sagdes, at den havde opsnappet et med Fourage ladet Skib under tysk Flag, der havde haft den Dristighed at gaa lige op til Kysten mellem Vejle og Horsens Fjord. Dette Skud gav ogsaa Genlyd i Skovshøjrup, hvor Folk blev saa forskrækkede, at de troede, Fjenden gjorde Landgang paa Fyn. Her i Bogense blev der Kl. fem Eftermiddag blæst Al-larm i Gaderne, og Premierløjtnant Hoffmeyer med Politifuldmægtigen i Spidsen for Gensdarmer og Dragoner rykkede ud for at komme paa Spor efter nogle Spioner, som vare anmeldte af et Par Folk ved Stranden, der ejede en Baad.

Hos Konsul Fahnøes blev mig fortalt, at Spionen, som jeg forleden fik anholdt, og som sidder arresteret her, hvorfra han skal føres til Kjøbenhavn, havde angivet de fire andre eftersøgte, men om det forholdt sig saaledes, er mig ikke bekendt. I alt Fald var han kendt af Felt-politiet, som havde set ham i Vendsyssel, og til hans Meriter hørte ogsaa, at han var Hestetyv. Det ene kunde jo imidlertid godt forenes med det andet.

Juli, 8. Ministeriet er gaaet af ifølge Kongens Opfordring. Der vil vel nu ske en Forandring paa én eller anden Maade. Mulig staar det i Forbindelse dermed, at der pludselig var kommen Ordre til 4de Eskadron af 4de Drg.

Reg. om at rykke bort. Det blev mig fortalt, da jeg red gennem Baaring, hvor den ligger, og kort efter mødte jeg hele Eskadronen, som altsaa allerede var brudt op. Skønt jeg ikke troede at kende nogen ved denne Afdeling, traf jeg dog en Bekendt, nemlig P. B., som er Læge ved Regimentet. Han havde været indkvarteret i den Gaard i Blanke, hvor vi tidligere boede. Denne Gaard, af en almindelig Bondegaards Størrelse, har for Tiden en Belægning af en Læge, fire Officerer, syv Underofficerer, tyve Dragoner og to hundredeoghalvtreds Infanterister, saa stærk er Indkvarteringen her paa Egnen. Senere mødte jeg Ltnt. B. af 3die Eskd. med sin Ordonnants. Løjtnanten fulgte mig hjem og blev et Par Timer. Han fortalte bl. a., at den unge Korporal Andersen ved samme Eskd. (som jeg kendte fra Lundbjerggaard) havde udmærket sig paa Als. Paa et stærkt udsat Punkt havde han tilligemed seks Dragoner slaet sig igennem Fjenden, der havde besat begge Sider af en indhegnet Vej, skønt Føreren, som de ledsagede, havde ment, at de burde overgive sig. Han var derfor bleven indstillet til Dannebrogsmænd, og Dragonerne til Tapperhedsmedaillen.

Juli, 9. Paa min sædvanlige Tur til Indslev blev jeg meget forbavset ved at to Mand fra en Grøft kom springende op imod mig. Det var H. og hans Kammerat D. af 19de Reg., hvilke jeg ikke havde set siden Fredericias Rømning. I Indslev saa' jeg 21de Reg. blive befor-

dret forbi paa Vogne; heller ikke dette havde jeg set noget til, siden det var i Fredericia. Det var altsaa Armeen fra Vendsyssel, som nu var kommen herover til Fyn.

Juli, 10., Søndag. Paa Hjemvejen fra Indslev i Eftermiddag blev der mig fortalt, at der skulde komme et helt Dragonregiment til Skovshøjrup, og at Staben havde lagt Beslag paa hele Kroen for sig. Jeg blev lidt hed om Ørerne ved Tanken om nu at skulle være husvild igen, men saa vidt kom det dog ikke; thi, uagtet General Honnens skulde have haft »Salen«, som vi afbenyttede, nøjedes han og hans Stab dog med Havestuen og det lille Værelse med Glasdøren, og vi fik saaledes Tilladelse til at beholde vort Logis. Vi gik imidlertid ikke i Seng, men blev oppe og tog imod hele 5te Dragonregiment, som ankom og kamperede i tre Afdelinger i Nærheden af Kroen.

Juli, 11. En forfærdelig Tummel herskede i Kroen fra Morgenstunden af. Der var talrigt Besøg af de jyske Dragoner af alle Grader. En Lystigbroder af de Menige underholdt Kammeraterne med at agere fuld Mand, og gjorde sine Sager saa godt, at en tilstedeværende gammel, forfalden Aftægtsmand, som jævnlig søgte Kroen og altsaa maatte antages at have Sagkundskab, ved at se det blev saa glad og indtaget i sit eget Kontrafej, at han spenderede en stor Mængde Snapse paa Tilskuerne i den Anledning. Det vedblev saaledes hele Dagen igennem, og Tilstrømningen

var saa stor, at Kromanden vist aldrig før har haft saa rivende en Afsætning. Da vi vare blevne oppe til Kl. elleve og ikke vilde forstyrre General Honnens' Adjutanter, som laa og sov i det Værelse, vi skulde passere igennem for at komme fra Gæstestuen til vor Lejlighed, kom vi først i Seng Kl. 4. Vi tilbragte Natten med at underholde os, dels med Lt. S., dels med Stabs-trompeter T., dels med Ordonnantserne. En af disse ytrede en Anskuelse, som er sjelden i denne Tid, men som man i Begyndelsen af Krigen oftere kunde høre, nemlig, at han satte sin Ed højere end Livet. Det blev ham ilde optaget af de andre, maaske netop fordi det aabenbart ikke var en Flo-skel — saaledes er Stemningen nu slaaet om efter de idelige Uheld. I forrige Krig vilde sligt ikke kunne tænkes muligt.

Juli, 12. Alle Tropperne fra Vendsyssel ere nu overførte til Fyn og vaage hver Nat. 5te Drg. Reg. ligger i Bivouaklejr i Nærheden af Kroen og har indrettet sig ret hyggeligt efter Omstændighederne. Paa Vejen ned til Stranden mødte jeg hele 3die Drg. Reg., kendeligt paa det sorte Bandoler; det red eskadronvis ned til Søen for at gøre sig bekendt med Terrænet. 19de Reg. ligger i Asperup og Eggen der omkring. General Hegermann har Hovedkvarter paa Kjærsgaard tæt herved, og General Honnens i Brændrup Præstegaard, men er om Natten med sin Stab paa Vagt her i Kroen. Ogsaa Tropperne fra Als ere nu samlede med de andre paa Fyn.

18de Reg. ligger ved Wedellsborg, hvor Regimentet hver Nat er paa Forpost, fordi der ventes et Angreb. Ogsaa 1ste og 3die Reg. ligge der. 10de Reg. ligger ad Faaborg til. De fleste af Officererne ere fangne eller faldne, og af dem, som rykkede ud med det i Efteraaret, er der kun faa tilbage. Selv blandt Reserveofficererne har Tabet været stort. 12te Reg., som hidtil ikke har haft Lejlighed til at deltage i denne Krig, ligger til Kystforsvar mellem Strib og Middelfart og fik forleden Nat Melding om, at Fjenden vilde angribe paa fire Punkter, som nøjagtig bleve angivne. Det var da dobbelt aarvaagent, men der skete intet. I det hele taget forholder Fjenden sig rolig (kun en enkelt Gang sendes en Kugle efter Patrouillebaaden ved Fænø), men tilkendegiver sin Nærværelse, om Dagen ved Musik i Fredericia, og om Aftenen ved Skildvarters Anraab, Vognrummel og Hundeglam. Trods den stærke Indkvartering, som Fyn har og i lang Tid har haft, roses de gode Kvarterer almindelig. — General Steinmann har udstedt en Dagsbefaling, hvori han udtaler, at Fjenden muligvis snart vil angribe Fyn, og opfordrer derfor Soldaterne til ikke at vedblive for længe med Skydning, men hvis det skulde lykkes Fjenden at faa Fodfæste paa Strandbredden, da straks gaa paa med Bajonetten og drive ham ud i Vandet. Det ser i det hele taget meget truende ud. — Her paa Egnen har jeg nu kun to Læs tilbage i G. Mølle, foruden Vognene, og har an-

modet Beboerne dér om at tage sig af disse Sager, hvis det en skøn Dag skulde blive nødvendigt at tage Rejsaus.

Juli, 13. Med den yngste Broder, som ikke kan komme tilbage til Fredericia, men stadig maa opholde sig her, foretog jeg i Dag en Afstikker til den smukt beliggende Herregaard Langensø. Den anden Broder har i de sidste otte Dage været fraværende for at tage imod de to Smaaskibe, der ere afsendte til Skelskør.

Juli, 14. I Modsætning til det brogede Liv, som rører sig her, anføres følgende Uddrag af et Brev fra Skelskør, som jeg i Dag modtog:

»Hvad Skelskør angaar, da er det saamænd
 »en pæn lille By, grusom stille, men den ligger
 »meget smukt. Der leves et mageløs idyllisk
 »Liv. I fem Dage gik jeg og ventede paa Ski-
 »benes Ankomst og gik hver Dag ud til Lodsens,
 »som bor en halv Mil fra Byen. Jeg var lidt
 »ængstelig til Mode, inden jeg fik Pakhus og
 »Mandskab lejet til at bringe Varerne i Hus.
 »Endelig i Mandags fik jeg Øje paa dem og
 »Lodsens sejlede mig ud paa Rheden til det største
 »af dem, med hvilket jeg da sejlede ind til Byen,
 »en overordentlig smuk Sejltur gennem Fjorden.
 »Nu er alt i Orden, og Købmand Mehding, i
 »hvis Pakhus Varerne staa, lovede udtrykkel-
 »lig at tage sig af vore Sager, baade hvis Ty-
 »skerne skulde komme og ellers i andre Til-
 »fælde.

»Efter at have levet Krigsskuepladsen saa nær, »er det rigtignok en stor Forandring at komme »hertil. Den Dag, jeg kom, var der indtruffen »en Trænkusk med tredive Stude, som foreløbig »skulde opslaa deres Hovedkvarter her, og det »var nok noget af det første, man mærkede til »Krigen. Jeg blev saa glad ved at træffe samme »Trænkusk; de blanke Knapper gjorde ordent- »lig saa godt i Øjnene. Sproget her er jo ganske »4de Dragonregiments, og jeg kan ikke andet »end tænke paa Fænøsund, hver Gang jeg hører »det. . . .«

Juli, 16. 19de Reg. har pludselig faaet Ordre til Afmarch, hvorhen vides ikke. 5te Dragonregiment forlod i Dag Barakkerne, og Adjutanterne Kroen. Om Ritmester Sommer hørte til dette Regiment, er mig ikke bekendt, men da han hver Dag laante »Dagstelegraphen« hos mig, og jeg ikke har set ham i Dag, formoder jeg det. Der ligger jo ogsaa andre Regimenter her i Nærheden. Den fra Skelskør hjemvendte Broder blev meget forbavset over det Røre, der hersker her, siden Fyn er erklæret i Belejringsstilstand. 2det Drg. Reg. er nu ankommet og har indtaget 5tes Plads i Lejren paa begge Sider af Kroen. Det er meget interessant at se den Virksomhed, som Krigerne her udfolde med at lave Mad, bygge Hytter, pynte dem med Dannebrogssflag og Grønt etc. Det Værelse ved Siden af os, som Adjutanterne ved 5. D. R. havde, benyttes ikke af 2. D. R.

Juli, 17. Da Vejret i denne Sommer stadig er saa smukt, at vi altid have Vinduerne i den store Stue ud til Vejen staaende aabne, og da det gamle Fortepiano, vi føre med os, nu atter benyttes flittig, siden vi ingen Naboer have i umiddelbar Nærhed, gav dette Anledning til, at først én, og derefter hele Personalet af 2det D. R.s Musikkorps (Direktøren incl.) indfandt sig ved Vinduerne som Tilhørere, naar mine Brødre spillede. Siden spillede de jævnlig sammen med dem og forskaffede os derved en Underholdning, som var til megen Fornøjelse. Det var »die blauen Kerls« fra Middelfart, og de fleste vare tyskfødte, men forresten godt akklimatiserede, da de havde ligget i Garnison i Nestved.

Juli, 18. To Artillerister producerede sig i Bugtaleri — en ny Variation paa de Scener, som forefaldt i Kroen i denne bevægede Tid.

Juli, 19. Paa en Tur til Bogense mødte jeg, baade paa Hen- og Hjemvejen, Nr. 35 af 4de D. R., 3de Eskd., som i Foraaret havde været af dem, der gjorde Vagttjeneste paa Lundbjerggaard. Han fortalte, at han laa paa Æbeløen og var sendt som Ordonnants til Baaring med en Ordre. Altsaa havde denne lille, afsides liggende Ø (der, set fra Fredericias Volde, syntes at ligge fjern som Maanen og antoges ubeboet som den) ogsaa faaet militær Besætning, hvorved der forhaabentlig er sat en Stopper for Tyskernes næsvise Besøg. — Efter Hjemkomsten blev vi af én af Musikerne ved 2det D. R. af-

hentet til den ene Bivouaklejr for at se paa et Optog, som Dragonerne havde arrangeret til Moro og Afveksling i Lejrlivets Ensformighed. Der præsenteredes forskellige komiske Figurer, i Lighed med, hvad man kan se ved Tivolifester, bl. a. en Mand, der red paa en af fire Mand, beklædt med Tæpper, dannet Elefant. I den anden Bivouaklejr foregik omtrent paa samme Tid et Optrin af mindre lystelig Art. Medens Mandskabet sad bænket om Bordene, gik en Korporals Karabin af og saarede hans Sidemand, som fik tre Kugler i Benet. Det saa' kun ud til at være et almindeligt, om end temmelig alvorligt Kødsaar, men havde dog hans Død til Følge 14 Dage efter paa Bogense Lazareth. I »Krigen 1864« af Cohen findes han anført som Dragon af 2det D. R., 5te Eskd., Nr. 49 Ole Nielsen Gannebo. — Senere kom jeg i Kroen i Samtale med nogle menige Dragoner, rigtig flinke og hyggelige Folk. De hørte alle til det ældste Mandskab, havde Hus og Hjem (én af dem var endog Ejer af ti Tdr. Hartkorn paa Falster) og vare derfor ikke synderlig henrykte over Krigen og over at skulle være saa længe hjemmefra til ingen Nytte. Deri kunde man naturligvis ikke fortænke dem, men det var dog saa kedeligt ogsaa her at erfare, hvorledes de selvopgivende Anskuelser vare trængte igennem, og jeg kunde ikke andet end imødegaa dem, saaledes som jeg ved lignende Lejligheder før havde gjort. Skønt jeg helst havde været fri, gjorde jeg det allige-

vel, og fortrød det ikke; thi jeg havde megen Fornøjelse deraf, især af hvad én af dem sagde til mig. Der var ogsaa ved dette Regiment en Søn af M. paa Kongebrogaarden, med hvem det var meget opmuntrende at tale.

Juli, 20. Jeg traf i Dag her en Dragon, som jeg tidligere havde gjort Bekendtskab med i Indslev, og som var ved samme Regiment som de nys anførte; han var fra Ravnholt. Der er ved disse Dragoner, især af det ældre Mandskab, noget solidt, som indgyder Tillid, og i det hele kan man vel sige, at det er et Elitekorps, samt tillige, at det ved en Landgang maa kunne være af uberegnelig Nytte, da det baade kan være her og der og alle Vegne. De mindede mig ogsaa om Horsens Kyrasserer, som jeg fra min tidligste Tid kan huske at have set »træde an« udenfor deres Vagtlokale i den gamle Raadstue, der laa ved Siden af min Bedstemoders Gaard.

Da 2det Dragonregiment nu skal forlægges i Kantonnement ad Bogense til, havde vi for sidste Gang musikalsk Underholdning af Musikerne, og inden Bortrejsen hen ad Aften blev vi af dem hentede ned paa Bivouakpladsen, hvor deres Sangforening sang flere Numre for os. Direktøren forærede min Broder en »Bivouak-Polka«, som han havde komponeret i Anledning af dette Lejrliv.

Juli, 21. Med Lt. Kf. kom vi til at køre til Middelfart. Paa Vejen dertil var der af og til Udsigt til Fredericia, hvor vi endog kunde høre

Kirkeklokkerne ringe (det var over en østerrigsk Feldwebel, som var forulykket ved Badning), men fra hvilken vi vare skilte ved en uoverstigelig Kløft. Der syntes at hvile en trykkende Hemmelighedsfuldhed over den jyske Kyst; man véd intet om, hvad der forberedes derovre, men maaske kan man tidsnok faa det at vide. Desto livligere Røre hersker der paa fynsk Side; thi i Middelfart og paa Vejen dertil kan man omtrent træffe hele den danske Armé. Hvert Øjeblik maatte vi standse for at tale snart med én, snart med en anden, og saaledes gik det til, at vi gensaa omtrent alle Bekendte fra hele Landet, som ere med i Krigen, selv saadanne, som vi troede aldrig mere at skulle se. Det var dog ikke saa forunderligt, da Krigen for Tiden har samlet alle paa én Plet.

Juli, 22. Paa Hjemvejen i Gaar mødte vi Oberstlt. J. og Adjutant, Prmlt. S. af Artilleriet, som standsede os for at spørge, om de kunde faa noget af Kong Frederik VII's Tobak, og da flere af Artilleriofficererne i Middelfart i Gaar havde rettet den samme Anmodning til mig, maatte jeg i Dag afsted til Møllen. Et lille Restparti af den sidste Sending, Kongen fik kort før sin Død, var i Behold mellem de Sager, som vare reddede og opbevarede dér, og følgelig kunde jeg saaledes ved første Lejlighed effectuere det forlangte — den bedste Anvendelse deraf, man kunde ønske sig.

Juli, 23. For Tiden er 6te Inf. Reg. her paa

Eggen, og følgelig gæstes Kroen af det. Da Fredericia og Omegn er det Udskrivningsdistrikt, som hovedsagelig afgiver Værnepligtige til dette Regiment, var der selvfølgelig flere Bysbørn og Bekendte deriblandt. En af disse, som vi kendte fra hans civile Stilling (nu fungerende som Vaabenmester) var blandt Indkvarteringen her i Kroen, tilligemed en Hr. Weilbach fra Kjøbenhavn, og til gensidig Adspredelse spillede vi L'hombre med dem. En gammel Stamgæst, Hr. P., der nød en vis Reputation qua Candidat »Philosophi« (saaledes kaldte de ham), havde sin Fornøjelse af at se til. Skønt Brillerne gav ham et eget ærværdigt Udseende, var der dog neppe andet tilbage af Kandidaten end dem, og hvad Philosophien angik, da havde han vist forlængst givet den en god Dag for en god Toddy, som han ogsaa jævnlig beneficeredes med.

Enhver Afveksling var velkommen i dette aparte Liv, man nu fører, hvor den vigtigste Begivenhed er daglig Ridetur til Indslev for at hente Posten eller blive barberet. Denne Operation udføres for Tiden af én af de dér indkvarterede fire Dragonordonnantser, som altid vare saa tjenstvillige, at vi efterhaanden bleve helt bekendte med dem ved disse jævnlige Besøg. Den nysnævnte var i det daglige Liv Smed i Svendborg, en anden Kusk hos Greven paa Brahetrolleborg, en tredie Søn af Kroman- den i Aagaard ved Kolding, og en fjerde Slesviger.

Juli, 24., Søndag. Vor Tjenestekarl, som er fra Fredericia Omegn, hvorfra, som bekendt, 6te Reg. rekruterer, er nu med dette kommen her til Egnen og besøgte mig i Dag. Efter hans Indkaldelse i Efteraaret havde jeg flere Gange Brev fra ham, medens han laa ved Dannevirke, men efter den Tid vidste jeg hverken, om han var levende eller død. Da jeg nu tror, at der ikke er ret mange, mig bekendte Mennesker, som deltage i Krigen, uden at jeg har genset dem, vil jeg fremtidig ikke anføre flere af dem, som Omstændighederne førte mig sammen med paa dette Sted.

Jeg saa' i Dag en Soldat staa fordybet i alvorlig Samtale med en Kolportør, og har ved flere Lejligheder bemærket, at den indre Mission udøver ikke saa lille en Indflydelse paa Soldaterne, især i den senere Tid, efter at Ulykkerne mere og mere ere stormede ind over os.

Min Broder, der havde været i Middelfart, vendte i Aften tilbage, stærkt optaget af, hvad han dér havde oplevet. Medens han spadserede paa Gaden, kom Pastor Rørdam kørende for at tage ud til Hindsgavl og holde Gudstjeneste ombord paa »Rolf Krake«, der laa til Ankers i Fænø Sund. Pastor R. tilbød ham da at tage med, hvilket han ikke lod sig sige to Gange. Da de ankom til Stranden, blev de afhentede af otte Matroser i en med Hynder og Brüsseler Tæpper beklædt Baad, og bleve roede ud til Skibet. Her præsenteredes min Broder for Chefen, Or-

logskapt. Rothe, overværede Gudstjenesten, som varede en Times Tid, og fik hele Skibet at se. De otte Matroser roede dem tilbage igen, og Chefen, som skulde til Hovedkvarteret i Roerslev, fulgte med. Der holdt i dette Øjemed en lukket Vogn til Chefen, i hvilken denne tilbød min Broder at køre med til Middelfart, og han var fra først til sidst meget henrykt.

Om Aftenen var her i Kroen en Mængde Underofficerer og Spillemand af 6te Reg., der udgjorde en Sangforening, som dirigeredes med megen Dygtighed af et ungt Medlem, og havde samlet et talrigt Publikum, ogsaa af Folk her fra Omegnen.

Juli, 25. Paa Istedslagets Aarsdag begravedes fra Brænderup Kirke en Søn af Kjærsgaards Ejer, Proprietær Hansen. For ikke længe siden havde vi set dette unge Menneske en Dag holde udenfor en Gaard i Aahøjrup, og det var tydeligt, at han ikke kunde have lang Tid tilbage. Det skal være den fjerde Søn, som Forældrene have mistet i Løbet af faa Aar.

Juli, 26. Blandt dem ved 6te Reg., som bidrage til at forkorte os Tiden, er ogsaa en flink ung Spillemand, som hidtil kun har kunnet spille paa tre Streng, men nu har faaet sin Violin kompletteret med det fornødne Antal, saa at han (en født Holstener) med »Begleitung« af Fortepianospil kunde udfolde hele sin Virtuositet.

Rygtet gik, at der var sluttet Vaabenstilstand

i ni Maaneder, men det viste sig desværre at være ugrundet.

Juli, 28. Kapt. Schmidt af 12te Reg. fortalte, at min Broder, der er Aspirant ved samme Reg., var indstillet til Officer.

Det meste af Natten holdtes vi vaagne, da der i Værelset ved Siden af var Drikkelag med Taller. Gildet havde dog en temmelig mat Karakter, hvilket ligefrem var en Følge af, at Interessen ikke en Gang ved slige Lejligheder kan vedligeholdes længere, paa Grund af det sløvende i de meningsløse Forhold. Der blev ogsaa sunget, men at Visen af Kong Salomon og Jørgen Hattemager: »Ich wohnt' in Odense bei Holk« endnu kunde være saa aktuel, at den kunde »tage Kegler«, som det hedder i Gadesproget, havde jeg dog ikke tænkt.

I Middelfart blev der fortalt, at General Steinmann har befalet, at alle Fremmede skulle være ude af Vends Herred inden d. 30te. Dertil kan der vist være god Grund, da der skal være mange Besøg af Turister ved Arméen nærmere Kysten (her have vi dog ikke mærket til dem), ligesom Spioner ogsaa paa denne Konto have indfundet sig. Da vi imidlertid ikke henhøre til nogen af disse Kategorier, men mene at maatte være her med samme Ret som de Indfødte, kan dette Forbud neppe ramme os. Man véd dog ikke, hvorledes det kan blive fortolket, og for alle Eventualiteters Skyld pakkede vi vore overflødige Sager sammen og sendte dem

til G. Mølle for at kunne være rejsefærdige i en Haandevending. Imidlertid tage vi ikke Hatten af, førend vi se Manden.

Juli, 29. Paa Hjemvejen fra Indslev saa' vi en stakkels Soldat, der havde stiftet for intimt Bekendtskab med Kong Alkohols Varer, ligge i en Grøft i Nærheden af det Hus, hvor han var indkvarteret. Jeg hentede da hans Vært, som sagde, at sligt hørte til Dagens Orden med denne Soldat, men da Manden vilde snakke ham til Rette, greb Soldaten fat i ham og truede ham med en Knortekæp, hvorefter vi maatte følge baade Mand, Kone og Barn hjem, da de vare bange for ham. Soldaten ravede nu op paa Gærdet, hvor han blev liggende og fantaserede om, at han »havde ogsaa en Sjæl.«

Juli, 30. Paa Kjærsgaards Mark afholdtes en Revue, hvorved der uddeltes Ordener, bl. a. til flere af 6te Reg.

Juli, 31., Søndag. Der maa have været en kortere Vaabenhvile i de sidste Dage af Juli; thi i min Dagbog for i Dag staar anført, at en saadan er forlænget to Dage. Formodentlig var det som Følge deraf, at en uafladelig Forbimarch af Tropper ned mod Middelfart begyndte i Morges. tidlig. Først kom to Batterier, dernæst 4de, 19de, 21de og 6te Reg. samt 2det Drg. Reg., og der fulgte nok flere efter, hvis Ankomst jeg dog ikke oppebiede, da jeg var i Asperup Kirke. Her holdt Melby en fortræffelig Tale i Anl. af Ev. til 10de S. e. T. om Kærligheden til det jor-

diske Fædreland, hvis Berettigelse han hævdede overfor det Skin, der drives med Kærligheden til det himmelske. Den havde fortjent at høres vidt og bredt i denne Tid, men paa Grund af Dislokationen var der neppe mange tilstede af dem, hvem det nærmest angik.

Ved Middagstid ankom 3die Drg. Reg. til Barakkerne, og Officererne forlangte at lægge Beslag paa hele Kroen. Skønt der aldrig havde været Tale om, at vi skulde rykke ud d. 30te, vidste vi dog ikke, hvorledes General Steinmanns Dagsbefaling (som vi hverken havde set eller hørt andet til, end hvad der fortaltes i Middelfart) kunde fortolkes, og vare derfor ikke ganske sikre i saa Henseende, men heldigvis var Ritmester, Kmjkr. L. ved dette Regiment, og ham kunde vi takke for, at vi beholdt den Lejlighed, vi en Gang havde faaet her, skønt den var større end de to smaa Værelser, som de Herrer Officerer kunde afbenytte. For imidlertid ikke at genere og generes, tog vi til Indslev som sædvanlig og tilbragte hele Eftermiddagen dér. Efter Hjemkomsten derfra havde vi Besøg af Ritmesteren, som fik den nyeste »Dagstelegraph«, hvilken jeg havde medbragt.

August, 1. Vi tog atter i Dag til Indslev, hvor vi, som saa ofte før, havde Lejlighed til at vurdere Fru Wieds højere Kogekunst efter Fortjeneste, og for at være af Vejen, tog vi videre til Udby og Kauslunde. Men, det var ligemeget, hvor man nu kom, thi overalt slog den

samme haabløse Stemning, der i den sidste Tid var bleven til en Epidemi, én i Møde, og det vakte ingen Glæde hos os, men kun Ligeegyldighed, da vi paa det sidste Sted erfarede, at der skulde være afsluttet en længere Vaabenstilstand. Efter Hjemkomsten besøgte en Neveu af Ritmesteren, Lt. L. ved samme Regiment, os, men foruden ham og hans Onkel saa' vi ikke meget til de sorte Bandolerers Færden, skøndt de mylrede i Kroen og fyldte den til sidste Plads, og der hele Tiden var en forfærdelig Tummel af dem indtil Kl. 10, da alt blev stille igen, formentlig fordi Officererne vilde have Nattero. Vi traf dog et Par Bysbørn og en god dansk Mand, en Vagtmester Kloppenborg, iblandt dem.

VI. Efter Vaabenstilstanden.

August, 2. Et Telegram fra Kjøbenhavn til Middelfart Avis melder: »Førsteministeren har meddelt Folketinget, at der er Vaabenstilstand i seks Uger. Det almindelige Rygte siger imidlertid tre Maaneder.« Vi havde dog forinden erfaret det, da Ritmester Munk, som i Spidsen for sine Dragoner kom forbi Indslev, havde tilraabt os, at vi nu kunde komme hjem.

Jeg tog Afsked med Ritmester L., som ryk-

kede op her fra i Dag med 3die Drg. Reg. Forhaabentlig kommer Turen snart til os at følge efter, thi dette Liv er ikke til at udholde længere.

Om det Indtryk, som Efterretningen om Vaabenhvilen gjorde paa Krigsfangerne i Erfurt, meddeles følgende Uddrag af et d. 2. August dateret Brev fra min Broder dér:

»Da Efterretningen om Freden kom, var her
 »en saadan Støj og Tummel, at man skulde tro,
 »Folkene vare gale. De sang, skraalede og dan-
 »sede, og mange af dem have gjort det smukke
 »Løfte, at de ikke ville være ædrue, saa længe
 »de endnu var i Prøjsen. Men I maa ogsaa tro,
 »at det var ligesom man blev et helt andet
 »Menneske, da denne Efterretning kom. Da
 »Kommandanten i Morges var her, lovede han
 »L. og mig, at vi maatte gøre en Tur til Thū-
 »ringerwald under Ledsagelse af en prøjsisk
 »Underofficer, inden vi tage afsted. Det
 »vil for Resten blive løjerligt nok for os, naar
 »vi komme til Danmark, at vi saa maa gaa ene,
 »thi her have vi altid en Soldat med ladt Gevær
 »i Hælene paa os. Da det næsten er aldeles
 »umuligt at skrive i denne frygtelige Tummel,
 »slutter jeg etc.«

August, 3. Paa Grund af Vaabenstilstanden begyndte allerede i Morges tidlig Tilbagemarchen af Tropperne, som kom her igennem i Søndags.

Først kom 21de Reg., dernæst 19de, senere 4de, 6te og 12te Reg., samt 2den og 3die Eskadron af 4de Drg. Reg. Ved disse Afdelinger kendte vi netop mange, og flere vare herinde for at tage Afsked med os, for adskilliges Vedkommende vistnok for sidste Gang; det havde Dragonen fra Lazarethet formodentlig ogsaa tænkt, thi han tog Casquen helt af, idet han red forbi.

Det hedder almindeligt, at der er Fred, men Betingelserne skulle være saa haarde, at Regeringen ikke tør gøre dem bekendt, og derfor faar man kun at vide, at der er Vaabenstilstand, men selv om denne kan man ikke faa nærmere Oplysning.

Den tidligere Indkvartering af 6te Reg. retournerede her til Kroen.

August, 4. En Fredericianer ved 8de Reg. bragte mig Hilsen fra det Mandskab af Regimentets 3die Komp., som i Decbr. Maaned havde været indkvarteret hos os; en seks—syv Mand af dem skulle være faldne i Krigen.

August, 5. Flere af 6te Reg. tog Afsked med os, da de nu skulle forlægges til Assens. For Øjeblikket er 19de Reg. her. Overalt, hvor man færdes, bliver man Vidne til Oprykningen, og der siges Farvel, snart til den ene, snart til den anden. Om kort Tid vil vel det sidste Spor af dette Feltliv være forsvundet, naar Dislokationen og Permitteringen begynder. Skønt det nu er fjerde Dag, siden Vaabenstilstanden blev bekendt, er Passagen til Jylland endnu ikke gen-

aabnet, og Afspærringen vil nok vedvare en Tid endnu. Efter hvad der siges, skulle Østerrigerne holde Fredericia besat under Vaabenhvilen, men forresten er det ikke muligt at faa noget at vide om den eller den maadelige Fred, lige saa lidt som om den kan brydes uden Varsel. Man kan derfor ingen Planer fatte om at vende hjem, saa længe denne Uvisheds Tilstand vedvarer.

August, 6. Skønt jeg i den sidste Tid var bleven baade led og ked af Flygtningstilværelsen, kan det dog ikke nægtes, at den Tomhed, der hersker nu, efter at det livlige Røre er ophørt, næsten er uudholdelig.

August, 7., Søndag. Den sidste Søndag, vi tilbragte i Skovshøjrup, gjorde vi Familien her Følgeskab til Brænderup Kirke, hvor Præsten, hvad der vist nu er meget sjældent, læste sin Prædiken op. Der har flere Gange af Folk her været rettet det Spørgsmaal til mig, om jeg var i Familie med en Sognepræst, der en Gang havde været her. Ganske vist bestod min Familie paa mødrene Side kun af Præster, og andre havde jeg ikke kendt, men da det var mit Navn, der havde givet Anledning til Spørgsmaalet, kunde det ikke være nogen af dem. Derimod vidste jeg nok, at min Farfader havde haft to Brødre, som vare Præster, hvoraf den ene paa Fyn, men det laa saa fjernt, at jeg kun sjældent havde hørt Tale derom, da denne sidste var død endog flere Aar før min Faders Tid. Imidlertid forholdt det sig alligevel saaledes, at han havde

været Sognepræst her, men nogen nærmere Oplysning om ham havde jeg ikke kunnet faa; kun en Kone i Firserne erindrede, at han var død det Aar, hun blev konfirmeret.

Det øvrige af Dagen tilbragte vi i Indslev, hvor det ogsaa snart vil være forbi, da Permitteringen og Dislokationen af Tropperne til Sjælland og Fyn nu skal begynde.

August, 8. 19de Reg. afrejste herfra, og 13de, som kom her forbi, gjorde vi Følgeskab et Stykke paa Vejen til dets fremtidige Opholdssted. Det var dette Regiment, vi begyndte med; nu kom vi ogsaa til at ende med det, og dermed er nok det sidste Spor af Feltlivet forsvundet.

Endnu en Gang tilbragte vi Dagen i Indslev, hvor vi igen traf Ritmester Munk, som raadede os til at flytte til Kjøbenhavn, da Udsigterne kun vare maadelige med Hensyn til at komme til Jylland — et Vink, som jeg saa meget hellere tog mig *ad notam*, som jeg tidligere havde tænkt paa denne Udvej. Her var det umuligt at vegetere længere.

Besyderligt nok skulde jeg, inden jeg kom her fra Egnen, faa nærmere Oplysning om den Slægtning, der havde været Sognepræst til Brændrup og Ore, uden at have søgt den. Paa en af Vejene her omkring kom i Dag en ældre Mand fra Fredericia (for Tiden her) til mig og fortalte mig, aldeles uopfordret, at hans Forældre (han var født i Skaadstrup under Ore) havde levet paa denne Præsts Tid († 1793) og havde

fortalt saa meget godt om ham, som han meddelte mig, men som ikke kan interessere andre. Kun saa meget, at han ikke havde været Rationalist, men tvertimod meget yndet af de gammel-fynske Opvakte (til hvilke Manden ogsaa hørte), som endnu bevarede Mindet levende om ham, sagde Manden, og det er troligt nok, thi de glemme ikke let, og er der noget, de ikke forstaa sig paa, da er det at sige Komplimenter.

August, 9. En Plan kan ikke fastholdes ret længe i denne Tid. Forbindelsen med Jylland er uventet genaabnet, og Kjøbenhavnsrejsen, som var bestemt til i Morgen, blev derfor opgivet, da vi i Stedet for vilde tage hjem. Efter et Besøg i Fyllested hos Assuranceagenten og i G. Mølle for at ordne et og andet, sagde vi Farvel her paa Egnen og i Indslev, og dermed afsluttedes et næsten fem Maaneders Ophold paa Fyn, der, fraset den allersidste Tids sløvende Indvirkning, kun efterlader behagelige Minder.

August, 10. Det lader til, at det gode Vejr, vi have haft her hele Tiden, ogsaa har sagt Farvel, thi i Dag skylregnede det, saa at vor Hjemrejse ikke kunde finde Sted førend Kl. fire Eftermiddag. Efter en Kaffepassiar (det bemærkes, at Værtinden her var med Rette vidtberømt for sin Kaffe) for sidste Gang med Familierne J. og Th., kørte den yngste Søn os til Middelfart, hvor vi maatte holde længe paa Gaden og havde mange Bryderier, førend vi kunde faa

Pas og komme derfra. Vi maatte oven i Købet ud til Kongebrogaarden for derfra at sættes over til Snoghøj, og Tiden trak saa længe ud, at vi først Kl. 11 Aften ankom til Fredericia. Her modtoges vi med megen Venlighed af vore Genboere, Pastor Sidenius's, men da vi vilde betræde vor egen Tærskel, fandt vi Trappen besat med Østerrigere (den tidligere Indkvartering var for otte Dage siden bleven afløst), som vilde formene os Adgang og henviste os til Hotellet, idet de sagde, at Huset tilhørte dem og ikke os. Vi tog os alligevel den Frihed at tage Logis i vort eget Hjem, men maatte nøjes med et daarligt Natteleje, da Indkvarteringen, bestaaende af en Major, flere Officerer, Menige og andre Subalterne tillige med fem Heste, havde taget al den Plads, de kunde faa, i Brug til deres »Bataillons-Kancellei«. Den gamle Mester og hans Kone vare gaaede til Ro, men maatte jo op. Han leverede mig sekshundredeogotteogtyve Rdlr., som var det Beløb, han havde solgt for, siden jeg sidst var her — ikke meget, men dog bedre end intet. De havde bestyret alt paa bedste Maade, men vare tidt fortvivlede over Forholdene. Ligeledes var en anden af vore Folk, der ligesom Mesteren havde været hos os i 25 Aar, blevet ved Fabrikken hele Tiden og havde tillige sørget for, at intet blev forsømt ved Jordernes Pasning. Skønt der saaledes var gjort, hvad der kunde gøres, var Tilstanden dog saa tryk-

kende og knugende, at man godt kunde forstaa, at de tilbageværende tidt havde været kede af det hele og sukkede efter Befrielse.

August, 11. Jeg kunde snart komme til det Resultat, at her intet var at foretage, førend vi faa Fjenden ud af Jylland. Iøvrigt var der intet at klage over Østerrigerne i de personlige Forhold, og skulde man endelig have Fjender om sig, kunde man ikke ønske sig dem bedre. Det var kun i Aftes, da vi uventet ankom i Mulm og Mørke, at de satte sig paa den høje Hest; i Dag var Indkvarteringen meget medgørlig. Den konstituerede Husmoder korsede sig over den Kogen og Brasen, der er hele Dagen igennem paa fire Ildsteder, som deres Kokke have i Brug, men hun er dog fri for at gøre Opvartning for dem, hvorimod det alle Steder, hvor Husets Damer ere hjemme, tilfalder dem at sørge for Officerernes Forplejning. Forresten undgaar man mange Ubehageligheder derved, at Bestyreren kan undskylde sig med Familiens Fraværelse. Heste og Vogne skulle heller ikke føres tilbage, førend Fjenden er borte; han skal nylig have rekvireret og faaet ca. tyve Heste her.

Da Forholdene nu stillede sig saaledes, at man hverken kunde indrette sig efter Krig eller Fred — er der kun seks Ugers Vaabenstilstand, vil Resultatet først blive bekendt til 15de Septbr. — besluttede jeg at tage bort med den yngste Broder, til hvis fortsatte Eksamenslæsning der var gjort Anstalter i Kjøbenhavn, medens den ældre

Broder interimistisk skulde blive tilbage. Kuskens, som kørte os til Snoghøj, tilbød at befordre os helt til Nyborg, og jeg tog da ham med Wiernervogn og Heste med i Færgen til Kongebroen, medens jeg tillige betingede mig, at han efter min Broders Afrejse fra Nyborg til København, skulde køre mig til Svendborg, hvor jeg af Lageret vilde udtage saa megen Raatobak, som Vognen kunde rumme, hvilket han da skulde tage med retour til Fredericia, hvor der var Brug for det. Da vi ankom til Middelfart, forbavsedes vi, ikke saa meget over det Mylr af permitterede danske Soldater, der fyldte Garderne og ventede paa at blive overførte til Jylland, som over den Ekvipering, hvori de maatte optræde. De havde ikke kunnet hjemsendes i Uniformen og havde naturligvis ikke haft civilt Tøj med i Felten, men det var dog næsten en Skandale at lade dem fremtræde for de stramme Tyskere i saadanne eventyrlige Kostumer, hvis bedste Bestanddele vare islandske Nattrøjer og uldne Halstørklæder (midt om Sommeren), men forresten al Slags lurvet Marchandisertøj, saa at de vare ugledede ud værre end Fugleskræmsler. De havde dog fortjent en bedre Afslutning paa Krigen, og det var rigtignok en grel Mod-sætning til Troppernes Hjemkomst i 1851. — Havde rette Vedkommende kunnet forudse det, var det naturligvis blevet forhindret.

Kl. syv Aften ankom vi til Odense, hvor der var stærkt Rykind af Militær, men det lykke-

des os dog at faa Logis paa Larsens Hotel, skønt Overkommandoen ventedes hvert Øjeblik.

August, 12. Lidt Efterslæt fra Feltlivet faldt der endnu af. Da vi i Morges svingede ud af Hotellets Port, kom Ritmester Munk i Spidsen for 1ste Eskd. af 4de D. R., i det samme forbi og tilraabte os atter, at nu var Passagen til Fredericia aabnet, saa at vi kunde komme hjem. Det var meget opmærksomt af ham, men han kunde jo ikke vide, at vi allerede havde været dér, og at der ikke var til at være, hvorfor vi nu vare paa Rejsen til Nyborg. Med samme Eskadron fulgte ogsaa en Løjtnant, som vi havde truffet nogle Gange i den senere Tid. I Langeskov Kro traf vi en anden Løjtnant af 4de D. R., som en Gang havde besøgt os, medens vi boede paa Kvisten ved Fænø Sund, og i Nyborg atter nogle af samme Reg., hvis 1ste Halvregiment i Morgen skulde overføres til Sjælland. Ogsaa andre militære Krigsbekendtskaber traf vi dér, samt nogle, hvis militære Stilling mere var knyttet til det Civile, der nu rigtig nok ligger i en rar Suppedas, saa at man næsten kunde ønske alt, hvad der minder derom, hen hvor Peberet gror.

August, 13. Efter at min Broder i Morges var besørget ombord paa Damperen til Korsør, tog jeg efter Bestemmelsen afsted til Svendborg, hvor det samme Syn mødte mig, som nu ikke var fremmed, nemlig af permitterede Soldater i en Udstyring, som man aldrig før har set, og

forhaabentlig heller aldrig mere vil faa at se. Kl. 11 Aften var jeg tilbage igen i Odense, men maatte vandre fra Larsen til Bille og fra Bille tilbage til Larsen, førend det endelig lykkedes mig at faa Logis sidstnævnte Sted. Men da Overkommandoen, Krigstelegrafen o. a. havde optaget Pladsen forud, kunde Hotellet kun huse mig i en stor Sal med 5 Fag Vinduer ud til Albani Torv, hvilken blev mig overladt ganske alene.

August, 14., Søndag. Først hen ad Aften retournerede jeg til Middelfart med min Wiener-vogn fuldt ladet med Raatobak, som skulde over til Fredericia. Jeg havde haabet at komme lidt til Ro her efter de sidste Dages forcerede Flakken omkring, men havde til min store Skuffelse kun den Udvej at sidde og gabe i den overfyldte Gæstestue. Under min Beskæftigelse dermed træde Diligencepassagererne ind, og blandt disse opdager jeg Professor H. med Søster, som vare paa Rejsen fra Kjøbenhavn til Fredericia, men mod Formodning ikke kunde komme over med Posten til Snoghøj, og derfor kun havde Udsigt til at tilbringe Natten staaende i Gæstestuen. Jeg tilbød da Frk. H. og to ældre Damer, som vare med hende, det Natteleje, som jeg efter stort Besvær omsider ved Gæstgiverfruens Velvilje havde faaet arrangeret til mig selv under Bordet i Spisestuen, medens Professoren og jeg tilbragte en Del af Natten med at spadsere paa Middelfart Gader. Her

havde vi god Tid til i halv søvndrukken Tilstand (for mit Vedkommende) at studere Skiltene, blandt hvilke et gav Anledning til et Ordspil om »Skomager og Grevinde«, som var Titelen paa et den Gang aktuelt Stykke, der opførtes i Provinserne. Endelig fik vi da Siddeplads paa Gæstestuens Væggesofaer mellem de der liggende Nattegæster, hvoriblandt flere Søfolk fra Romø, som havde været med under Kapt. Hammer, og vare meget utilfredse med nu at skulle under tysk Herredømme. Inden jeg skilles fra Middelfart, vil jeg ikke undlade den Bemærkning, at naar man hidtil har antaget den skikkelige Peter Kongebro for den største Kæmpe her til Lands, da er det med Urette; thi den lille Ø Manø, vel den allermindste blandt de danske Øer, har fostret den allerstørste, en Sømand som han — og han har saaledes fundet sin Overmand.

August, 15. Efter at have fulgt Prof. H. og Søster til Baaden og afventet min Broders Ankomst fra Fredericia, hvortil han paa det bestemteste fraraadede mig at tage hjem, begav jeg mig paa Rejse til Kjøbenhavn.

August, 20. Jeg har nu været nogle Dage i Kjøbenhavn, hvor vi for Tiden ere fire Brødre samlede, med hvilke jeg har haft adskilligt at ordne.

Postgangen fra Fredericia er ikke i Orden endnu. Breve fra Fyn og Sjælland modtages vel paa Posthuset, men for at faa et Brev af-

sendt derfra til Kjøbenhavn, maatte min Broder derovre gaa til Snoghøj, hvorfra han med en Parlamentær kom til Middelfart, hvor han fik det besørget. I sit Brev bragte han mig bl. a. den Hilsen fra Kmr. V., at vi ikke skulde skynde os med at komme hjem, da der næsten ikke var til at udholde at være. Han meddelte endvidere, at Fru J. og hendes Datter, som vare komne hjem sidste Tirsdag, havde maattet bestaa nogle voldsomme Kampe for at komme ind i deres eget Hus. D. 18de havde det været Kejseren af Østerrigs Fødselsdag, og der blev hele Dagen musiceret og skudt fra Voldene, saa Vinduerne klirrede og Dørene klappede, og de Hjemmевærende i første Øjeblik troede, at Bombardementet begyndte paany. Musik vare Østerrigerne meget rundhaandede med og spillede jævnlig ved Tappenstregen udenfor Majoren, der bor hos os. Vor menige Indkvartering fejrede Kejsers Fødselsdag med Vin, Gammelrom, Kortspil og blodig Næse og Mund for én af Deltagerne, som havde gjort Mærker i Kortene.

August, 25. Paa Ehlers' Kollegium traf jeg alle fire Brødre H., og paa Hovedvagten paa Kongens Nytorv spillede jeg for første og sidste Gang L'hombre med min Broder og en anden Løjtnant af »Attende med Hattene«, som Folkevigtigheden kalder dette Regiment, fordi det er det eneste, der har bibeholdt Chakot'erne. Garnisonslivet tiltaler dog ikke dem, der have været

med i Felten, og hvad Kjøbenhavn særlig angaar, da mærker man her paafaldende lidt til, at vi have haft Krig eller rettere, at vi ere midt i den endnu. Alt gaar i den sædvanlige Gænge, som om Sværdet ikke hang over Hovedet paa os, men fordi Kjøbenhavnerne ere slupne denne Gang (for ikke længe siden saa' det galt nok ud for dem), have de dog ikke faaet Patent derpaa for bestandig.

August, 26. Af et Brev fra min Broder i Fredericia hidsættes følgende:

»Jeg var i Søndags en Tur i Haderslev, da
 »Onkel havde sendt Bud til mig med en Bre-
 »mer-Rejsende om at komme derned.
 »Til Kolding kørte jeg med en østerrigsk Haupt-
 »mann i Generalstaben, som havde været med
 »nogle spanske Generaler i Byen, og tog derfra
 »med Diligencen til Haderslev. De har det haardt
 »der nede i Haderslev med dette tyske Væsen.
 »Det er grusomt at se alle de tyske Faner, som
 »vaje baade Dag og Nat fra Husene; de dansk-
 »sindede ere virkelig meget at beklage, ja, de
 »stakkels Danske der nede have det ti Gange
 »værre end vi i Jylland. Stenhugger Michelsen
 »(en bekendt dansk Patriot), hvem vi besøgte,
 »havde forleden Aften faaet sine Vinduer slaa-
 »ede ind, fordi der var blevet spillet »den tap-
 »pre Landsoldat« i hans Hus. — Her mener
 »man (og Tyskerne ogsaa), at de skulle ud af
 »Jylland til d. 15de September. Alt ellers vel i

»Fredericia; kun en grusom Sjov i Huset fra
»Morgen til Aften.«

En Aften paa denne Tid, da min Broder, i Anledning af Besøg af nogle Bekendte fra Kjøbenhavn, havde illumineret med kulørte Lamper i vor lille Have ved Huset, blev det den østerrigske Major (han hed Eliaczech eller noget lignende) for broget. Han blev straks urolig og maatte absolut have at vide, om det var en »politisk Fest«, der fejredes, i hvilket Tilfælde han formodentlig vilde have nedlagt Protest. Men da den gamle Mester forklarede det som en »Familiefest«, slog han sig til Ro.

Min Broder havde ogsaa nylig besøgt Lundbjerggaard, hvor Familien var kommen hjem og havde begyndt paa Husets Renselse, hvilken, med deres bekendte Renlighedssans, maa have været et brydsomt Arbejde. De havde faaet to Gensdamer i Kvarter, som just stod ude ved den bekendte Laage.

August, 28., Søndag. Frederiksborg Slotskirke blev højtidelig indviet efter Branden i Overværelse af Kongehuset. I Dag otte Dage, da jeg var i Hillerød, prædikede Hostrup for sidste Gang i Konsejlsalen.

August, 31. Da Ordningen af de Familieanliggender, for hvis Skyld jeg var kommen til Kjøbenhavn, nu lykkelig var tilendebragt, og da man bestemt ventede Fjendens Afrejse til d. 15de Septbr., begav jeg mig til Lolland, for at gøre

Aftale med min Moder om Hjemrejsen. Man træffer nu i Kjøbenhavn mange Bekendte blandt de Militære, som dels ere vendte hjem fra Fangenskabet, dels opholde sig her som tjenstgørende, blandt disse mødte jeg i sidste Øjeblik Lt. A. St. (saa vidt jeg husker Adjutant ved 3die Reg.), som fulgte mig til Banegaarden. Det var sidste Gang jeg saa' ham, thi ved Nytaarstid døde han i sit Hjem ved Varde af den Sygdom, han havde paadraget sig i Felten, og som allerede nu havde mærket ham kendelig.

September, 6. Jeg har nu tilbragt seks Dage paa Lolland, og har i den Tid haft Lejlighed til at stifte Bekendtskab med samtlige Lolland-Falsters Købstæder undtagen Nakskov. Præsten i Rødby er en stor Haveelsker og har en smuk Have med mange sjeldne Planter ved sin næsten herskabelige Præstegaard. I Nysted, hvor vi, ligesom i Fuglse, Saxkjøbing, Maribo og Guld-borg, havde Familie, var der ogsaa en Have med sjeldne Træer, blandt hvilke nogle Pyramide-Ege særlig tiltrak sig Opmærksomheden. Der fandtes tillige flere Monumenter med latinske Indskrifter, og et over en Hund, som var »den bedste, troeste og lydigste Hund, jeg nogensinde har haft. Fred med det ædle Dyrs Støv!« Dens Herre maa altsaa have været en god Dyreven. Det var alligevel en underlig Modsætning at komme fra det bevægede Liv i denne Sommer til det fredelige Lolland, der syntes ligesom at ligge uden for den øvrige Verden, hvorfor man

ogsaa her, som alle Steder, der ikke have været direkte berørte af Krigen, stod temmelig uforstaaende over for denne; men Beundrere af Monrad vare de alle.

I Dag gik Rejsen hjemad. Efter et fire Maaneders Ophold i den hyggelige Præstegaard hos nærmeste Slægt, forlod min Familie Fuglse, og jeg gjorde den Følgeskab til Svendborg, hvor jeg vilde besørge Indskibning og Hjemsendelse af vore Sager dér.

September, 11., Søndag. I Svendborg tilbragtes nogle behagelige Dage, hvorpaa min Familie i Gaar var rejst videre, foreløbig til G. Mølle, medens jeg, efter endt Indskibning, i Dag begav mig til Skelskør for at foretage den samme Forretning dér.

September, 13. At Indskibningen herfra Skelskør, som begyndte i Morges tidlig, kunde endes til Middag, skyldtes til Dels en Blokvogn, som fandtes her, og som lettede Transporten af Tobaksfadene betydeligt. Denne Hjemsendelse herfra og fra Svendborg foraarsagede atter en Masse Udgifter, blandt hvilke næsten de idelige Havnepenge (det bliver for tiende Gang, saadanne betales, naar det sidste kommer hjem) ere de ærgerligste, skønt de kun udgøre en rent forsvindende Del deraf.

Her, hvor jeg aldrig før har været, og formodentlig aldrig mere kommer, har jeg, saavel hos Toldforvalteren som hos alle, med hvem jeg kom i Berøring, fundet venlig Imødekom-

menhed som Flygtning. Paa Gæstgivergaarden var der en meget flink Vært, men af Rejsende kun en lybæksk Handelsrejsende, den sidste Dag, jeg var der. Desuden var der som stadig Stamgæst et ganske ungt Menneske, der lod til at være gruelig melankolsk af at sidde Dag ud og Dag ind paa samme Plet, hvilket man forresten godt kan tænke sig. Det er jo en meget stille By, hvis eneste Ejendommelighed jeg fandt at være, at man her har det sjællandske Sprog fra første Haand, og at der i hvert andet Hus findes en Kegelbane. Kl. 5 Eftermiddag forlod jeg Byen.

September, 14. For sidste Gang gik det i Dag hjemad. Det var ikke uden en vis vemodig Følelse, jeg tilbagelagde den kendte Vej til Middelfart, hvor der i Sommer altid var Liv, men nu overalt kun Tomhed og Øde. Endnu en Gang kom jeg i Middelfart i Berøring med dansk Militær, hvorpaa jeg Kl. 8 Aften befandt mig hjemme blandt Tyskerne.

September, 15. Begge Skibene fra Svendborg og Skelskør vare ankomne og bleve udlossede. Der var 60 almindelige Vognlæs, ifølge den Fortegnelse, jeg selv optog over dem og endnu har.

Jeg vil ikke sige, at Glæden over at være kommen hjem var synderlig stor. Overalt fra Væggene i det forstyrrede Hus slog det mig i Møde: Ikke et Øjeblik længere her! og jeg havde dog tidligere troet det umuligt for mig nogen-

sinde at kunne tænke paa at forlade mit Hjem. Jeg maatte jo ogsaa kønt blive.

Det var forresten en underlig Menage, der førtes i de Dage. Min yngste Søster, som var taget her over fra Fyn lidt tidligere end de andre for at indrette Huset til deres Hjemkomst, maatte dele Køkkenet med den østerrigske Majors Kok. Fru H. havde medgivet hende en Del Ribs, der saa sent paa Aaret var en stor Sjældenhed. Det fandt Kokken ogsaa, da hun skulde sylte dem, men han kunde dog regne ud, at de maatte være fra »Fühnen«, thi i Fredericia, sagde han, havde Østerrigerne spist alle Ribsene. — Fjenden kom altsaa ikke ud til 15de Septbr.

September, 16. Den her indkvarterede Major var en overordentlig flink Mand, som, paa min Broders Anmodning om at faa Plads til Familien ved Hjemkomsten, meget imødekommende havde erklæret, at han godt kunde indse, at Huset var altfor stærkt belagt, og han var derfor villig til at flytte, saa snart Indkvarteringskommissionen kunde anvise ham et andet Kvarter. Derom havde der været ført mange Forhandlinger i den sidste Tid, men de vare hidtil strandede paa, at der ingen anden passende Lejlighed havde været at finde, da de, som der kunde være Tale om, vare saa ødelagte af Indkvarteringen, at de ikke vare beboelige for Mennesker. Majoren havde vi intet haft imod at beholde med Adjutant og Skriver, og kunde vel

skaffe Plads til dem, men alle de andre — Tjenere, Ordonnantser og Kok —, saa vel som Heste, gøre os Tilværelsen næsten uudholdelig, og da de følge med Majoren, kunne vi ikke slippe dem, saa længe han er her. Vi kunne ikke røre os for dem eller faa Huset rengjort, og, om de end ingen Skade gøre, afstedkomme de dog et syndigt Spektakel, naar deres livlige sydlandske Naturel løber af med dem. De bringe de gamle Husfolk til at ryste paa Hovedet, naar de f. Eks. drage Sablerne mod hverandre, om end kun for Spøg. Kort sagt, det var for meget af det gode, og jeg maatte derfor i Dag bede Majoren skille os af med de generende Tjenere og Heste, hvor nødig jeg end vilde bekvemme mig dertil; thi jeg kunde jo nok indse, at han vilde antage det for en indirekte Opfordring til ham selv om at fortrække, hvilket nu slet ikke var Tilfældet. Det maa han vel ogsaa have tænkt, thi han svarede: »Glauben Sie nicht, dass es uns genirt hier zu sein? Meine Leute sind hier nie munter (vi vare dog fuldkommen tilfredse med de Prøver, vi havde set paa, naar de muntrede sig und kriegten besseren Wein in Ungarn. . . . Sie müssen sich an den König von Dänemark wenden — nein doch, nicht an ihn, der ist unschuldig, sondern gehen Sie an die Herren N. N. und N. N., die lieben Herren, sie haben Ihnen den Krieg herbeigeführt (!).« Dermed maatte jeg foreløbig lade mig nøje, da Majoren jo ikke med

den bedste Vilje kunde faa den fornødne Plads andetsteds.

September, 19. Da d. 15de Septbr. nu er overskredet uden at der er sket nogen Forandring i Sagernes Stilling, tog jeg i Gaar afsted til Bogense for at faa de der endnu værende Ejendele ekspederet hjem. Under Vejs aflagde jeg Besøg i Skovshøjrup Kro, hvor jeg blev meget vel modtaget, da jeg først fandt noget menneskeligt Væsen, men forinden maatte jeg gennemsøge hele Huset. De tage nu deres Middagslur med mere Ro ovenpaa Sommerens Anstrængelser, og i det hele taget forekommer Egnen her nu som uddød. Fra Bogense gik Hjemturen over G. Mølle for at hente min Moder og Søster hjem, om ad Blanke, hvor der gjordes Holdt udenfor vore tidligere Værter dér, til Strib. Her ydede den tjenstgørende Gensdarm (af de slesvigske med den hvide Krave, vel kendte lige fra Belejringens allerførste Tid) os en velvillig Haandsrækning, og han var den sidste danske Militær, vi tog Afsked med — Ingen kunde vide for hvor lang Tid.

September, 20. Majoren med sine Tjenere og Heste var alligevel flyttet, medens jeg var borte, saa at min Moder dog nu efter syv Maaneders Fraværelse igen kunde betræde sit eget Hus. At komme i Orden var imidlertid ikke til at tænke paa for det første, fordi der maatte foretages Reparationer paa den Skade, som alt

havde lidt, dels ved den lange Transport, dels ved Strandingen. Vi har nu kun »Bataillons-Kancellei« med Adjutant og Personale; Ordonnantserne bo her ikke, men ere fire ad Gangen blot til Disposition. De have hjulpet til med Indflytningen, og den Ros skulle Østerrigerne have, at de ere altid hjælpsomme og godmodige, ligesom de ogsaa vise megen Sympati for os Danske. Naar man betænker, at de ikke ere her med deres gode Vilje, maa deres Opførsel som Fjender kaldes i høj Grad eksemplarisk. Under Oprydningen i Dag fandtes et paa et helt Ark Papir skrevet »Lebe wohl« m. m. fra en østerrigsk Italiener, Leonhard Trantini (vistnok af 80de Reg.), efterladt af ham ved Afrejsen herfra d. 26. Juni. Han havde i Forsommeren været indkvarteret her og gjort min Broders Bekendtskab, naar denne var herovre fra Fyn.

September, 22. Dage hengaa under idel Forstyrrelse og Uro i Huset, paa Grund af Istand-sættelsen af den ved Krigen foraarsagede Ødelæggelse. Dertil kommer et knugende Tryk, som synes aldrig at skulle vige. Under alt dette blev jeg endog glad ved at se en permitteret dansk Ambulancebærer af 10de Reg., som kom herind og bad mig om en gammel sort Frakke til at hefte sit Dannebrogskors paa.

Det er ogsaa trist at komme ud i vor store Have, som naturligvis ikke har undgaaet Ødelæggelsens Vederstyggelighed, men den er vant til Turen.

September, 30. Vogel v. Falkenstein har nu paabudt Told af alle Varer, der indføres fra Øerne til Jylland, saa det var i en heldig Stund, vi havde faaet vore hjem. Ligeledes har han forbudt alle Blade udefra, med Undtagelse af Berlingske Tidende, Illustreret Tidende og Flyveposten.

Oktober, 4. I Anledning af Kejser Franz Josephs Navnedag marcherede Østerrigerne i Dag op *en galla* med fuld Musik og med grønne Egeblade paa Chakot'erne og Fanerne for at begive sig til katolsk Kirke. Vor Adjutant havde ogsaa Navnedag. — Med Fyn have vi vel Kommunikation, men ere dog ligesom afskaarne fra det øvrige Land.

Oktober, 6. Kong Frederik VII's Fødselsdag var der vist ikke mange, der glemte, — men hvad var der ikke sket siden i Fjor, da han sidste Gang oplevede den!

At der skulde komme gode Efterretninger fra Fredskonferencen, turde man neppe haabe; snarere vel forøget Okkupation.

Oktober, 7. I Morges afrejste 2den Baon (som de forkortet skrive) af det 72de østerrigske Inf. Reg., Feldmarechalløjtnant, Baron Ramming (Brigade Kalik), herfra til Horsens, og med det vor Adjutant med øvrige Personale. Den lille Kadet, ansat ved »Kancellei«, hvilken paa Grund af sin Ungdom havde haft fri Ind- og Udgang hos os hele Tiden, medens han var her, tog en rørende Afsked, som for min Broders og

mit Vedkommende kulminerede i Kys og Favntag i Gadedøren. Det er jo saaledes Brug hos dem. For at kunne gøre Forskel paa os, maatte han i Tiltale benytte vore Fornavne, men føjede et von til (han hed selv Joseph v. Neuholdt), saa at vi altid baade af ham og den øvrige Indkvartering tituleredes Hr. v. H. og Hr. v. M. — mere kunde man dog ikke forlange. De andre mødte ogsaa alle som én for at tage Afsked, selv Ordonnantserne, som ikke havde haft fast Ophold, men kun skiftevis været til Tjeneste for »Kancelli«. Blandt disse maa jeg først og fremmest nævne Stephan (Wessely), der fandt saa stort Behag i at være her, at han gik frivillig Ordonnants for at kunne komme her saa tidt som muligt. De vare alle Katoliker, med Undtagelse af Adjutantens Oppasser, som var »evangelisch« — et vistnok temmelig ubestemmeligt Begreb. Om det saa var Hestepasserne, som jeg havde gjort mig saa megen Umage for at blive kvit, samt Kokken, der havde foranlediget saa megen Hovedrysten i sin Tid, mødte de for at sige Farvel, skønt de ikke længere vare indkvarterede her; en af Hestepasserne gav mig endog sit Fotografi. Vi skiltes saaledes paa det venskabeligste fra dem, og de fortjene ogsaa det Eftermæle, at de vare meget godmodige og nøjsomme Mennesker, som vare taknemlige og paaskønnede enhver lille Villighed, man gerne vilde unde dem, der vare sendte her op saa langt fra deres Fædreland.

Oktober, 9., Søndag. Under et Besøg paa Snoghøj saa' vi tre danske Underofficerer af 11te Reg., som sejlede tæt ind til Broen, hvor Reglementet imidlertid forbød dem at lægge til, da de ikke turde betræde Land. Vi fik dem da til at lægge til ved en Færge for fra denne at kunne byde det første danske Militær, vi nu gensaa, velkommen med Cigarer og Øl (andet var jo ikke ved Haanden), uagtet flere østerrikske Officerer saa' derpaa. Disse fulgte ikke destomindre Eksemplet og bød ogsaa Danskerne Cigarer. Mindst anede jeg, at en Officer, der holdt til Hest i kort Afstand og betragtede denne Scene, var vor nye Indkvartering, Adjutanten ved 34te Inf. Reg. König von Preussen (tidligere hed det Prinz von Preussen), som lige havde afløst den forrige af 72de Reg. Han hed Lt. v. Steltzer, »født Baron«, men, om »Baroniet« laa i »Wallachiet«, som der staar i Visen, skal jeg lade være usagt, det var jo slet ikke umuligt — en fintdannet Mand, som alle østerrikske Officerer, var han. Det nye Regiment bestaar af Ungarere, ogsaa kaldet »die spitzen Beine«, paa Grund af deres Fodbeklædning, som skulde synes temmelig upraktisk, i det mindste i Norden; smuk er den just heller ikke.

Oktober, 15. Min Broder ved 18de Reg., som i Morges var afgaaet fra Kjøbenhavn med det første Tog fra den i Dag aabnede nye Bane-gaard, arriverede i Aften med Diligencen. Blandt Passagererne var ogsaa en Dame til Kammerherre

Lorentz's. De have hidtil ikke kunnet vende hjem, fordi deres Gaard var belagt med tyske Officerer, som ikke vilde rykke ud. Nu ventedes de hjem i Aften.

Oktober, 24. Som Bevis paa de østerrigske Soldaters Godmodighed og paa, hvor taknemlige de ere for selv det mindste, anfører jeg, at en af Ordonnantserne af det nye Regiment jævnligen kommer og forærer mig Vin. Det er en egen Slags sød ungarsk Rødvin, vistnok af den Slags, som de Menige faa (undertiden ogsaa en bedre Kvalitet), men jeg tager imod Gaven for den gode Menings Skyld.

Oktober, 28. Da jeg i Formiddags var oppe paa det østerrigske Telegrafkontor i Købmand Brøchners Gaard for at faa et Telegram afsendt til Randers, fortalte de tilstedeværende Officerer mig, at Freden var afsluttet i Gaar og Traktaten skulde underskrives paa Søndag. Som den første her i Byen, der erfarede denne Nyhed, rapporterede jeg den videre til hvem jeg mødte. Da jeg havde affattet det Telegram, jeg indleverede, paa Dansk, blev jeg meget høfligt anmodet om at skrive det paa Tysk, idet de, som Undskyldning for denne Anmodning, gav til Grund, at der var Prøjsere i Randers, dermed hentydende indirekte til, at de selv ikke vilde forlange det.

Oktober, 30., Søndag. I Dag er Freden undertegnet, hvorom der allerede i Eftermiddag kom Telegram. Den er naturligvis meget slet.

Oktober, 31. Den prøjsiske Postmester, som i Gaar var kommen hertil for efter Vogel v. Falkensteins Ordre at overtage Postvæsenet fra 1ste Novbr., har igen maattet pakke sammen og rejste i Dag. Postgangen vedbliver saaledes uforandret under dansk Bestyrelse, men vi vare lige paa Nippet til at være komne under det prøjsiske Aag.

November, 7. Saa meget følge vi dog med Begivenhederne i det øvrige Land, at vi véd, at Michael Wiehe i Dag begravnes i Kjøbenhavn. Hans Tab vil jo være uerstatteligt.

November, 8. Skønt man egentlig ikke skulde tro, at den danske Infanteriuniform kunde have noget særligt bestikkende for Udlændinge, som i den Retning ere meget bedre udstyrede, maa det dog være Tilfældet alligevel; thi da min Broder ved 12te Reg. i Dag præsenterede sig i sin Aspirantuniform paa Gaden, vakte den synlig Beundring hos Østerrigerne og fremkaldte endog Udraabet: »Schmuck!«

November, 10. For at Østerrigerne ikke, naar de komme hjem, skulle fortælle, at de maatte holde Mortensaften i Danmark med tørre Munde, blev der i den Anledning sørget for Indkvarteringen med vaadt og tørt efter dansk Skik, og én af dem, Bataillonstambouren, kom ind for at takke paa de øvriges Vegne. Ydermere viste han sin Erkendtlighed ved at forære en Flaske af den gode Vin og ved at invitere Pigerne og de andre Folk paa et Glas Vin.

November, 11. Den eneste Opmuntring, man har i denne Tid, er, naar man træffer en permitteret Dansker eller hører noget om dem, man i Sommer traf sammen med. Saaledes erfarede jeg i Dag, at den unge Gaardejer fra Omegnen, som ved St. Hansdagstid var i Skovshøjrup, først i disse Dage var vendt tilbage fra sin Landflygtighed, men endnu ikke var sikker for Efterstræbelser, fordi en Mand dér i Sognet ophidsede Tyskerne imod ham.

November, 12. Kulden generer Østerrigerne kendelig, skønt den ikke er særlig streng. Det er pudsigt at se Kakkelovnsrør stikke ud gennem Vægge og Vinduer i den af de Reformerte beboede Bydel, hvor de fleste »Soldaterkamre« findes. Der er nemlig beordret Kakkelovne anbragt i disse mere end tarvelige Kvarterer — en Luksus, som den tidligere danske Indkvartering aldrig har kendt — og Røgen maa jo have Udgang et Sted. — Den Ordonnants, som jævnlig forærer mig Vin, var her ogsaa i Dag og fortalte, at Østerrigerne nu med det første skulde rejse. Han hedder Ignaz Heinrich og er hjemmehørende langt nede i Ungarn, hvor han har Kone og Barn.

November, 15. I Dag er det et Aar siden Kong Frederik VII døde. Dagen mindedes ikke her ved en kirkelig Mindefest, saaledes som foreslaaet i »Dagbladet«, derimod skal den have været erindret ved Gudstjenesten i Trinitatis Kirke i Søndags Eftermiddag, hvilken jeg desværre var

forhindret fra at deltage i. Fredericia Avis udkom med Sørgerand.

Østerrigerne begynde nu at tage Afsked, da deres Afrejse er bestemt til i Morgen.

November, 16. I Dag for et Aar siden begyndte Dramaet med Efterretningen om Kongens Død, som da indløb hertil, og nu, netop Aarsdagen efter, sluttede det med Østerrigernes Afmarch. Da vor Adjutant sagde Farvel, tilføjede han et »Nicht auf Wiedersehen!«, hvilket Ønske jo ogsaa laa saa nær paa begge Sider. Ved Bortmarchen spillede de »den tappre Landsoldat«, og Glæden over Befrielsen gav sig Udslag paa mange Maader, særlig derved, at førend den sidste Østerriger endnu var forsvunden gennem Prinsens Port, fløj som ved et Trylleslag Dannebrog frem fra hvert Hus og Tag i Byen — et Syn, som bragte Taarer i Øjnene paa mange, der i det sidste halve Aar ikke havde set vort Flag.

